

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut
Organisatsiooni infotöö

Urve Vakker

**Rahvamaja ja raamatukogu roll sotsiaalse sidususe loomisel
Taritu piirkonna näitel**
Magistritöö

Juhendaja: Pille Pruulmann-Vengerfeldt (PhD)

Tartu 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	8
1.1 Põhimõisted.....	8
1.1.1 Sotsiaalne sidusus.....	8
1.1.2 Sotsiaalne kapital.....	10
1.1.3 Kogukond.....	13
1.2 Kogukonna roll ühiskonnas. Kogukond ja sotsiaalne kapital.....	16
1.3 Rahvamaja roll ühiskonnas ja kohalikus kogukonnas.....	19
1.4 Raamatukogu roll ühiskonnas ja kohalikus kogukonnas.....	21
1.5 Eesti maapiirkondade olukord varasemate uuringute põhjal.....	24
2. TARITU RAHVAMAJA JA TARITU RAAMATUKOGU.....	28
2.1 Taritu piirkond.....	28
2.2 Taritu koolimaja hoone.....	29
2.3 Taritu Rahvamaja.....	30
2.4 Taritu Raamatukogu.....	31
3. UURIMISKÜSIMUSED JA METOODIKA.....	33
3.1 Töö eesmärk ja uurimisküsimused.....	33
3.2 Valim.....	33
3.2 Poolstruktureeritud intervjuu.....	35
3.2.1 Intervjuud Taritu piirkonna elanikega.....	37
3.2.3 Meetodi kriitika.....	38
3.2 Kvalitatiivne sisuanalüüs.....	38
3.2.1 Intervjuude analüüs.....	39
3.2.2 Meetodi kriitika.....	40
4. TULEMUSED.....	41
4.1 Rahvamaja ja raamatukogu roll kohalikus kogukonnas.....	41
4.1.1 Rahvamaja ja raamatukogu tegutsemine ühes majas.....	41
4.1.2 Rahvamaja ja raamatukogu ühine roll kogukonnas.....	42
4.1.3 Raamatukogu roll kogukonnas.....	47

Lugemisvara pakkumine	47
Üritused	48
Kohal ja koos käimise koht	49
Arvuti kasutamise võimalus	49
Eriteenused	50
Tähtsus erinevate lugejarühmade jaoks.....	50
Raamatukogu kui piirkonna lisandväärtus	51
4.2 Kogukonna liikmete kokkupuuted kohaliku rahvamaja ja raamatukoguga	52
4.2.1 Kokkupuuted rahvamajaga	52
Praegused kokkupuuted rahvamajaga	52
Varasemad kokkupuuted rahvamajaga.....	55
Rahvamaja tegevuses mitteosalemise põhjused	56
Rahulolu rahvamaja tegevusega.....	58
Ettepanekud töö parandamiseks	59
4.2.2 Kokkupuuted raamatukoguga	63
Praegused kokkupuuted raamatukoguga	63
Raamatukogu mittekülastamise põhjused	66
Rahulolu raamatukogu tegevusega.....	67
Ettepanekud töö parandamiseks	69
4.3 Rahvamaja ja raamatukogu osatähtsus sotsiaalse sidususe loomisel piirkonnas	71
4.3.1 Sotsiaalse sidususe eeldused ja ilmingud piirkonnas.....	71
Taritu piirkond ja Taritu piirkonna inimesed	71
Kokkuhoidvuse ja ühistegevuse toimimise põhjused.....	73
Ühistegevuse ilmingud külades.....	75
4.3.2 Rahvamaja ja raamatukogu osatähtsus sotsiaalse sidususe loomisel.....	77
Taidluskollektiivide osatähtsus	78
Raamatukogu osatähtsus	84
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	86
5.1 Rahvamaja ja raamatukogu roll kohalikus kogukonnas. Rahvamaja ja raamatukogu roll sotsiaalse sidususe loomisel.....	86
5.2 Raamatukogu roll kohalikus kogukonnas. Raamatukogu roll sotsiaalse sidususe loomisel.	92
5.3 Ettepanekud sotsiaalse sidususe tugevdamiseks.....	94
KOKKUVÕTE.....	97
SUMMARY	99
KASUTATUD KIRJANDUS	101

SISSEJUHATUS

Käesolev magistritöö on motiveeritud murest Eesti maapiirkondade olukorra pärast ning soovist leida võimalusi olemasolevate probleemide leevendamiseks. Uurin sotsiaalse sidususe loomise ilminguid kohaliku rahvamaja ja raamatukogu poolt konkreetse piirkonna näitel ning pakun välja võimalusi sellealase tegevuse tõhustamiseks.

Vaatamata mõningale eripärale on kõik Eesti maapiirkonnad tänapäeval suuremal või vähemal määral mõjutatud sarnastest muutustest, nagu töökohtade kadumine ja põllumajanduse osakaalu vähenemine, rahvastiku vähenemine ja vananemine, väljaränne sh naiste ja suure osa hea väljaõppe ja haridusega noorte äravool, kasvav tööpuudus, ettevõtete ja riiklike teenistuste arvu vähenemine ning keskkonnakahjustused, mis kõik muudavad maapiirkonnad elanikkonnale väheatraktiivseks. Järjest sagedamini räägitakse ääremaastumisest, st osa territooriumi vaesumisest ja sealt elanike liikumisest suurde linna kodu- või välismaal, kusjuures see protsess on viimasel paarikümnel aastal oluliselt kiirenenud. Ääremaade ettevõtlus on nõrk, tööpuuduse, heitumuse ja püsiva töövõimetuse näitajad aga suured. Tarbijate vähenemine põhjustab omakorda nii avalike kui ka erateenuste kadumist ning ääremaa sotsiaalindikaatorid näitavad elukvaliteedi ja heaolu suhtelist langust. Raagmaa (2011) arvates on alust arvata, et kui teenuste ja juurdepääsu puudumine ning ebasobiv sotsiaalne keskkond ei võimalda linlaste või miks mitte ka välismaalaste maale siirdumist, siis ääremaade eraldatus süveneb vältimatult.

Samas on maapiirkondades potentsiaali olukorra parandamiseks, sh jätkuvalt tugev identiteeditunnetus ja kultuuripärand. Mahajäänud piirkondade taaselustamiseks on vaja rakendada aktiivse iseloomuga regionaal- ja maaelu arengupoliitikat, mille üheks eesmärgiks on elujõulise maaelanikkonna olemasolu tagamine. Inimeste arvu säilimise ja kasvu seisukohast on hädavajalik parandada elukvaliteeti.

Maapiirkondade mitmetahulistele probleemidele on võimalik lahendusi leida sotsiaalse sidustatuse arendamisega. Ühiskondliku kihistumise, ebavõrdsuse ja tõrjutuse vähendamise ning sotsiaalsete suhete, sidemete ja suhtlemise tugevdamise kaudu on võimalik parandada

inimeste elutingimusi. Piirkonnas, kus eksisteerivad jagatud väärtused ja tõlgendused, ühine identiteet, kogukonnakuuluvuse tunne ja usaldus, on elukeskkond parem ning see omakorda suurendab soovi piirkonda jääda praegustel elanikel ning samas meelitada kohale ka teisi, sh kunagi ära kolinud inimesi.

Riiklikul tasandil loodetakse sotsiaalse sidususe loomist kogukondade poolt. Kogukondliku elu peamiseks mõõdupuuks on sotsiaalne kapital. Oodatakse, et sidusad kogukonnad loovad aktiivse tegutsemisega toimekate liikmetega sidusat ühiskonda. Sageli peetakse kogukonda kui imerohuks, mis ühiskonnas üha selgemaks saavaid probleeme ravib. Samas on kaasaja ühiskonnas märgatav traditsiooniliste kogukonda iseloomustavate nähtuste kadumine ja uute kogukonnatüüpide teke. Ettekujutus ühtsest kogukonnast ei vasta enam tegelikkusele ja sotsiaalne sidustatus loob ühe kogukonna sees õige mitmeid kogukondi, mis üksteisega ei pruugi suhestuda.

Sotsiaalse sidususe loomisel ja selle tugevdamisel maapiirkondade kogukondades on tähtis osa täita kohalikel rahvamajadel ja raamatukogudel. Raamatukogud püüavad tagada kõigile võrdselt vaba ja piiramatut juurdepääsu teadmistele, inimõtte saavutustele, kultuurile ja informatsioonile, mis annab kodanikele võimaluse kasutada oma demokraatlikke õigusi ja aktiivselt osaleda ühiskonnaelus. (UNESCO 2015) Rahvamajade ülesanneteks on muuhulgas rahvakultuuri ja kohalike kultuuritraditsioonide säilitamine ja arendamine ning elanike kultuurilis-meelelahutuslik teenindamine. (Taritu ... 2015) Rahvamajadel ja raamatukogudel kui institutsioonidel on võimalik sotsiaalset kapitali toota läbi oma põhifunktsioonide täitmise. Kohaliku kogukonna liikmeid kokkukutsuvate ja kooshoidvate kohtadena pakutakse inimestele võimalusi sotsiaalseks suhtluseks, mis tihendab omavahelisi sidemeid ja suurendab kokkukuuluvustunnet ning seeläbi tekkiv sotsiaalne kapital on konverteeritav majanduslikuks kapitaliks.

Saaremaal, Lääne-Saare vallas, Taritu piirkonnas on tegutsema jäänud vaid kaks asutust - endises Taritu koolimaja hoones paiknevad Taritu Rahvamaja ja Taritu Raamatukogu, mis oma tööülesandeid täites pakuvad mitmesuguseid teenuseid ning kaasavad elanikke erinevatesse tegevustesse, elavdades seeläbi suhtlemist ning tugevdades sotsiaalseid sidemeid. Taritu rahvamaja hõlmab laiemas tähenduses nii Taritu koolimaja hoonet koos seal tegutsevate rahvamaja, raamatukogu ja arenguseltsiga kui ka hoone ümbrust koos spordiplatside ja vabaõhulavaga. Käesolevas töös käsitlem rahvamaja kitsamas vaates - ühena

kolmest agendist ehk asutusena, mis tegutseb Taritu koolimaja hoones ja teeb teiste agentidega (Taritu Raamatukogu, Taritu Arenguselts) tihedat koostööd.

Raamatukogu juhatajana huvitab mind, kuivõrd Taritu piirkonna kahe kultuuriasutuse tegevus, sh konkreetsed ettevõtmised, aitavad kaasa sotsiaalse sidususe loomisele piirkonnas, mil määral seda tegevust märgatakse ja/või tunnetatakse ning milles see seisneb.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada kuidas ja mil määral tulevad Taritu Rahvamaja ja Taritu Raamatukogu kohaliku kogukonna liikmete arvates toime kaasaegse ühiskonna poolt esitatava nõudmisega – sotsiaalse sidususe loomisega piirkonnas ning pakkuda omapoolseid lahendusi olukorra parandamiseks.

Eesmärgi saavutamiseks esitati järgmised uurimisküsimused:

- Millisena näevad kogukonna liikmed rahvamaja ja raamatukogu rolli oma kogukonnas?
- Millised on kogukonna liikmete kokkupuuted kohaliku rahvamaja ja raamatukoguga?
- Mil määral tunnetavad kohalikud elanikud rahvamaja ja raamatukogu tegevust sotsiaalse sidususe loomisel? Milles see tunnetus seisneb, mida on märgatud?
- Kuidas saaksid rahvamaja ja raamatukogu sotsiaalset sidusust piirkonnas tugevdada?

Magistritöö tegemisel lähtusin sotsiaalse sidususe ja kogukonna teooriast. Kvalitatiivse uurimismeetodina kasutasin poolstruktureeritud individuaalintervjuud. 2015. aasta mais-juunis tegin 12 intervjuud Taritu piirkonna elanikega. Andmete analüüsil kasutasin kvalitatiivse sisuanalüüsi juhtumiülese ehk horisontaalse analüüsi (*cross-case analysis*) tehnikat.

Magistritöö põhiosa on jaotatud viite peatükki:

- esimeses peatükis antakse ülevaade teoreetilistest lähtekohtadest, sh põhimõistetest ja kogukonna osast ühiskonnas ning rahvamaja ja raamatukogu osast ühiskonnas ja kohalikus kogukonnas, samuti Eesti maapiirkondade olukorrast varasemate uuringute põhjal;
- teises peatükis tutvustatakse Taritu Raamatukogu ja Taritu Rahvamaja;
- kolmandas peatükis kirjeldatakse kasutatud meetodeid, andmekogumise ja -analüüsi käiku ning valimit;

- neljandas peatükis esitatakse empiirilisest materjalist lähtuvad tulemused;
- viiendas peatükis seostatakse tulemused teoreetiliste lähtekohtadega ja esitatakse järeldused.

Töö lõpus on eesti- ja ingliskeelne kokkuvõte ning kasutatud kirjanduse loetelu.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Põhimõisted

Töös esinevaid põhimõisteid on erinevate teoretikute poolt käsitletud ja defineeritud väga erinevalt ja mitmel tasandil, mis on kohati põhjustanud nende laialivalguse. Seetõttu toon kõigepealt välja mõistete üldised määratlused ja seejärel keskendun konkreetse uurimuse jaoks vajalikele seisukohtadele.

1.1.1 Sotsiaalne sidusus

Sotsiaalse sidususe mõistet on analüüsitud arvukates uurimustöodes ning seda on defineeritud väga erinevalt, mis tekitab segadust ja raskusi määratluste sobitamisel ja ühitamisel. Erinevalt defineeritakse sotsiaalse sidususe mõistet ennast ning ka seda, mida peetakse lähtevormideks ja tähenduseks. (Friedkin 2004)

Erinevad määratlused on aja jooksul muutunud keerukamaks ja järjest rohkem aspekte hõlmavamaks. Kui näiteks Durkheim'i (1951) järgi on sotsiaalne ühiskond defineeritud vastastikkuse moraalse toetuse kaudu, kus inimene ei sõltu omaenda ressursidest, vaid kollektiivsest energiast, siis tänapäevased sotsiaalse sidususe analüüsid käsitlevad seda kui mitmedimensioonilist nähtust või varjatud konstruktsiooni koos paljude indikaatoritega. (Friedkin 2004)

Kawachi ja Berkman (2000) toovad välja, et sotsiaalne sidusus viitab kahele laiemale ühiskonna läbipõimunud tunnusele, mida võib kirjeldada kui varjatud sotsiaalse konflikti puudumist ning tugevate sotsiaalsete sidemete olemasolu, mida hinnatakse usalduse taseme ja vastastikkuse määra järgi; omavaheliste sidemete olemasolu, mis väldib ühiskonna killustumist, ning konfliktide juhtimise institutsioonide olemasolu.

Sotsiaalsed sidused on käsitletud kui kontseptsiooni, mis hõlmab kogu ühiskonna toimimist üldiselt, kuid samas on uuritud selle põhimõtete funktsioneerimist erinevatel elualadel, näiteks tervishoius (Kawachi ja Berkman 2000, Kawachi ja Kennedy 1997), hariduses (Smart, Volet ja Ang 2000, Green, Preston ja Janmaat 2006), poliitikas (Rose ja Urwin 1969) jne.

Sotsiaalsed sidused on defineeritud nii individuaal- kui ka grupitasandil. Näiteks Friedkin (2004) leiab, et sotsiaalsed sidused võib käsitleda juhuslikult vastastikusel seoses olevate ilmingute sfäärina, mis on seotud üksikisikute liikmelisuse hoiakute ja käitumistega. Samas toob ta grupitasandil lähtudes välja, et grupid on sidused, kui grupitasandi seisundid tekitavad liikmete positiivset suhtumist ja käitumist ning kui grupiliikmete omavahelised vastastikused suhted toetavad selliseid grupitasandi seisundeid. Seejuures on tõsiseks väljakutseks integreerida need individuaal- ja grupitasandid, millelt sotsiaalne sidusus on defineeritud.

Euroopa Nõukogu määratleb sotsiaalsed sidused järgmiselt: "Sotsiaalse siduse all mõistame ühiskonna võimekust tagada oma kõigi liikmete heaolu, vähendada erinevusi ja vältida polariseerumist. Sidus ühiskond koosneb üksteist toetavatest vabadest inimestest, kes saavutavad oma ühiseid eesmärke demokraatlikult." Kõigi ühiskonnaliikmete heaolu eeldab juurdepääsu inimõigustele, kuid samuti iga inimese väärikust ja nende võimete tunnustamist, nende panust ühiskonda, respektierides kultuurierinevusi, vaateid ja usulisi veendumusi, nende igapäevase vabadust püüelda isikliku arengu poole ning nende igapäevase võimalust osaleda ühiskonnas täieõigusliku liikmena. (Council ... 2004)

Euroopa Nõukogu definitsiooni lahti seletades leiab Trumm (2014), et sotsiaalsete erinevuste ja polariseerumise vältimise all tuleb mõista kõigi inimeste eelarvamuste vaba ja võrdset kohtlemist, sõltumata nende soost, vanusest, rassilisest või etnilisest kuuluvusest, perekonnaseisust, elukohast jne. Euroopa Liidu erilise tähelepanu all on soolise ja etnilise diskrimineerimise vastu võitlemine ning soospetsiifiliste stereotüüpide ja erinevatesse vanusgruppidesse kuuluvate inimeste eelarvamusliku kohtlemise vähendamine. Sotsiaalsete gruppide erinev kohtlemine ühiskonnas suurendab vaesusriski ja ühiskonnaliikmete sotsiaalset tõrjutust. Kui vaesust määratletakse kõige sagedamini materiaalse puuduse ja põhivajaduste rahuldamatuse kaudu, siis sotsiaalne tõrjutus tähendab eelkõige erinevate heaolupuudujääkide ning nendest tulenevate sotsiaalsete probleemide kuhjumise protsessi, mis põhjustab ühiskondliku osaluse vähenemist, jõuetus- ja pettumistunde süvenemist ning ühiskonnaelust eemaldumist. (Trumm 2010)

Niisiis käsitletakse Euroopa Liidu kontekstis sotsiaalset sidusust kui mõistet, millega kirjeldatakse ebavõrdsuse määra ning sotsiaalsete suhete ja sidemete tugevust ühiskonnas. Sidususe saavutamiseks on kaks peamist eesmärki: esiteks, ühiskondliku kihistumise, ebavõrdsuse ja tõrjutuse vähendamine ja teiseks sotsiaalsete suhete, sidemete ja suhtlemise tugevdamine. (Sotsiaalministeeriumi ... 2012)

Käesolevas magistritöös toetun eelkõige sotsiaalse sidususe võrgustikulisele vaatele, st sellisele ühiskonna omadusele, mis väljendub selle liikmete omavahelistes suhetes ja nende suhete omavahelises seotuses - jagatud väärtused ja tõlgendused, ühine identiteet, kogukonnakuuluvuse tunne ja usaldus. Seejuures arvestan eeldusega, et tänases maapiirkonnas loob sidustatus ühe kogukonna sees mitmeid kogukondi, mis üksteisega ei pruugi suhestuda.

1.1.2 Sotsiaalne kapital

Sotsiaalne kapital kui kaasaegse sotsiaalteaduse olulisim kontseptsioon on mitmetahulise nähtusena põhjustanud elavat poleemikat, kusjuures erinevaid käsitlusi iseloomustab eelkõige entusiastlikkus, kuid samas on kohati tunda ka küünilist suhtumist. Kalev (2002) on oma magistritöös esitanud kolm peamist sotsiaalse kapitali teoreetilist lähenemisviisi: 1) mõistetekeskne põhiliin, mis pöörab keskmisest suuremat tähelepanu sotsiaalse kapitali mõistele; 2) võrgustikulähenemine, mis tähtsustab isiku suhetevõrgustikku; 3) ühiskonna tasandil saab sotsiaalset kapitali vaadelda võimalusena riiki/ühiskonda edendada.

Analoogselt sotsiaalsele sidususele (vt ptk 1.1.1), lähtun oma magistritöö uurimuses ka sotsiaalse kapitali puhul peamiselt võrgustikulähenemisest.

Sotsiaalse kapitali tuntumate teoreetikute, sh Pierre Bourdieu, Robert Putnam, James S Coleman, määratlustes on üldiste sarnasuste kõrval märgata siiski teistest erinevaid nüansse. Näiteks Coleman (1988) on defineerinud sotsiaalset kapitali selle funktsioonide kaudu. Sotsiaalne kapital ei ole tema arvates üksainus entiteet, vaid valik erinevad entiteete, millel on kaks ühist tunnust: nad kõik koosnevad sotsiaalse struktuuri mõnedest aspektidest ja nad hõlbustavad tegutsejaid – kas persoone või korporatiivseid tegutsejaid – selle struktuuri sees. Niisiis on sotsiaalne kapital Colemani arvates üksikisikute jaoks tähtis ressurss, mis võib

tugevasti mõjutada nende tegutsemisvõimet ja nende tunnetatud elukvaliteeti. Võib öelda, et sotsiaalne kapital on seotud muutustega inimestevahelistes suhetes, hõlbustades nende tegevust. Samas võivad organisatsioonid olla tegevuses osalejad samamoodi kui üksikisikud ning samahästi saab luua ka suhteid korporatiivsetes tegevustes osalejate vahel. Kõik sotsiaalsed suhted ja struktuurid võimaldavad mõnd sotsiaalse kapitali vormi, tegevuses osalejad loovad suhted eesmärgipäraselt ja hoiavad neid, kuni neist on kasu. Kokkuvõtlikult peab Coleman (1988) sotsiaalse kapitali kontseptsiooni tähtsaks seetõttu, et see tuvastab sotsiaalse struktuuri aspektid oma funktsioonide kaudu.

Nii Colemani (1988) kui ka Bourdieu (1986) käsitluses on sotsiaalne kapital tegelik ja potentsiaalne ressurss, mis eksisteerib kollektiivis inimestevahelistes suhetes ja on kättesaadav kollektiivi liikmetele. Bourdieu (1986) arvates muudab sotsiaalne kapital naabrite-, töökaaslaste- ja sugulastevahelised sidemed sõltuvateks suheteks, mis on ühtaegu nii vajalikud kui ka valivad ning mis tekitavad selliseid subjektiivseid tundeid nagu tänulikkus, austus ja sõprus.

Võib öelda, et Bourdieu jaoks on sotsiaalne kapital peamiselt võrgustiku kui ressursi kapital. Ta määratleb sotsiaalset kapitali tegelike ja potentsiaalsete ressursside kogusummana, mis on seotud üksteise tundmise ja tunnustamise jätkusuutliku võrgustiku rohkem või vähem institutsionaliseeritud suhte olemasoluga – teiste sõnadega, liikmeksolekuga grupis – mis tagab kõigile selle liikmetele kollektiivses omanduses oleva kapitali toetuse, „volituse“, mis annab neile õiguse krediidiks selle sõna erinevates tähendustes. Muuhulgas aitab see ligi tõmmata sotsiaalselt olulisel positsioonil olevaid kliente. (Bourdieu 1986)

Sotsiaalsel kapitalil on võrreldes teiste kapitali vormidega mitmeid ühiseid jooni, kuid samas leidub ka erinevusi. Sarnasustest võiks välja tuua, et ka sotsiaalne kapital on produktiivne, võimaldades saavutada kindlaid tulemusi, mis ei oleks võimalik selle puudumisel. (Coleman 1988) Porte (1998, Falk ja Kilpatrick 2000 kaudu) kinnitab, et kui majanduslik kapital on inimeste pangaarvetel ja inimkapital on nende peades, siis sotsiaalne kapital on nende suhete struktuuris.

Bourdieu (1986) teeneks on sotsiaalse kapitali mõiste kasutuselevõtt. Rääkides erinevatest kapitaliliikidest, eristas ta kultuurilise ja majandusliku kapitali kõrval sotsiaalse kapitali ning samuti analüüsis kapitalide omavahelisi suhteid ja üleminekute võimalusi, st

konverteeritavust. Bourdieu leiab, et pole mõtet koguda sümbolilist kapitali, kui sellega midagi peale ei ole hakata, nt vahetada sotsiaalse või majandusliku vastu. Kõige tähtsam ongi selles protsessis majanduslik kapital ning teisi kapitaliliike saab omandada selle abiga. Niisiis võib öelda, et ka sotsiaalne kapital on konverteeritav majanduslikuks kapitaliks ning teatud hüvesid on võimalik hankida sotsiaalse kapitali kaudu.

Sotsiaalse kapitali kontseptsiooni laiendas Putnam (1993b, 2008), nähes selle kollektiivset kasu ning tema käsitluses on sotsiaalse kapitali peamised tootjad ühiskonnas vabatahtlikud ühendused ja vahetu suhtlemine. Sotsiaalse kapitali varu – usaldus, normid, võrgustikud - annavad enesekindlust ja on kumulatiivsed. Edukas koostöö ühes ettevõtmises loob sidemed ja usalduse – sotsiaalsed väärtused, mis hõlbustavad edasist koostööd teise, sellest erineva tööga. Nagu tavapärase kapitali puhul, kipuvad need, kellel on sotsiaalset kapitali, koguma rohkem - need kellel on, saavad juurde. Sotsiaalfilosoof Albert O. Hirschman (Putnam 1993 kaudu) nimetab sotsiaalset kapitali moraalseks ressursiks, st ressursiks, mille varu kasutades pigem suureneb kui väheneb ja mis väheneb, kui seda ei kasutata. Lihtsamalt öeldes tähistab sotsiaalne kapital neid norme ja võrgustikke, mis tugevdavad inimeste võimet ühiste sihtide saavutamisel koostööd teha. Usaldus hoiab võrgustikku või kogukonda koos. Nendel ühiskondlikel normidel ja võrgustikel on oluline mõju nii inimeste jaoks, kes neist osa saavad ja neis osalevad, kui ka neile, kes seda ei tee. Võrdsete võimaluste korral muudab sotsiaalne kapital indiviidi – ja ka ühiskonna – tervemaks, jõukamaks, nõukamaks, õnnelikumaks ja viljakamaks ning loob mõlemale võimalusi korraldada oma elu rahumeelselt ja tõhusalt. (Putnam 1999)

Uurides küsimust, miks on mõnedes Itaalia piirkondades parem kohaliku omavalitsuse süsteem kui teistes, leidis Putnam (1993a), et just kohalikud koorilauluseltsid ja jalgpalliklubid – st mitmesugused kogukondliku osaluse vormid - on nii majandusarengu, pädeva omavalitsuse kui ka õnnelikkuse seletus. Eriti just kõrge usalduse ja vastastikuse kasu astmega võrgustikud ja ühendused soodustavat tõhusat kollektiivset tegutsemist. Sotsiaalsed võrgustikud on olulised, neil on kalduvus luua vastastikust kasu pakkuvaid norme ning see võimaldab inimestel tulemusrikkamalt tegutseda. (Putnam 1999)

Putnam (2008) liigitas sotsiaalse kapitali siduvaks (*bonding*), st omataoliste ühtekuuluvus, ning ühendavaks (*bridging*), st ühiskonna hierarhias erineva sotsiaalse positsiooniga inimeste või rühmade omavaheliste koostöösuhete loomine. Hiljem eristati linkiv (*linking*) kapital, st

horisontaalsete seoste loomine funktsionaalselt erinevate samatasemeliste koosluste vahel. (Westlund ja Kobayashi 2013) Kõige kergemini tekib ühtekuuluvus ja koostöö omasuguste vahel, mis on aluseks erinevate huvigruppide tekkele ja annab üksikisikule juurde nii tegutsemisjulgust kui kuuluvustunnet. Samas kätkeb omasuguste koondumine eristumist nendest, kes on teistsugused. Toetudes grupisisesele ühtsustundele, võib selline sotsiaalne kooslus küll aidata oma liikmeid, kuid samas suurendada sotsiaalset, kultuurilist või poliitilist vastandumist gruppide vahel. (Westlund ja Kobayashi 2013, Lauristin 2000) Seetõttu on ühiskonnas tõrjutud rühmade sotsiaalse kapitali suurendamiseks vaja koostööd erineva kultuuri, huvide, sotsiaalse tausta ja ametipostiga inimeste vahel. Sidususe suurendamisel on edukad vabahariduslikud ühendused, naabrusvõrgustikud, kodukandiliikumine, rahvakultuuri harrastamine ja muu ühistegevus, mis oma tegevuses hindavad inimeste sotsiaalset ja kultuurilist mitmekesisust kui positiivset võimalust. (Lauristin 2000)

Coleman (1988) leiab, et sotsiaalne kapital nii kogukonnas kui ka perekonnas mängivad rolli inimkapitali loomisel uues põlvkonnas. Ta rõhutab sotsiaalse kapitali tähtsust perekonnas kui laste intellektuaalse arengu soodustajat. Seda arvamust täiendavad Audunson, Vårheim ja Aabo (2007), kelle arvates võib eeldada, et lapsevanemate sotsiaalsed kogemused ja nende roll mõjutavad sügavalt laste sotsiaalse usalduse mustreid.

Keskendun oma magistritöös eelkõige võrgustikele, mis on horisontaalsed ja milles tekkiv sotsiaalne kapital tekib vastastikuse tunnetamise ning partnerluse tulemusena. Käsitlen sotsiaalset kapitali ka investeringuna sotsiaalsesse suhetesse, millest hiljem loodetakse saada konkreetset ehk majanduslikku kasu. Rahvamajal ja raamatukogul kui institutsioonidel on võimalik sotsiaalset kapitali toota läbi oma põhifunktsioonide täitmise. Kohaliku kogukonna liikmeid kokkukutsuvate ja kooshoidvate kohtadena pakutakse inimestele võimalusi sotsiaalseks suhtluseks, mis tihendab omavahelisi sidemeid ja suurendab kokkukuuluvustunnet ning seeläbi tekkiv sotsiaalne kapital on konverteeritav majanduslikuks kapitaliks.

1.1.3 Kogukond

Sarnaselt sotsiaalsele sidususele ja sotsiaalsele kapitalile on ka kogukonna mõistet viimastel aastakümnetel palju käsitletud ning seejuures on diskuteeritud selle erinevate tähenduste üle.

Williams ja Durrance (2009) märgivad, et kogukond viitab kõige sagedamini elanikkonnale, kes elab kindlates geograafilistes piirides, mis tagab kohaliku ajaloo ja kultuuri tekke ja mis on omakorda kontekstiks kõigele toimuvale. Ka Liu ja Besser (2003) osutavad kogukonda defineerides eelkõige inimeste grupile, kes elab samas geograafilises asukohas, tunnustab jagatud identiteeti ja omab mitmeid sarnaseid huvisid. Seejuures ei pea väga kindlaid geograafilisi piire oluliseks Kasarda ja Janowitz (1974) väites, et kogukonda, st geograafial põhinevat kogukonda, iseloomustavad pigem laialivalgunud piirid ning erineva intensiivsusega ja ulatusega osalus.

Tänapäeval on kogukondade olemus oluliselt mitmekesisitunud ja laienenud ning see erineb oluliselt traditsioonilisest ettekujutusest, nende tekkimise ja toimimise juures on oluline eelkõige sotsiaalne dimensioon. Kogukonna toimimise muutumist mõjutavad inimeste omavahelised suhtlusviisid, sh suhtlustehnoloogia areng. Peale kindla asukoha võivad need baseeruda organisatsioonil või ettevõttel, ametialal, huvigrupil või elektroonikal ning lisandunud on ka olukorrapõhised kogukonnad (*communities of circumstance*). (Fraser 2005) Inimene võib olla mitme sellise kogukonna liige. (Falk ja Kilpatrick 2000) Peale selle võib üks kogukond sisaldada teisi, näiteks geograafiliste kogukondade sees võivad olla huvikogukonnad. Seejuures võib erinevate kogukondade vahel esineda nii pingeid kui ka kattuvusi. (Williams ja Durrance 2009) Näiteks võib sotsiaalne sidustatus maapiirkonna ühe kogukonna sees luua mitmeid kogukondi, sh pendelrändaja, aktivist, kõrvalejääja, mis üksteisega ei pruugi suhestuda. Falk ja Kilpatrick (2000) on sõnastanud need tendentsid alljärgnevalt: „Kogukonnad kipuvad olema muutlikud ja nad on määratletud oma eesmärkide kaudu.“

Kui tavapäraustes käsitlustes moodustab kogukonna inimeste grupp, siis Wellman (2001, 2002, Williams ja Durrance 2009 kaudu) on avaldavad arvamust, et iga inimene esindab oma suhetega eraldiseisvat isiklikku kogukonda. Uudseks nähtuseks on ka Williamsi ja Durrance'i (2009) poolt kirjeldatud kindla geograafilise ja ajaloolise päritoluga kogukonnad, mis on nüüd levinud üle suurte või väikeste alade, sealhulgas ka näiteks üle suurlinna. Benjamin (2001, Williams ja Durrance 2009 kaudu) kasutab kogukonna rekursiivset definitsiooni – inimesed, kes elavad georuumilisel alal ja määratlevad ennast kogukonna osana – selleks, et analüüsida, miks osadel telekeskustel õnnestub saavutada kohalik kaasatus ja teistel mitte. Antud definitsioon on seotud etnograafiaga ja see kinnitab, et kogukonnad on üsna sageli eneseteadlikud või sotsiaalselt identifitseeritud.

Tänapäeval räägitakse järjest sagedamini virtuaalsetest kogukondadest ja kohalike kogukondade sees toimivast võrguühiskonnast, mida iseloomustavad pigem võrgustikud kui organisatsioonid ja mis põhineb digitaalsetele vahenditele ja süsteemidele. Virtuaalse kogukonna ja mobiiltelefonil põhineva sotsiaalvõrgustiku tekke tõendas dokumentaalselt Rheingold (1993, Williams ja Durrance 2009 kaudu). Ta leiab, et *online*'l või telefonil põhinevad kogukonnad toimivad vastastikku kindlatel viisidel koos kohaliku, ajaloolise kogukonnaga. *Online* jututoad, mängud ja muud arvutiga seotud tegevused on tekitanud huvitava nähtuse, mis rikastab ise ja mida rikastab kogukonna informaatika.

Kogukondi võib sõltuvalt asupaigast nimetada maa- või linnakogukondadeks. Kuna minu magistr töö keskendub maakogukonnale, toon järgnevalt välja mõningad selle iseloomulikud tunnused.

Maakogukonnad on piirkonniti väga erinevad, kätledes endas nii tõsiseid probleeme kui ka positiivseid nähtusi ja potentsiaali arenguks. Kriitiliselt on antud teemat käsitlenud Misiüniene (2014), kes väidab, et maakogukondade peamised probleemid on demograafiline olukord, teenuste nappus maapiirkondades ja sotsiaalsete infrastruktuuri objektide ebarahuldav olukord. Teenuste arv väheneb, puudus on nii sotsiaalsetest, kultuurilistest kui ka hariduslikest teenustest. Teenuseid pakutakse sageli ilma konteksti arvestamata ning piiratud inim- ja finantsressursside tõttu tehakse seda sageli killustatult. Pakutud teenused on ka liiga standardiseeritud, neid ei ole kohandatud konkreetsetele sihtrühmadele ning neil puudub individualism, süstemaatiline lähenemine ja analüüs.

Saksa sotsioloog Ferdinand Tönnies eristas oma 1887. a ilmunud teoses *Gemeinschaft und Gesellschaft* kaht ühiskondlike süsteemide põhitüüpi: emotsionaalsetel lojaalsussuhetel ja tavadel põhinevat kogukonda (*Gemeinschaft*) ning selle vastandina ratsionaalsetel lepingulistel suhetel ja seadustel põhinevat ühiskonda (*Gesellschaft*). Esimest võib pidada moderniseerimiseleks koosluseks, intiimseks maakogukonnaks, kus valitseb mehaaniline, inimeste ühetaolisusel, pere- ja naabrussuhetel põhinev kokkukuuluvustunne. Teine on aga pigem modernne linnaühiskond, mida ei seo omavahel sama tüüpi tihe suhtlus ja kokkukuuluvustunne, vaid mille liikmed jagunevad mitmesugustesse erihuvidega gruppidesse. Kui maakogukonnas saavutatakse tasakaal läbi eetika, konformismi ja tõrjutuse – sotsiaalse kontrolli, siis linnaühiskond hoiab oma tasakaalu läbi politsei, seaduste, kohtute ja vanglate. Samas võib ühtsena tegutseval tugeval (maa)kogukonnal olla negatiivne kaasmõju,

kui üldise harmoonia ja tasakaalustatud ühiskonna loomise asemel hoopis välistatakse mingid sotsiaalsed grupid ja ollakse omavahel konkurendid. (Vihma ja Lippus 2014)

Kui sarnaselt Tönniese (1996) käsitlusele peeti ka teistes varasemates sellealastes uuringutes maakogukonda eelkõige stabiilseks ja konkreetseks nähtusena, siis tänapäeval leitakse, et neis eksisteerib palju erinevaid kogukondi ja identiteete, st traditsiooniline kogukond ei ole selgelt piiritletud entiteet, millel on jagatud väärtused ning selge identiteet. (Shirlow ja Murtaugh 2004) Niisiis räägib Tönnies (1996) oludest, kus (maa)kogukond suutis funktsionaalselt üksteise vajadusi rahuldada, kasutades ka muidugi repressiooni ja diferentseerimist ning uuemad käsitlused sellest, kus geograafiline lähedus ei ole kogukonna koondumise alus, vaid identiteet. Andersoni (1996) arvates võib nt rahvuskogukondi pidada kujutletuiks, mõtteliselt konstrueerituiks ja seda kahes tähenduses. Esiteks loovad kõik rahvuskollektiivid endale identiteedinarratiivid ja teiseks on rahvuskaaslaste ühtekuuluvustunne virtuaalne. Kõigil ei ole võimalik kõiki isiklikult tunda või teada, aga samas tehakse sarnaseid toimetusi, loetakse samu romaane ja ajalehtedest samu uudiseid. Raamatukogusid võib seejuures tähtsustada asutustena, mis läbi sarnase lugemisvara pakkumise loovad eestlust kui rahvust.

Meie arusaamine kogukondadest on muutunud ja teisenenud, kuid ka traditsiooniline, erinevatel suhetel põhinev kogukond ei muutu vähemtähtsaks. Käesolevas magistritöö uurimuslikus osas lähtun eelkõige kogukonnast kui ühes kindlas geograafilises maapiirkonnas paiknevast inimgrupist, mida iseloomustavad tugevad omavahelised sidemed, kuid kus samas eksisteerivad ka erinevad kihistused, mis üksteist mõjutavad. Kogukond põhineb inimeste omavahelistel suhetel ning neid suhteid võivad defineerida mitmed erinevad rollid. Raamatukogul ja rahvamajal on roll sotsiaalsete suhete loomisel ja toetamisel ning sellest lähtuvalt ka kogukonna koos hoidmisel.

1.2 Kogukonna roll ühiskonnas. Kogukond ja sotsiaalne kapital

Kogukonna roll ühiskonnas on aja jooksul muutunud ja seda teemat on erinevatel aegadel käsitletud ja kajastatud erineva intensiivsusega. Tänapäeval on märgata pigem positiivseid arenguid. Ka Bridger ja Luloff (2001) leiavad, et peale aastakümneid kestnud eiramist teadlaste ja poliitikute poolt on kohalik kogukond taas tõusnud tähelepanu keskmesse kui

ühiskondliku organisatsiooni tähtis üksus. Nad osundavad, et teadlaste ja poliitikute arvates peaks jätkusuutliku kogukonna loomiseks suurendama sotsiaalse kapitali kohalikku varu.

Tänapäeval on ootused kogukonnale mitmekesisitunud ning mõningatel juhtudel isegi vastuoluliseks muutunud. Kohati peetakse kogukonda kui imerohuks, mis ühiskonnas üha selgemaks saavaid probleeme ravib. (Vihma ja Lippus 2014) Mitchell (2002) leiab, et vaatenurgad kodanikuühiskonnale on pidevas muutumises, kuid kindel on see, et need esitavad kogukondadele teistsuguseid väljakutseid kui varasem definiitsioon: kogukond kui kultuuri ja traditsiooni hoidja, mis vastandub modernsele, arengule suunatud ühistegevusele ning milles nähakse vastukaalu sellesama arengu poolt tekitatud hädadele.

Bovaird (2007) räägib kogukondade tähtsuse kasvust, mida tõendab tema arvates teenuste pakkumise kontseptsiooni muutus. Teenuseid ei paku enam professionaalne ja juhtiv töötajaskond, vaid need on tarbijate ja nende kogukondade poolt koos toodetud. Tarbijad ja teised kogukonna liikmed mängivad suurt rolli otsuste ja tulemuste kujundamisel, teenuste planeerimisel ja edastusel. Sellisteks teenusteks võivad muuhulgas olla naabrivalve, vere loovutamine doonorite poolt, poodide ja kohvikute pidamine, noorte emade nõustamine kogemustega emade poolt, aga ka kogukonnakeskustes erinevate tegevuste, sh vaba aja ürituste pakkumine. Sellel uuel kontseptsioonil on suur mõju demokraatlikele praktikatele, sest see kaasab tarbijad ja kogukonnad otsuste tegemise protsessi.

Kogukonna ja sotsiaalse kapitali teemadel argumenteerimine ei ole kaugeltki uus nähtus. Juba Hanifan (1916) tõi selle positiivsete külgede üle arutledes välja, et kui inimesed omavahel kontakteeruvad ning osalevad avalikel meelelahutuslikel, seltskondlikel ja paljudel teistel kogukondlikel kogunemistel, siis toimub sotsiaalse kapitali kuhjumine, mis rahuldab nende sotsiaalseid vajadusi ning parandab elutingimusi kogukonnas. Ta järeldas, et kui inimesed on konkreetses kogukonnas üksteisega tuttavad ja neil on kujunenud komme saada kokku meelelahutuseks, sotsiaalseks suhtlemiseks ja isiklikuks naudinguks, st kui piisav sotsiaalne kapital on kuhjunud, siis targal juhtimisel võib selle sotsiaalse kapitali suunata kogukonna heaolu parandamiseks.

Inimeste kogukonna tegemistes osalemise aktiivsus sõltub paljudest erinevatest teguritest. Liu ja Besser (2003) peavad neist tähtsamaks sissetulekut, haridust, kogukonnas elamise aja

pikkust ja vanust ning Kasarda ja Janowitz (1974) nimetavad eelkõige isiklikku positsiooni sotsiaalses struktuuris ja elutsükli etappi.

Kui võtta neist tegureist lähema vaatluse alla vanus, siis arvestades praegust demograafilist olukorda, kus järjest suureneb vanemaealiste inimeste osakaal ja seda eriti maaelanikkonna hulgas, on eeldatavalt suurenenud ka selle vanusegrupi osakaal ja aktiivsus kogukonnas. Liu ja Besseri (2003) uuring vanemate inimeste osavõtust kogukonna arendusmeetmetest väikestes linnades ja maakogukondades näitas tõepoolest, et paljud vanemad inimesed on aktiivselt haaratud oma kogukonda ja vabatahtlikku töösse ning nad on teinud oma kogukonnas olulist kaastööd. Sellest võib järeldada, et sotsiaalne kapital ja kogukonnatunne on väga tähtsad vanemate inimeste osavõtmisel kogukonna arendusmeetmetest.

Sotsiaalne kapital on oluline igas eas inimese jaoks. Coleman (1988) näeb sotsiaalse kapitali suurendamise eeldusena laste ja noorte jaoks tugevate perekondade ja tugevate kogukondade olemasolu. Ta soovib muuhulgas mõned ametlikud organisatsioonid vahetada vabatahtlike ja spontaansete sotsiaalsete organisatsioonide vastu.

Tänapäeva mitmekultuuriline ja digitaalne ühiskond puutub kokku uute võimaluste ja väljakutsetega sotsiaalse kapitali loomisel. Mitmekultuurilisus kätkeb väljavaadet arendada kontakte üle kultuuripiiride. Digitaalse infoühiskonna olemus on Qvortrupile (1998, Audunson, Vårheim ja Aabo 2007 kaudu) toetudes selles, et eksponentsiaalselt kasvab nende inimeste arv, kellega meil on võimalus kontakteeruda, ning see tugevdab ühiskonda. Samas võib mitmekultuurilisus viia getostumisele ning digitaliseerimine individualiseerimiseni ja killustumiseni.

Riiklikuks ootuseks kogukonnale on aktiivse tegutsemise kaudu sotsiaalse sidususe loomine ja hoidmine, mis aitab leevendada ühiskonna arengust, sh inimeste arvu vähenemisest ja rahaliste ressursside vähenemisest tulenevaid probleeme. (Vihma ja Lippus 2014) Seega on kogukondliku elu peamiseks mõõdupuuks sotsiaalne kapital. Just sotsiaalse sidususe määr on oluline nt turvalisuse, heakorra ning mitmete muude ühiseluliste komponentide tagamisel. Sidusad kogukonnad loovad aktiivsete liikmetega sidusat ühiskonda. (Vihma ja Lippus 2014) "Edukat" kogukonda eristab "mahajäänud" kogukonnast sotsiaalse sidususe määr. (Forrest ja Kearns 2001, Palts 2006). Erinevate kogukondade liikmetel on erinevad vajadused ning nende teadasaamiseks tuleks läbi viia mitmetasandilisi uuringuid.

Oma magistritöös uurin rahvamaja ja raamatukogu osa sotsiaalse sidususe loomisel konkreetses kogukonnas, arvestades seejuures kogukonna rolliga kogu ühiskonnas.

1.3 Rahvamaja roll ühiskonnas ja kohalikus kogukonnas

Rahvamajaga sarnaseid funktsioone täidavad asutused ja organisatsioonid, millel on erinevad nimetused, näiteks kultuurimaja, seltsimaja, kogukonna klubi (*community club*), kogukonnakeskus (*community center*), kultuurikeskus (*culture center*). Rahvamajade tegevuse reguleerimiseks ei ole küll eraldi seadust, kuid seda on koos teiste asutustega nimetatud kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses (1993), mis sätestab: „Omavalitsusüksuse ülesanne on korraldada antud vallas või linnas koolieelsete lasteasutuste, põhikoolide, gümnaasiumide ja huvikoolide, raamatukogude, rahvamajade, muuseumide, spordibaaside, turva- ja hooldekodude, tervishoiuasutuste ning teiste kohalike asutuste ülalpidamist, juhul kui need on omavalitsusüksuse omanduses.“

Rahvamaja põhiülesanneteks Taritu Rahvamaja näitel on: 1) rahvakultuuri ja kohalike kultuuritraditsioonide säilitamine ja arendamine; 2) elanike kultuurilis-meelelahutuslik teenindamine; 3) kultuurielu edendamine koostöös teiste kultuuri-, spordi- ja haridusasutustega; 4) elanikele õppe- ja enesetäiendamise võimaluste pakkumine; 5) osalemine maakonna kultuurielus. (Taritu ... 2015) Niisiis on rahvamajal potentsiaali sotsiaalse kapitali loomiseks. Hanifan (1916) leiab, et sotsiaalse kapitali kogunemine võib olla teostatud avalike meelelahutuslike, seltskondlike ja paljude teiste kogukondlike kogunemiste abil. Putnam (2000, Audunson 2005 kaudu) tähtsustab selliseid vabatahtlikke assotsiatsioone nagu kohalik koor, bridžiklubi, kogukonna klubi jne, kus inimesed kohtuvad silmast-silma, hoolimata klassi- ja sotsiaalsetest vahedest. Niisiis on läbi rahvamaja põhiülesannete täitmise võimalik luua sotsiaalset kapitali.

Rahvamaja tegevus ja funktsioonid olenevad suurel määral selle asupaigast. Oma kindel spetsiifika on maal tegutsevatel rahvamajadel. Misiüniené (2014) toob välja, et rahvamajade asutamisel maapiirkondades on piisav legaalne alus, mis tagab elanikele õiguse koguneda vabatahtlikkuse alusel, organiseerida tegevusi ja rahuldada maaelanike vajadusi ning tagada maakogukondade liikmetele sotsiaalseid teenuseid. Sotsiaal-hariduslike võimaluste kontekstis

püütakse lahendada kõige teravamad probleemid, keskendudes kogukonna kõige haavatavamatele lülidele; püüeldakse selle poole, et kogukonna liikmed oleksid täisväärtuslikud liikmed, kes on võimelised iseendaga hakkama saama. Rahvamajade tegevus on sageli keskendunud kogukonnaliikmete vajadustele, sh hariduslikele, kultuurilistele ja sotsiaalsetele vajadustele, ning on suunatud kogukonna kõigile gruppidele. Organiseeritakse animatsiooni (*animation*), vaba aja ja sporditegevusi, pidulikke sündmusi jne. Samas ei ole rahvamajade potentsiaal tänapäeval piisavalt tugev.

Maaelanike arvu pidevat vähenemist arvestades on mõttekas koondada maapiirkondades teenuseid pakkuvad asutused ühtekokku. Misiünienė (2014) pakub välja idee multifunktsionaalsest keskusest kui kohast, kus kohtuvad erineva vanuse, haridustaseme ja sotsiaalse staatusega inimesed ja milles toimuv sotsiaal-hariduslik töö arendab inimeste suhtlemisoskust, identifitseerib ja lahendab mitte ainult neid sotsialiseerimise küsimusi, millega üksikisikud kokku puutuvad, vaid loob ka kogukonna liikmetele tingimused osalemiseks nende probleemide lahendamises, mis ilmnevad partneris (*socium*). Funktsioneerides tihedalt koos kogukonnaga, võib multifunktsionaalne keskus peegeldada kogukonna huvisid ja saada institutsiooniks, mis tagab teenuste pakkumise kompleksse rakendamise, garanteerides hariduslikud, kultuurilised ja sotsiaalsed teenused kõigile kohaliku kogukonna liikmetele. Multifunktsionaalsed keskused rajataks paljude maa-asulates tegutsevate institutsioonide baasil, s.o rahvamajad, raamatukogud ja päevakeskused.

Mitmetes uurimustes (Dunstan, Vulikh, Owen ja Jolley 2006, Mirotznik, Feldman ja Stein 1995, Artinian, Washington ja Templin 2001) soovitatakse rahvamaja kohana, kus võiks tegelda näiteks tervishoiualaste probleemidega. Misiünienė (2014) soovitatud keskuste kõige tähtsamad tulemused oleks seotud maa- ja linnapiirkondade vahelise lõhe vähendamise, sotsialiseerimise ja elukestva õppimise võimalustega.

Štrik (2014) leiab, et rahvamaja on kultuuri- ja vabaharidustöö keskuseks oma regioonis (asumis, piirkonnas, maakonnas) ning koduks oma tegevuspiirkonna mitmesuguste organisatsioonidele, seltsidele, ühingutele jne. Kui suuremates linnades on kultuuri vahenduseks alternatiive, siis maapiirkondades ja väikelinnades on rahvamaja sageli ainuke kultuuri vahendaja, edendaja, arendaja, looja ja rahvakultuuri hoidja – selles tähenduses, mida rahvamaja omaks peab. Samas on rahvamaja funktsioonid selgepiirilisel määratlemata, mistõttu sõltutakse eelkõige kohaliku omavalitsuse tahtest ja kompetentsist. Rahvamaja

tegutsemisega kaasneb olemasolevale uusi tasandeid nii sündmuste kui ka hoiakute kujundamisel, mis muudab paikkonna elukvaliteeti.

Käesolevas magistritöös keskendun Lääne-Saare valla Taritu Rahvamaja tegevusele, tuues asutuse igapäevasest tööst välja sotsiaalse sidususe loomise ilminguid Taritu piirkonnas.

1.4 Raamatukogu roll ühiskonnas ja kohalikus kogukonnas

Raamatukogu kui institutsioon on osa ühiskonnast, millel on tähtis roll kohalikus kogukonnas. Kooskõlas üldiste muutustega on see roll läbi aegade teisenenud ja kohandub uuendustega kaasaegses mitmekultuurilises ja digitaalses ühiskonnas. (Audunson 2005)

Rahvaraamatukogude osatähtsus demokraatia arendamisel ühiskonnas on üldtunnustatud ja neid võib pidada üheks demokraatia alustaladeks. Rahvaraamatukogude tegevuse eesmärgiks on tagada elanikele vaba ja piiramatut juurdepääsu informatsioonile, teadmistele, inimõigustele ning kultuurile, toetada elukestvat õppimist ja enesetäiendamist. (Rahvaraamatukogu seadus 1998) Erinevad autorid ja uuringute tulemused (Audunson, Vårheim, Aabø ja Holm 2007, Buildings ... 1997) näitavad, et infole ja teadmistele juurdepääsu omamine on tähtis eeltingimus demokraatlikuks osaluseks. Informatsioonile ligipääsu puudumine võib takistada inimese eneseteostust ja sotsiaalset mobiilsust ja seeläbi tema potentsiaali täielikku realiseerimist ning efektiivset funktsioneerimist demokraatlikus ühiskonnas.

Ligipääs informatsioonile peab seejuures olema kõigile võrdne. UNESCO rahvaraamatukogude manifest (2015) sätestab, et kõigile kasutajatele võrdse juurdepääsu tagamine oma kogudele, olenemata kasutajate vanusest, keelest või sotsiaalsest seisundist peab olema rahvaraamatukogude tegevuse alus. Sellega haakub otseselt ka arvamus, et vaba ligipääs informatsioonile kõigi jaoks, kes seda soovivad, hoolimata rassist, sissetulekust või teistest teguritest, on eluliselt oluline vaba ühiskonna toimimiseks. (Buildings ... 1997) Niisiis on rahvaraamatukogu universaalne institutsioon, mis pakub oma teenuseid kõigile ja tekitab seeläbi võrdsust, usaldust ja sallivust. (Audunson, Vårheim, Aabø ja Holm 2007)

Kohalikus kogukonnas on rahvaraamatukogul tähtis koht, olles sageli kogukonna keskuseks ja kodanike integreerijaks. Avalikkus armastab ja usaldab raamatukogusid, nähes neid sooja ja mugava kohana, mis on kogukonna jaoks oluline eelkõige kui kogukonna kultuuri, väärtuste ja identiteedi kandja. (Buildings ... 1997) Raamatukogu toetab vahetut kodanikuosalust ja soodustab positiivseid sotsiaalseid muutusi oma kogukonnas. Need on vahetult seotud kogukonna elukvaliteediga - kui raamatukogud on nõrgenenud või tegevuse lõpetanud, siis kogukonna elukvaliteet langeb. (Buildings ... 1997) Ka Audunson (2005) leiab, et kohalik rahvaraamatukogu on kindlalt kohalikus kogukonnas kinnistunud, olles seotud selle tegevuste kõigi sektoritega.

Raamatukogu kasutatakse kui avalikku ruumi ja kohta mitteformaalseks sotsiaalseks suhtlemiseks, mis aitab kaasa kommunikatsioonile kogukonnas. Audunson (2005) eristab kõrge ja madala intensiivsusega kohtumispaiku. Kui kõrge intensiivsusega kohtumispaikades elame läbi oma esmased tegevused ja huvid ning seda koos inimestega, kes neid jagavad, siis madala intensiivsusega kohtumispaikades, mille hulka võib arvata ka rahvaraamatukogu, kohtuvad ja suhtlevad erinevate väärtuste ja huvidega ning erinevatesse kultuurilistesse gruppidesse kuuluvad inimesed. Võib öelda, et rahvaraamatukogu selline tegevus on demokraatliku ühiskonna üheks eeltingimuseks, luues sallivust, usaldust ja sotsiaalset kapitali.

Üks dimensioon raamatukogu rollist kui kohtumispaigast ja demokraatia agendist on tihedalt seotud Habermas'i (1971, Audunson 2005 kaudu) teooriaga avalikust sfäärist kui sellisest tegevusväljast, kus kommunikatsioon on moonutamata. Selle näiteks on Soomes 1998. a. vastu võetud rahvaraamatukogude seadus, mis sätestab, et üks rahvaraamatukogu eesmärkidest on edendada elanike kodanikuoskusi. Kodanikuühiskonna kontseptsioon, mis on keskne Giddensi (1998, *ibid*) sotsioloogilises ja poliitilises teoorias, näib olevat tihedalt seotud avaliku sfääri kontseptsiooniga. Kuid nagu osutab Skot-Hansen (2001, *ibid*), eksisteerib kaasaegne mõtlemine kodanikuühiskonnast vähemalt kolmes versioonis: kogukondlik, sotsioloogiline ja poliitiline.

Raamatukogu on kogukonna kohtumis- ja tegevuspaigana tähtis füüsilise ruumina, kuid samal ajal on see kindlalt kinnistunud tänapäeva digitaalsesse ja virtuaalsesse reaalsusse, ühendades inimesi elektroonilisse maailma. Raamatukogu praktikas, eeskätt teavitustegevuses, on juurdunud kogukonna informaatika - tekkiv ala, mis keskendub peamiselt kohaliku kogukonna ja infotehnoloogia koostoimele ning mille eesmärgiks on kogukonna tugevdamine

Kui uurida interaktsiooni muundumise ja jätkuvuse vahel, infotehnoloogia ja kohaliku kogukonna vahel, siis joonistub kogukonna informaatikast pilt, kuidas sotsiaalsed, ajaloolised kohad, kus elame, arenevad kuna me liigume industriaalsest ajastust infoajastusse, koos erilise tähelepanuga sotsiaalsele ja digitaalsele ebavõrdsusele. Raamatukogudel ja raamatukogu teadlastel on kogukonna informaatikas tähtis roll. (Williams ja Durrance 2009)

Võrreldes raamatukogude juhtide ja avalikkuse arvamusi raamatukogu tuleviku kohta, ilmneb rohkem kokkupuutepunkte kui lahknevusi. Avalikkus leiab, et raamatukogud on digiajastul vähemalt sama tähtsad kui nad on praegu ja eriti tähtsaks peetakse neid laste jaoks. Sarnaselt raamatukogu juhtidega toetatakse raamatukogude kombineeritud rolli, mis ühendab digitaalse ning traditsioonilise raamatu ja paber kandjal inforessursid. Jätkuvat rolli ennustatakse raamatukogu hoone jaoks. Keskse ja hinnatud kogukonna kohtumis- ja tegevuspaigana nähakse seda kui kodanike integreerijat ja kommunikatsiooni kohta tervise, hariduse, valitsemise ja teiste kohalike teenuste alal. Samuti muutub raamatukogu nende arvates ka järjest enam õpikeskkonnaks ja avaliku ruumi peegelduseks, mis toob kokku mitmekesise rahvastiku ühte kogukonda. (Buildings ... 1997)

Kuigi raamatukogude tegevusega ollakse üldiselt rahul, märgatakse nende toimimises ka mõningaid probleeme. Muret tekitavad tähelepanekud selle kohta, et noored ei toeta eriti raamatukogu, näiteks ei pea nad tähtsaks raamatukogu hoonete ehitamist ega nende säilitamist, samuti ei näe nad raamatukogule kohta digitaalses tulevikus. Peale selle arvatakse, et raamatukogud on uue tehnoloogia laine nõ kurvi taga. Leitakse, et raamatukogud peavad tegema koostööd teiste infopakujatega, sh teiste raamatukogudega, koolidega, raamatupoodidega, kohalike valitsustega ja kommertsinformatsiooni pakujatega. Häirekellaks raamatukogudele on avalikkuse ettekujutus, et raamatukogud on vana informatsiooni muuseumid, kuhu võiks pensionärid tööle värvata. Takistusena raamatukogu enamaks ja mugavamaks kasutamiseks nähakse asutuse kinniolekut puhkuste ajal ja nädalavahetustel. (Buildings ... 1997)

Ühiskonna tähtsa osana peavad raamatukogud kaasaegses ühiskonnas toimivate muutustega kaasas käima ja seejuures mõtlema ka institutsiooni tulevikule. Raamatukogud peaksid looma tulevikuvisiooni, defineerima oma kuvandi, andma tähenduse oma avalikule rollile. (Buildings ... 1997) McCabe (2001) arvab, et rahvaraamatukogu missiooniks ja eesmärgiks demokraatlikus ühiskonnas peaks olema üldine haridus. Audunson, Vårheim ja Aabo (2007)

leiavad, et me peame tundma õppima tänapäeva demokraatia väljakutseid ja püüdma ümber sõnastada avaliku raamatukogunduse olemuse, et olla pädev esitatavate väljakutsete suhtes. Raamatukogude eksistentsiks peab nad varustama uue ja elujõulise õigustusega.

Käesolevas magistritöös keskendun Lääne-Saare valla Taritu Raamatukogu tegevusele, tuues asutuse igapäevasest tööst välja sotsiaalse sidususe loomise ilminguid Taritu piirkonnas.

1.5 Eesti maapiirkondade olukord varasemate uuringute põhjal

Euroopa Ühenduste Komisjon (2006) määratleb oma teatises „Tööhõive maapiirkondades: tööhõive ühtlustamine“ maapiirkondadena alasid, kus elab vähem kui 150 inimest km² kohta. Vaatamata piirkondade eripäradele esineb neis kõigis suuremal või väiksemal määral selliseid nähtusi nagu töökohtade kadumine ja põllumajanduse osakaalu vähenemine, naiste ja suure osa hea väljaõppe ja haridusega noorte äravool, kasvav tööpuudus, ettevõtete ja riiklike teenistuste arvu vähenemine ja keskkonnakahjustused ning need muudavad maapiirkonnad elanikkonnale vähem atraktiivseks.

ESPON'i (*European Observation Network for Territorial Development and Cohesion*) uuringu PURR (*Potential of Rural Regions*) (2015) järgi on maapiirkondade peamised probleemid rahvastiku vananemine, väljaränne, halb ligipääsetavus, traditsiooniliste tööstusharude hääbumine ning energiahindade tõus. Uuring otsib regionaalarengu tõrgetele kohanemus- ning leevendamispoliitikaid, kasutades ära maapiirkondade jätkuvalt tugevat identiteeti ja väärimades kohalikke ressursse ning loodus- ja kultuuripärandit. Uuringu eesmärgiks on luua ja katsetada uusi võimalusi uurimaks maapiirkondade ning äärealade territoriaalset arengupotentsiaali.

Kõue (2014) arvates on kahaneva tarbijaskonnaga maapiirkondades teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust üha kulukam tagada. Lisanduvad probleemid nagu infrastruktuuri seisukorra halvenemine, elanikkonna vananemine ja institutsionaalse struktuuri muutumine. Maapiirkonna edu sõltub aina rohkem kohalikust initsiatiivist. Enamasti on mingid piirkonnad olnud edukad just omaenda pingutuste ja teadmiste tõttu, kuna nad on kasutanud sotsiaalset kapitali ja väliseid ressursse oma elukeskkonna muutmiseks. Üha rohkem vabatahtlikke

ühendusi maapiirkondades pakuvad teenuseid nii oma kogukonnale kui ka kogukonnast väljapoole, muutes oma elukeskkonda atraktiivsemaks.

Kui lihtsustatud ettekujutuses nähakse kogukonda ühtse tervikuna, siis reaalses elus on märgatavad erinevad kihid, tasandid ja kattuvused. Erinevatesse kihtides jagunevad inimesed mitmed oluliste tunnuste alusel. Uuringu Mina. Maailm. Meedia kihistumisanalüüsist tulenevalt (Lauristin 2004) võib Eesti rahvastikku, sh maarahvastiku jaotada viide kihti – kõrgkiht, kõrgem keskkiht, keskkiht, madalam keskkiht ja madalkiht. Kõrgkiht (14%) on hästi kohanenud sotsiaalsete ja kultuuriliste muutustega ning suudab aktiivselt ära kasutada turumajandusliku ühiskonna ning uue meediakeskkonna võimalusi. Kõrgem keskkiht (22%) on eelmisega võrreldes vähem optimistlik, nii enese kui ühiskonna hindamisel ettevaatlikum ja kriitilisem, kuid üldjoontes samuti muutustega rahul, heal elujärjel ning majanduslikult, sotsiaalselt ja kultuuriliselt aktiivne. Ühiskonna keskmist läbilõiget esindav keskkiht (33%) on suhteliselt tagasihoidlike materiaalsete võimalustega. Oma koosseisult ning omadustelt väga kirjusse keskkihti kuuluvad inimesed on madalamale asetunutest siiski optimistlikumad ja kohanemisvõimelisemad. Madalam keskkiht (20%) on vastuoluline, kuna seda iseloomustavad kasinad materiaalsed võimalused ning madal tarbimisaktiivsus ja ettevõtlikkus, kuid suhteliselt suur informeeritus, kultuuriaktiivsus ja sotsiaalne kapital. Madalkihti (11%) kuuluvad inimesed on reeglina väikese sissetulekuga, sotsiaaltoetustest sõltuvad, sageli ka väikese hariduse ja halva tervisega vanemad inimesed. Nad on halvasti kohanenud kiiresti muutuva keskkonnaga ja tunnevad end tõrjutuna ning suhtuvad uutesse muutustesse väga kriitiliselt.

Vihma ja Lippuse (2014) kogukonnauuringu tulemusena kaardistati Eestis tegutsevate linna- ja külakogukondade hetkeseis ning anti ülevaade nende toimimisest. Leiti, et valdavalt on kogukonnad 10-15-liikmelised grupid aktiivseid inimesi, kellest suurem osa on keskealised ning naissoost. Selle uuringu kohaselt ei eksisteeri kogukond piirkonnas iseeneslikult, vaid tekib siis, kui sealsed elanikud mõtestavad oma tegevust kogukonnast lähtuvalt või sellele suunatuna. Müüti kogukondade ühtsusest lõhuvad sellegi uurimuse tulemused, kuna siingi tõdetakse, et riiklikes arengukavades kirjeldatud ettekujutus ühtsest, kogu valla või muu piirkonna elanikke hõlmavast kogukonnast ei vasta sugugi tegelikule olukorrale ning et kohalikud elanikud on haaratud vähemalt mõne kogukonna tegevusse. Leiti, et kogukondade aktiveerumise valdav põhjus on soov arendada kultuurilist isetegevust ja suhelda kohalike

elanikega ning et kogukondlik aktiivsus ühendab endas kaht vastandit: traditsiooni ja projektipõhisust. Kogukondade traditsioonide jätkusuutlikkuse seab ohtu tugev sõltumine liidritest. Suurema osa kogukondade jaoks pole oluline sotsiaalse sidususe loomine selle laiapõhjalises tähenduses, vaid üldjuhul on tegemist ühiste huvide põhjal koonduvate gruppidega. Kokkuvõtlikult võib tõdeda, et ootused kogukondadele on suured, kuid toetussüsteeme pole veel välja arendatud. Arengukavades eeldatud sotsiaalne sidususe ei kaasne kogukondliku tegevusega automaatselt, mistõttu ei pruugi kogukonnad praegu täita riiklikes strateegiatel neile seatud kohalike elanike kaasamise ülesannet. Lähtuti tervikolukorrast ja leiti, et kogukonna areng ei lähtu mitte ainult kogukonna enda tegemistest, vaid oluline roll on ka kohalikul omavalitsusel ja riigil.

Põhjaliku ülevaate Eesti külaelust annab Annisti (2011) arenguantropoloogiline uurimus „Otsides kogukonda sotsialismijärgses keskuskülas“. See kujutab endast tausta, millelt mõista teravnenud suhteid inimeste vahel sotsialismist vabanenud, ent oma positsiooni kaotanud maaühiskonnas, aga ka pettumust ja lootusi, mida äratav välisrahadega ülesehitatud kogukonna arenguprogramm. Autor kirjeldab, kuidas elu keskuskülade paneelmajades nõrgenevate sugulussuhete, kadunud tööalaste seoste ja võrdsuskultuuri murenemise tingimustes toob kaasa põletava soovi üksteisest eemale hoida ning kuidas kogukonda luua püüdev arenguprogramm ja selle üritused, mis inimesi pealtnäha kokku toovad, tegelikult süvendavad eraldumist.

Maapiirkondades toodavad sotsiaalset kapitali kohalikud rahvamajad ja raamatukogud. Štrik (2014) leiab, et rahvamajas saab end loominguliselt väljendada, kunstiliselt teostada, oma loomingut teistega jagada. Ühised huvid ja eesmärgid seovad erinevate eluvaldkondade inimesed ühtseks loominguliseks kollektiiviks. Vahetatakse ideid, vahetatakse energiad ja sünnivad uued paikkondlikud vaimse kultuuri väärtused.

Hein (2008) märgib, et tänapäeval arendatakse rahvaraamatukogusid elukestvate õpet toetavate ja kultuuriliste kooskäimiste keskustena. Raamatukogu, eriti maapiirkondades, kus liikvideeritakse side- ja pangaasutusi, arstipunkte, rahvamaju, koole jt olmeasutusi, omab üha suuremat tähtsust avaliku teenuse pakkujana. Raamatukogudest on kujunenud/kujundatud kohalikud kultuuri- ja infokeskused. Rahvaraamatukogud on universaalsed asutused, pakudes standardset avalikku teenust kõigile kogukonna liikmetele olenemata nende

sotsiaalsest staatusest. Avalikes raamatukogudes nähakse head võimalust erinevate kogukondade liitmiseks. Ühiskond koosneb nii erineva sissetulekuga kui ka erinevate rahvuste ja huvidega liikmetest. Kõrvuti on erinevad subkultuurid ja erinevad vanuserühmad, kes ei pruugi omavahel eriti lävida. Ühiskond on kihistunud ja killustunud, see võib tekitada probleeme. Raamatukogus aga nähakse institutsiooni ja kohta, kus need grupid võivad probleemivabalt kohtuda ja suhelda. Rahvaraamatukogudel on suur perspektiiv sotsiaalse kapitali loomiseks.

Erinevad uuringud Eesti maapiirkondade olukorra kohta annavad muuhulgas teavet kogukonnaliikmete vajaduste kohta. Käesolev magistritöö aitab anda ülevaadet ühe väikese Saaremaa maapiirkonna toimimisest ja siin esinevatest probleemidest. Uuritakse kas ja kuidas on rahvamaja ja raamatukogu loonud piirkonnas sotsiaalset sidusust ning kas ja mil määral on see kaasa aidanud elukvaliteedi hoidmisele ja/või tõusule. Arvan, et sotsiaalset sidusust piirkonnas on muuhulgas võimalik suurendada kohalike kultuuriasutuste senisest efektiivsema tegevuse kaudu.

2. TARITU RAHVAMAJA JA TARITU RAAMATUKOGU

2.1 Taritu piirkond

Taritu piirkonda kuuluvad Lääne-Saare valla Taritu, Koimla, Koki, Kotlandi ja Riksu küla, mis kuni 31. detsembrini 2014 olid Lümända valla koosseisus, ning Salme valla Lahetaguse, Toomalõuka ja Lõmala küla. Elanikke on 01.01.2015 seisuga kokku 352, neist mehi 185 ja naisi 167. Alla 15-aastasi on 45, tööealisi 215 ja pensionäre 92 (Eesti ... 2015, Lümända ... 2015, Salme ... 2015) Valdav osa piirkonna elanikest on käinud Taritus koolis, nad osalevad seltside, rahvamaja ja raamatukogu töös. (Lümända ... 2015)

Viimastel aastatel on piirkonnas toimunud suured muutused. Töö on lõpetanud põllumajandusühistu, suletud on lasteaed, kool, kauplus, sidejaoskond, koomale on tõmmatud bussiliiklus. Alles on jäänud vaid kaks, läbi aegade tihedas koostöös tegutsenud asutust – Taritu Rahvamaja ja Taritu Raamatukogu, kellele annab jõudu ja lootust teadmine, et siinne kogukond on kokkuhoidev ja järjepidevust hindav. Piirkonna inimesed on uhked oma traditsioonide ja jätkusuutlikkuse üle. Seda kinnitab ka Taritu kandi juhtlause – hoidkem kokku, külarahvas! (Lümända ... 2015)

Taritu piirkonnas tegutsevad Taritu Arenguselts ja Kotlandi-Koki Kodukultuuriselts Kadakas. Taritu Arenguselts asutati 1992. aastal ja 01.01.2015 seisuga on liikmeid 36. Seltsi eestvedamisel avati Taritus lasteaed-alkool, mis tegutses aastatel 1992-2002. Piirkonna spordielu eestvedajana korraldatakse 1993. aastast alates perespordipäeva ja 2008. aastast alates Johannes Raasukesele pühendatud Juku jooksu. Jooksvalt lahendatakse piirkonnas ettetulevaid probleeme ja osaletakse kultuurisündmuste ettevalmistamisel. Arenguselts on olnud Taritu kooli kokkutulekute korraldaja 1992., 1997., 2002. ja 2007. aastal.

2010. aastal andis Lümända vald Taritu vana rahvamaja (endine haridusselts *Ärataja* seltsimaja) hoone arenguseltsile tasuta kasutamise lepinguga rendile ning sellest tulenevalt on seltsil õigus, kohustus ja vastutus maja olukorda paremaks muuta ja sisulist tegevust

koordineerida. Maja kasutavad piirkonna noored eelkõige sportimiseks. Võimalus on mängida korvpalli, lauatennist ja kasutada jõuseadmeid. Selts on esitanud projekte rahataotlustega erinevatele fondidele ning programmidele. Näiteks 2012. a ehitati PRIA Leader-meetmest saadud rahalisel toel Taritu koolimaja hoone juurde vabaõhulava ja 2013. a. Kohaliku Omaalgatuse Programmi (KOP) poolt eraldatud vahenditest selle juurde betoonpõrand.

Kotlandi-Koki Kodukultuuriselts Kadakas asutati 1999. aastal ja 01.01.2015 seisuga on liikmeid 21. Selts on teinud tihedat koostööd Gotlandi saare Östergarn-Gammelgarni piirkonnaga. Korras hoitakse küla kiigeplatsi ja ujumiskohta Pihla rannas.

2.2 Taritu koolimaja hoone

Taritu koolimaja hoone (vt joonis 1) asub oma praeguses asukohas alates 1927. aastast. Tegemist on tsaariaegse kordonihoonega, mis teisaldati Papisaarest ja Taritus kooliks kohandati. Hoones tegutses kool kahe perioodi vältel: aastatel 1927-1975 ja 1992-2002. Kui tööle hakati 4-klassilise algkoolina, siis hiljem muudeti kool 6-klassiliseks ning 1944. aastast töötati 7-kl Mittetäieliku Keskkoolina. Kuni 1975. aastani, mil kool likvideeriti, oli nimetuseks Taritu 8-klassiline Kool. 1992. a Taritu Algekool taasavati. Järgmisel aastal alustas tööd lasteaiarühm ja jätkati Taritu Lasteaed-Algekooli nime all kuni 2002. aastani, mil kool likvideeriti.

Käesoleval ajal töötavad hoones kaks asutust - Taritu Raamatukogu ja Taritu Rahvamaja. Kohalikud elanikud saavad maja kasutada perekondlike tähtpäevade tähistamiseks – olgu need siis sünnipäevad, pulmad või peied. Suvel on koht populaarne laagriliste, suvepäevaliste ja turistide hulgas. Koolimaja ümbruses asuvad spordiplatsid ning vabaõhulava.

Joonis 1. Taritu koolimaja hoone

2.3 Taritu Rahvamaja

Taritu Rahvamaja huvitegevuse järjepidevus ulatub sajandi taha. Vanimad huviringid siinkandis – segakoor ja näitering – alustasid oma tegevust 1912. aastal, rahvatantsurühm loodi 1936. a ja memme-taadi lauluklubi 1960. aastal. Taritu Rahvamaja tegutses koos raamatukoguga pikka aega vanas Taritu rahvamajas ehk haridusseltsi *Ärataja* seltsimajas. Seoses Taritu Lasteaed-Algkooli tegevuse lõpetamisega koliti 2002. aastal Taritu koolimaja hoonesse.

01.01.2015 seisuga tegutseb rahvamajas viis huviringi: segakoor, segarühm, meesansambel, näitering ja memme-taadi lauluklubi. Tähtsaimaks sündmuseks on kujunenud igasuvine Taritu laulupidu, mida korraldatakse 1951. aastast alates. (Lümanda ... 2015) Teiseks traditsiooniliseks ürituseks, kuhu kõik on oodatud, on jõulupidu. 2014. a korraldas rahvamaja kohapeal 27 erinevat üritust ja ettevõtmist ning rahvamaja taidlejad andsid erinevates kohtades 13 etendust ja kontserti. Rahvamajas on kaks täiskohaga töötajat – juhataja (erialane keskeriharidus) ja koristaja-perenaine.

Taritu Rahvamaja võib käsitleda laiemas ja kitsamas tähenduses. Piirkonnas tegutsevate kultuuriasutuste ja organisatsioonide tegevus on koondunud Taritu koolimaja hoonesse ja selle ümbrusse. Taritu Arenguseltsi poolt koordineeritav sportlik tegevus ja suuremad ettevõtmised toimuvad peamiselt koolimaja spordiplatsidel ja lähedal asuvas vana rahvamaja hoones ning üldjuhul nähakse seltsitegevust ühe osana kultuuriasutuste töös. Kui kohalik elanik ütleb, et ta läheb rahvamajja, võib see tähendada raamatukogu või mõne ürituse küllastust, taidluskollektiivi kogunemisele minekut, sportimist koolimaja ümbruses jne. Kokkuvõttes võib koolimaja hoonet ja ümbrust, mis toimib erinevate agentide (sh rahvamaja, raamatukogu, arenguselts) tegevuspaigana, pidada rahvamaja laiemaks vaateks.

Käesolevas töös lähtun Taritu Rahvamaja kitsamast vaatest, st käsitlen rahvamaja ühena kolmest agendist ehk asutusena, mis tegutseb Taritu koolimaja hoones ja teeb teiste agentidega tihedat koostööd. Juriidiliselt on Taritu Rahvamaja Lääne-Saare valla allasutus, mis juhindub oma tegevuses põhimäärusest, mille järgi on asutuse tegevusalad: 1) taidlus- ja huvialaringide töö korraldamine; 2) elanikkonna vaba aja veetmise korraldamine; 3) kultuuriliste kursuste, õpperingide korraldamine; 4) kultuuriürituste korraldamine; 5)

kultuurikalendri koostamine; 6) tegevuse kajastamine ajakirjanduses; 7) reklaamkuulutuste paigaldamine. (Taritu ... 2015)

2.4 Taritu Raamatukogu

Käesoleval ajal Lääne-Saare valla allasutusena tegutsev Taritu Raamatukogu asutati 1923. aastal. Raamatukogu on asunud Koimla koolimajas (1923–1927), vanas Taritu rahvamajas ehk haridusseltsi *Ärataja* seltsimajas (1930–1939 ja 1947–2002) ning Taritu koolimajas (1927–1930, 1939–1947 ja alates 2002. a kuni käesoleva ajani). Kasutada on 80 m² põrandapinda. Minul kui täiskohaga töötaval raamatukogu juhatajal on erialane rakenduskõrgharidus (TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia, 2012) ja kutsequalifikatsiooni IV tase ning tööülesanneteks on peale erialase töö ka raamatukogu koristamine ja kütmine.

Ametlikus teeninduspiirkonnas oli 01.01.2015 seisuga 247 Lääne-Saare valla elanikku. Ajalooliselt väljakujunenud tava kohaselt pakutakse raamatukoguteenust ka Salme valla kolme küla 105 elanikule, mistõttu tegelik teenindatavate arv oli 01.01.2015 seisuga 352. Kaugemate külade elanike jaoks on olemas laenuspunktid. 2014. aastal kasutas raamatukogu 164 inimest, laenutati 5499 teavikut ning külastusi registreeriti 2012. Seisuga 31.12.2014 oli raamatukogus arvel 7431 teavikut, sh raamatud, ajalehed, ajakirjad, CD-d ja DVD-d. Peale ostude on kogusid täiendatud ka annetuste teel. 1998. a saadi esimene arvuti ja raamatukoguprogramm Kirjasto 3000, mis 2003. a asendati RIKSiga ja alates 2004. aastast mindi üle elektroonilisele laenutamisele. Raamatukogus saab kasutada kahte interneti püsiühendusega arvutit, printerit, faksiaparaati, skännerit ja koopiamasinat ning olemas on ka teler, VHS/DVD mängija ja digikaamera.

Raamatukogu on oma uutes, kaasaegse sisustusega ruumides kujunenud menukaks kooskäimise kohaks, kus peale uuema kirjanduse sirvimise ja laenutamise on hea ka tutvatega kokku saada ja mõtteid vahetada. Enda tegemiste tutvustamiseks avalikkusele kasutatakse valla kodulehte, lisatud on artikkel Vikipeediasse ning olemas on *Facebooki*-konto.

Lähtun oma magistritöös eeldusest, et rahvamaja ja raamatukogu tõstavad kogukonna sotsiaalset kapitali ja edendavad kogukondlikke suhteid eelkõige läbi oma põhifunktsioonide

täitmise, tehes seejuures tihedat koostööd nii omavahel kui ka kohaliku kogukonna ja seltsidega, samuti väljaspool Taritu piirkonda tegutsevate asutuste ja organisatsioonidega.

3. UURIMISKÜSIMUSED JA METOODIKA

3.1 Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Käesoleva magistritöö sihiks on kogukonna ja sotsiaalse sidususe teooriale tuginedes välja selgitada, kuidas ja mil määral tulevad Taritu Rahvamaja ja Taritu Raamatukogu kohaliku kogukonna liikmete arvates toime kaasaegse ühiskonna poolt esitatava nõudmisega – sotsiaalse sidususe loomisega piirkonnas.

Eesmärgi saavutamiseks esitati järgmised uurimisküsimused:

- Millisena näevad kogukonna liikmed rahvamaja ja raamatukogu rolli oma kogukonnas?
- Millised on kogukonna liikmete kokkupuuted kohaliku rahvamaja ja raamatukoguga?
- Mil määral tunnetavad kohalikud elanikud rahvamaja ja raamatukogu tegevust sotsiaalse sidususe loomisel? Milles see tunnetus seisneb, mida on märgatud?
- Kuidas saaksid rahvamaja ja raamatukogu sotsiaalset sidusust piirkonnad tugevdada?

Kohalike inimeste kokkupuuteid ja arvamusi rahvamaja ja raamatukogu rolli kohta kogukonnas puudutavad uurimisküsimused on vajalikud teema laiemaks ja samas detailsemaks avamiseks. Põhjalike vastuste saamiseks toon tulemuste osas kõigepealt iga teema kohta välja inimeste arvamused ning seejärel interpreteerin neid sotsiaalse sidususe võtmes, st selekteerin arvamustest välja sotsiaalsele sidususele viitavad ilmingud ja tegevused.

3.2 Valim

Uuringu raames viisin läbi poolstruktureeritud intervjuud 12 Taritu piirkonna elanikuga. Intervjueeritavate valikul oli peamiseks kriteeriumiks inimese seotus rahvamaja ja/või raamatukoguga. Erinevate arvamuste saamiseks ja nende põhjal usaldusväärsete järelduste tegemiseks on võrdselt esindatud nii rahvamajaga ja/või raamatukoguga seostuvaid kui ka

seostumatuid inimesi. Peale selle arvestasin intervjueeritavate valikul ka vanuse, elustiili ja elukohaga, püüdes tagada nende võimalikult suure varieerivuse. Nii üldkogumi kui ka valimi väiksuse tõttu ei ole saadud andmete alusel võimalik teha laiaulatuslikke üldistusi ja tulemused ei ole üle kantavad kõigile Eesti kogukondadele. Samas annab mitmekülgne valim võimaluse saada põhjalik ülevaade sotsiaalse sidususe ilmingutest ühes väikeses maapiirkonnas.

Niisiis olid valimi üldkogumiks kohaliku kogukonna liikmed ja valimi strateegiaks tüpoloogiatel põhinev valik (vt tabel 1). Homogeenseks tunnuseks on, et kõik intervjueeritavad on kohaliku kogukonna liikmed. Heterogeensete tunnuste aluseks on intervjueeritava seos rahvamaja ja raamatukoguga:

*intervjueeritav on seotud ainult rahvamaja tegevusega, st on perioodil 01.01.2015 kuni intervjuu läbiviimiseni osa võtnud taidlusringi(de) tööst,

*intervjueeritav on seotud ainult raamatukogu tegevusega, st on 2015. a registreeritud kasutaja,

*intervjueeritav on seotud nii rahvamaja kui ka raamatukogu tegevusega,

*intervjueeritav ei ole seotud ei rahvamaja ega ka raamatukogu tegevusega.

Tabel 1. Ülevaade intervjuude valimist.

Intervjuu tähis	Seos rahvamaja ja raamatukoguga	Vanus	Piirkonnas elatud aastad	Elustiil	Küla, kus elab	Intervjuu pikkus min:sek
Rk_1	Seotud ainult raamatukogu tegevusega	41-45	Sünnist saati	pendeldaja	Koimla	43:10
Rk_2	Seotud ainult raamatukogu tegevusega	66-70	Sünnist saati	kohalik	Kotlandi	68:29
Rk_3	Seotud ainult raamatukogu tegevusega	35-40	12	pendeldaja	Kotlandi	68:57
Rm_1	Seotud ainult rahvamaja tegevusega	46-50	Sünnist saati	pendeldaja	Koimla	78:15
Rm_2	Seotud ainult rahvamaja tegevusega	35-40	15	kohalik	Koimla	64:12

Rm_3	Seotud ainult rahvamaja tegevusega	35-40	24	pendeldaja	Taritu	89:52
0_1	Ei ole seotud	51-55	27	pendeldaja	Koimla	54:44
0_2	Ei ole seotud	46-50	2	pendeldaja	Koimla	76:52
0_3	Ei ole seotud	26-30	17	pendeldaja	Koimla	68:46
Rk+Rm_1	Seotud nii rahvamaja kui ka raamatukogu tegevusega	71-75	54	kohalik	Koimla	98:58
Rk+Rm_2	Seotud nii rahvamaja kui ka raamatukogu tegevusega	46-50	27	pendeldaja	Koimla	73:17
Rk+Rm_3	Seotud nii rahvamaja kui ka raamatukogu tegevusega	46-50	Sünnistaati	pendeldaja	Lõmala	69:45

3.2 Poolstruktureeritud intervjuu

Käesolevas magistritöös on kvalitatiivse uurimismeetodina kasutatud poolstruktureeritud individuaalintervjuud.

Kvalitatiivsed uuringud kujutavad endast erilaadsete uurimisviiside kogumit, mis on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele ning viiakse läbi uuritavate loomulikus keskkonnas. (Laherand 2008) Kvalitatiivne meetod sobis, sest magistritöös püstitatud uurimisküsimustele vastuse saamiseks oli vaja teemat süvitsi ja detailselt uurida. Samuti oli vaja uurida vaatluse all oleva nähtuste, sündmuste ja olukordadega seotud tähendusi, mida osalejad neile annavad. (Syrjälä, Ahose, Syrjäläise ja Saari, Laherand 2008 kaudu)

Intervjuerimist võib hästi lihtsustatult defineerida kui „mingile teemale keskenduvat eesmärgipärast vestlust kahe või enama inimese vahel.“ (Brennen, 2013, Lepik jt 2014 kaudu) Vestlus ja intervjuu hõlmavad mõlemad nii verbaalset kui ka mitteverbaalset kommunikatsiooni ja mõlemas mõjutavad osapooled teineteist. (Laherand 2008) Uurimuse

tarbeks läbiviidavate intervjuude puhul eristatakse intervjuerija ning intervjueritava, st küsimusi küsiva ning neile vastava poole rolle. (Lepik jt 2014)

Intervjuu on andmekogumismeetodina paindlik ning andmekogumist on vastavalt olukorrale ja vastajale võimalik reguleerida. Antud meetodi abil sai inimestele anda võimaluse väljendada end võimalikult vabalt ja nende ütlused sai paigutada laiemasse konteksti. Uurimise teema kohta saadi palju erinevaid vastuseid, mida oli vaja täpsustada ning saada põhjalikku teavet. (Hirsjärvi 2007) Intervjuu sobis ka seetõttu, et:

- * uuriti väikest arvu inimesi, kes olid kättesaadavad;
- * enamik küsimusi olid avatud ning nõudsid pikki ja põhjalikke vastuseid;
- * iga vastaja oli võtmeisik ja kellestki ei saanud loobuda;
- * kesksel kohal oli tähenduse sügav mõistmine ning eesmärk oli nähtust mõista. (Laherand 2008, Gillhaum 2004 kaudu)

Poolstruktureeritud e osaliselt struktureeritud e semistruktureeritud intervjuus kasutatakse ühest küljest varem koostatud intervjuukava, teisest küljest võib selle läbiviimisel muuta küsimuste järjekorda ja küsida täpsustavaid küsimusi. Kuna semistruktureeritud intervjuu puhul on intervjueritaval võimalik vastata küsimustele täiel määral oma sõnadega, võib seda nimetada standardiseerimata intervjuuks. Kvalitatiivse intervjuutüübina pakub see eeskätt tekstilist infot, mida on võimalik analüüsida andmetest tuletatud kategooriate põhjal. Kuna intervjuud viidi läbi ühe intervjueritavaga korraga, võib neid nimetada individuaalintervjuudeks. See võimaldas privaatset, omas tempos käsitletavaid teemasid arutada. (Lepik 2014)

Kuna magistritöös uuritakse inimeste arvamust rahvamaja ja raamatukogu rolli kohta sotsiaalse sidususe loojatena konkreetse piirkonna näitel, oli uurimismeetodina otstarbekas kasutada eelkõige kvalitatiivset uurimismeetodit - poolstruktureeritud individuaalintervjuud.

Peale kvalitatiivse uurimismeetodi kasutasin töös ka kvantitatiivseid andmekogumismeetodeid. Peamiseks andmeallikaks olid Eesti statistika andmebaasis (2015) leiduvad andmed Eesti rahvastiku suuruse ja struktuuri kohta. Piirkonda kuuluvate külade elanike arvu sain teada Salme valla kodulehel (2015) ja endise Lümända valla kodulehel (2015) olevatele andmetele tuginedes.

3.2.1 Intervjuud Taritu piirkonna elanikega

Enne intervjuerimise juurde asumist tutvusin sellealaste teoreetiliste kontseptsioonidega (vt ptk 3.2), et seejärel need empiirilise materjali analüüsivahendeiks vormida. Eesmärgiks oli saada võimalikult täpseid ja põhjalikke andmeid, mis aitaksid leida vastuseid uurimusküsimustele ja saavutada uuringu eesmärk. Intervjuuküsimuste koostamisel lähtusingi eelkõige eelnevalt püstitatud uurimisküsimustest. Enne põhiintervjuude juurde asumist viisin läbi pilootintervjuu, et teada saada võimalikke probleeme. Kuna kaks küsimust olid intervjueeritavale raskesti arusaadavad, muutsin nende sõnastust, samuti lisasin kavas kolm küsimust.

Intervjuude aja ja koha leppisin kokku vastavalt intervjueeritavate eelistustele. Enamus neist toimus raamatukogus, kuid neli viidi vastavalt intervjueeritavate soovile läbi tema kodus. Intervjuude aluseks oli intervjuu kava, mis lähtus uurimisküsimustest ja käsitles kolme teemat: 1) rahvamaja ja raamatukogu roll kohalikus kogukonnas, 2) kogukonna liikmete kokkupuuted kohaliku rahvamaja ja raamatukoguga, 3) rahvamaja ja raamatukogu tegevus sotsiaalse sidususe loomisel. Intervjuu kava rangelt ei jälgitud, mitmed küsimused ja teemad kerkisid üles intervjuude läbiviimisel.

Kohaliku kogukonna liikmed olid meeleldi nõus uuringus osalema ja ühtegi äraütlevat vastust ma ei saanud. Põhjuseks võib olla inimeste vastutulelikkus ja/või huvi käsitletava teema vastu. Viie inimesega leppisin intervjuu kokku suusõnaliselt ja seitsmega telefonitsi. Neis esialgsetes vestlustes selgitasin uuringu eesmärgi ja milleks andmeid kogutakse. Selgitusi kordasin enne intervjuu algust ning samuti andsin teada kus, kuidas ja mis tingimustel uurimistulemusi avaldatakse. Rõhutasin, et kõrvalised isikud salvestisi ei kuule ega saa ka teada intervjueeritavate nimesid. Palusin suhtuda intervjuusse kui vestlusse ning julgelt ja vabalt avaldada oma arvamust. Tehnilistest vahenditest tulenevate võimalike probleemide ennetamiseks salvestasin kõik intervjuud nii transkribeerimise tarkvara *ExpressDictate*'i kui ka diktofoni abil, kusjuures nii salvestamist kui ka transkribeerimist alustasin alates põhiküsimustest. Intervjuud on erineva pikkusega, sõltudes eelkõige vastaja põhjalikkuse astmest. Peale intervjuu lõppu kirjutasin üles intervjueeritava vanuse ja piirkonnas elatud aastate arvu ning intervjuu toimumise kuupäeva ja pikkuse.

3.2.3 Meetodi kriitika

Intervjuu võtab palju aega, see eeldab hoolikat kavandamist ning intervjuu läbiviimine õppimist. Intervjuusse võib sattuda ka palju vigu, mille allikad on nii intervjuerija kui ka intervjueritav ja lisaks kogu olukord tervikuna. (Hirsjärvi 2007) Intervjueritav võib näiteks tunda, et intervjuu teda millegagi ohustab. Intervjuu usaldusväärst võib nõrgendada intervjueritava kalduvus anda sotsiaalselt soovitavaid vastuseid, et jätta endast eeskujuliku inimese muljet ja vaikida seejuures oma puudustest. (Foddy 1995, Hirsjärvi 2007 kaudu) Intervjuerimisolukorras võivad uuritavad rääkida muud kui mõnes teises olukorras. (Hirsjärvi 2007)

Olen teadlik, et intervjuu meetodil on oma puudused. Magistritöö uurimisküsimustele vastuse leidmiseks läbiviidud intervjuud on osalt mõjutatud sellest, et tunnen intervjueritavaid. Samuti võis vastuseid mõjutada asjaolu, et olen asutuse, st raamatukogu juht, mille kohta küsisin intervjueritavate arvamusi. Paradoksaasel kombel oli just raamatukogu kohta raskem detailsemaid küsimusi esitada. Samas püüdsin mitte lasta end neist asjaoludest mõjutada. Vaatamata meetodi puudustele muudavad selle positiivsed omadused ja kasuteguri suurus intervjuu kui meetodi asendamatuks.

3.2 Kvalitatiivne sisuanalüüs

Kvalitatiivset sisuanalüüsi võime üldises tähenduses mõista kui rühma võrdlemisi paindlikke protseduure uuritavate tekstide sisu kirjeldavate süstemaatiliste vaatluste ehk kodeerimisotsustuste tegemiseks. (vrd George 1959, Kalmus, Masso ja Linno 2015 kaudu) Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutatakse tekstide sisu ja/või kontekstiliste tähenduste uurimiseks, kusjuures keelt kui kommunikatsioonivahendit uuritakse intensiivselt, piirdumata sõnade pelga loendamisega. (Laherand, 2008)

Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab keskenduda teksti peamistele, tõenäolise vastuvõtu seisukohast olulistele tähendustele. Kvalitatiivne sisuanalüüs lubab analüüsida ka latentset sisu, st võtta arvesse ridade vahele peidetut ehk kodeerida teksti autori vihjeid, kavatsusi ja eesmärgid ning mitmeste konnotatsioonide erinevaid tõlgendamisvõimalusi. Sel eesmärgil luuakse kategooriad ka latentse sisu uurimiseks ja kontekstide rekonstrueerimiseks. (Kalmus, Masso ja Linno 2015)

Philipp Mayring (2000, Kalmus, Masso ja Linno 2015) kaudu määratleb kvalitatiivset sisuanalüüsi kui metodoloogiliselt kontrollitavat, tekstide kommunikatiivset konteksti arvestavat empiirilist lähenemist, mis järgib süstemaatilise analüüsi reegleid ja sammsammulisi mudeleid ilma läbimõtlematute kvantifitseerimispüüdlusteta.

Kvalitatiivne analüüs on tundlik ja täpne. Tähelepanu on võimalik pöörata ka harva esinevatele või unikaalsetele nähtustele tekstis. Analüüs on tihedalt tekstipõhine, selle käigus ei taandata tekstide sisurikkust ega nüansse numbrilistele koodidele, ei lihtsustata ega moonutata uuritavat nähtust ega liiguta sellest liiga kaugele. (Kalmus, Masso ja Linno 2015)

Kvalitatiivse sisuanalüüsi käigus püütakse enamasti saada ülevaade uuritavast tekstist kui tervikust, näha teksti ja/või autori mõtteavalduste terviklikku mustrit või struktuuri. Erinevalt standardiseeritud kontentanalüüsist ei ole kvalitatiivse sisuanalüüsi eesmärgiks uuritavat teksti analüüsiühikute kaupa kodeerida ega koodide esinemissagedust määrata. Seetõttu ei kasutata kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul ranget, fikseeritud koodidega kodeerimisjuhendit ega mõõtmis skaalasid. Koode ja kategooriaid on võimalik üle vaadata ja lisada analüüsi käigus. Ka analüüsiühik ei tarvitse olla üheselt määratletud ning võib vajadusel analüüsi käigus muutuda. (Kalmus, Masso ja Linno 2015)

3.2.1 Intervjuude analüüs

Kvalitatiivse sisuanalüüsi erinevatest tehnikatest osutus intervjuude analüüsimisel sobivaimaks juhtumiülene ehk horisontaalne analüüs (*cross-case analysis*). Selle mooduse korral vaadeldakse samal ajal mitut analüüsitavat juhtumit, nt kogutakse erinevatest intervjuudest kokku kõik konkreetse teema kohta käivad tekstiosad ja võrreldakse selle teema käsitlemist kõigi kogutud intervjuude lõikes. Võrdlusvõimalus loob eeldused mõnevõrra suuremaks üldistatavuseks võrreldes juhtumipõhise analüüsiga. (Kalmus, Masso ja Linno 2015)

Erinevatest lähenemistest kasutasin intervjuude kodeerimisel peamiselt induktiivset ja vähesel määral ka *in vivo* kodeerimist. Intervjuusid kodeerisin ühekaupa, st peale iga intervjuu korduvat lugemist ja enda jaoks mõtestamist andsin tähendust omavatele tekstilõikudele koodid. Seejuures vaatasin koode pidevalt üle ja vajadusel lisasin uusi. Intervjuusid

kodeerides oli eesmärgiks hoiduda kasutatava analüüsimeetodi nõrkadest külgedest ja ohtudest. Soovides vältida vaid valikulise tõendusmaterjali kogumist ning vajaliku ja kasuliku teabe nõ kahe silma vahele jätmist, kodeerisin teksti esialgu võrdlemisi üksikasjalikult, kaldudes sel moel veidi kõrvale kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodi nõudest leida ja omavahel otstarbekalt seostada niisugused koodid ja kategooriad, mis võtaks kokku analüüsitava teksti kesksed ja/või uurimisküsimuste seisukohast olulised tähendused. (Kalmus, Masso ja Linno 2015) Selekteerisin olulisima info materjalist välja peale erinevatest intervjuudest konkreetse teema kohta käivate tekstilõikude kokkukogumist ja nende võrdlemist. Peale kodeerimist jagasin koodid kategooriatesse, uurisin nende omavahelisi suhteid ja hierarhiaid ning rühmitasin sarnasuse alusel. Sarnaselt koodidele vaatasin ka kategooriaid pidevalt üle ja lisasin analüüsi käigus uusi.

Kodeerimisel lähtusin eeldusest, et sotsiaalse sidususe ilminguid ja konkreetseid tegevusi selle loomiseks Taritu piirkonnas kohaliku rahvamaja ja raamatukogu poolt on võimalik leida mitmekülgse ja põhjaliku uuringuga ning sellest lähtuvalt kodeerisin nii siinsete inimeste arvamusi oma piirkonna, siinsete inimeste, külakogukonna kui ka rahvamaja ja raamatukogu tegevuse kohta jne. Otsisin intervjuudest vastuseid uurimisküsimustele, et saavutada uuringu eesmärk.

3.2.2 Meetodi kriitika

Kvalitatiivse sisuanalüüsi nõrgad küljed on omakorda vastandid mõnedele standardiseeritud kontentanalüüsi tugevatele külgedele. Kvalitatiivne analüüs ei võimalda erinevaid tekste täpsetel alustel võrrelda. Tööjaotus uurijate vahel on raskendatud, mistõttu on keeruline läbi töötada suuri valimeid, mis omakorda tingib vähese üldistatavuse. Peamiseks puuduseks standardiseeritud kontentanalüüsi pooldajate vaatenurgast võib pidada seda, et kvalitatiivne sisuanalüüs loob uurijale võimaluse valikulise tõendusmaterjali kogumiseks, mis toimub sageli mitteteadlikult, uurijale meelepäraste hüpoteeside kinnitamiseks, ning kunagi ei saa olla kindel, et seda pole juhtunud. (Kalmus, Masso ja Linno 2015) Ka Ole R. Holsti (1969, Kalmus, Masso ja Linno 2015) hoiatas uurijaid mittesüsteematiliste sisuanalüüsi läbiviimise katsete eest, mida ta nimetas „õngitsemiseks“ – info „püüdmiseks“ ilma enne läbimõeldud metodoloogilise plaanita.

4. TULEMUSED

4.1 Rahvamaja ja raamatukogu roll kohalikus kogukonnas

4.1.1 Rahvamaja ja raamatukogu tegutsemine ühes majas

Ühe katuse all asuvad Taritu Raamatukogu ja Taritu Rahvamaja teevad tihedat koostööd ning kohalikud elanikud võtavad neid tihtipeale ühe üksusena. (Rk+Rm_2: 63)

/.../ see rahvamaja ja raamatukogu on nii /.../ üks mõiste /.../ Nad teevad ju samu asju /.../ minu jaoks ongi nad üks. Kuidas ma neid siin siis lahutan? Ma ei lahterdaks neid. (Rk_3: 196, 204)

Ühes majas tegutsemist nähakse positiivsena nii kogukonna liikmete kui ka asutuste juhatajate seisukohalt. Inimesed saavad ühte majja tulles mitu asja ühendada, näiteks taidlusringi tulles on ühtlasi võimalus kasutada ka raamatukogu teenuseid. (Rk_1: 52, RK_2:144, Rk_3: 202, Rm_1: 69, 71, 135, Rm_2: 137, Rm_3: 211, 213, 0_1: 174, 0_2: 215, 0_3: 249, Rk+Rm_1: 173, 175, 177) Kooriproovid ja segarahvatantsurühma harjutused toimuvad õhtuti, mil raamatukogu on küll suletud, kuid teavikud saab siiski tagastada, tuues need koolimaja hoonesse. Samamoodi toimib eelneval kokkuleppel soovitud teavikute laenutamine. (Rm_1: 135, Rm_3: 211)

/.../ mis siis, et ma käin õhtusel ajal ju proovides, aga see on ju nii suur asi, et sina näiteks jäätad selle raamatu, mida ma soovin. Et see on nagu hästi oluline ja sa oled ju kasutanud ka seda, et näiteks õhtul kooriproovis, et keegi, kes on tahtnud /.../ Et kui raamatukogu küll kinni on, aga teenus ikka käib /.../ et võib inimene raamatud tuua siia ja kui on eelnevalt kokku lepitud, siis ta saab ka vastu kui ta tahab /.../ (Rm_1: 135)

Paiknemine ühes majas tekitab rahvamaja ja raamatukogu töötajatele võimaluse tihedaks koostööks, sest üritusi saab ju nõ kambaga teha ning koos arutleda ja rääkida. (Rk_1: 52, Rm_2: 137, 0_2: 221) Koolimaja hoone naabruses elava endise õpetaja sõnul on need ühed

kultuuriasutused mõlemad ja et töötajate koosseis on niiviisi kobedam, sest kaks inimest on ikka kaks inimest. (Rk_2: 144)

/.../ kui korraldab rahvamaja mingit üritust või raamatukogu mingit üritust, emba-kumba siis /.../ samas võib see olla ka täiesti ühine ja saab ju nagu üksteist täiendada. Tihtipeale ürituste korraldamisel on ka raamatukogu oluline või ka vastupidi. Kui raamatukogu midagi korraldab, et siis tuleb ka rahvamaja omalt poolt appi. Tuleb ka memme-taadi lauluklubi, tuleb keegi sulle siia esinema mingi külaline või kirjanik või ja siis, et natukene värvikamaks asja teha, siis saab ka väike selline kontsert või teha /.../ ikkagi see, et see asi niimoodi kompaktselt asub ühes kohas, et see on minu meelest väga tähtis /.../ (Rm_1: 135)

Käsi peseb kätt konkreetselt näiteks on rahvamaja juhataja poolt rahvatantsurühma liikmele raamatu laenutamine. (Rm_3: 211) Raamatukogu peetakse omakorda rahvamajale vajalikuks, sest rahvamaja juhataja saab sealt vajalikku kirjandust, sh uusi näidendeid ning koorilauljad laulikuid. (Rm_3: 213, 0_2: 217) Samuti on märgatud, et raamatukogu juhataja müüb etendustel pileteid. (Rm_3: 213)

Kokkuvõte

Ühes majas tegutsemine tagab kogukonna liikmetele rahvamaja ja raamatukogu poolt pakutavate teenuste parema kättesaadavuse ja kvaliteedi. Tuues korraka rohkem inimesi kokku, tihenevad ka nendevahelised suhted ning see ühendab inimesi ja suurendab sotsiaalse sidususe tekkimise võimalusi.

4.1.2 Rahvamaja ja raamatukogu ühine roll kogukonnas

Rahvamaja ja raamatukogu peetakse elu loomulikuks osaks, ilma milleta lihtsalt ei saa. Inimestele annab kindlustunde juba ainuüksi teadmine, et need kohad on siinsamas lähedal olemas ja vajadusel on alati võimalus nende teenuseid kasutada. (Rk_1: 44, 46, 102, 138, Rk_2: 47, Rm_2: 85, Rm_3: 47, Rk+Rm_1: 151, 203, Rk+Rm_2: 61, 133, Rk+Rm_3: 21) Kuuendat aastat taas kodukohas elav naine peab rahvamaja ja raamatukogu olemasolu piirkonnas ülimaks mugavuseks ja luksuseks ning enamasti ei kujutata Taritut ilma nende asutusteta ette. (Rm_3: 45, 47, 85, 0_2: 145) Aastakümneid on siinne kant olnud teada ja tuntud oma kultuurilembuse poolest ning levinud on aramus, et kui sa oled Taritu kandist, siis kultuur ei saa sinust mööda minna. (Rm_2: 85, Rm_3: 17, 0_1: 10, 12, 64) Läbi erinevate

tegevuste ja ettevõtmiste hoitakse alal pikaajalisi ja põlvest põlve kanduvaid kultuuritraditsioone. (Rm_2: 85, 0_2: 65)

/.../ siin on kunagi see traditsioon sisse sööbind ja juurdund ja siis ongi see, et ta läheb nagu edasi kogu aeg. Et kui juba korra ema-isa on käinud, siis lapsed ... noh, loomuliku osana hakkavad ka seda omaks pidama ja seda tegema ja järgima sedasama asja, et see on lihtsalt nõ geenides. Et see on selle koha ongi ... võib öelda, et omapära. Et kui ühed käivad, siis teised hakkavad järgi käima, tegema, on loomulik osa. Et elu ongi selline. (Rm_2: 41)

Uuringus osalenud tootmisjuhi arvamuse kohaselt on kohalike kultuuriasutuste roll siduda seda ühiskonda ja et inimestel oleks kooskäimise koht ja et nad leiaksid endale mingisuguseid meelepäraseid tegevusi, mis annaks igapäevatöö rutiini vaheldust, nõ akude laadimise koht. (Rk_1: 36) Intervjueeritavad peavad üksmeelselt Taritu kooli hoonet koos neis tegutsevate asutustega piirkonna keskuseks, elu keskpunktiks, kogunemise kohaks ja kogukonna südameks, mis tõmbab piirkonna inimesi ja külasid kokku. (Rk_3: 73, 208, Rm_1: 47, Rm_2: 43, Rm_3: 67, 0_1: 170, 0_2: 71, 145, 149, Rk+Rm_1: 181)

/.../ need keskused asuvad siin, nõ need tõmbepunktid ja ma täitsa arvan, et nad ka selle küla kokkuhoiu või üldse selle kogukonna kokkuhoiul omavad tähtsat rolli. (Rm_1: 49)

Seejuures tähtsustatakse eestvedajate panust, sest kui eestvedajad on olemas, siis teised tulevad järgi ning peetakse loogiliseks, et Taritu rahvamaja juhataja või Taritu raamatukogu juhataja, kes töötavad siin, võtavad asja üles, organiseerivad ja kutsuvad rahva kokku. (Rk_2: 21, Rm_1: 39, 0_101, 103, Rk+Rm_1: 43, 45)

Kohtadena, kus on võimalik koos käia, tulla ja suhelda, tekitavad kohalik rahvamaja ja raamatukogu kokkuhoidvus- ja kogukonnatunnet ning seeläbi liidavad inimesi ja soodustavad ühistegevust. (Rk_2, Rk_3: 75, 141, 143, Rm_2: 85, 0_1: 50, 104, 0_3: 107, Rm_3: 47, Rk+Rm_1: 181, Rk+Rm_3: 17, 79) Et piirkonnast on viimastel aastal kadunud kool, lasteaed, postkontor, koomale on tõmmatud bussiliiklus ning ka kohalike seltside ja külade ühistegevus ei ole eriti hoogne, on Taritu kandi käesoleva aja ainukeste tõmbekeskuste osatähtsus veelgi suurenenud. (Rm_1: 21, 0_1: 72, 114, 0_2: 235) Samas võib asi olla ka vastastikune - külade ühistegevus ei ole võib-olla nii aktiivne seetõttu, et siinkandis tegutsevad rahvamaja ja raamatukogu. (Rk_1: 32)

/.../ Et kui sa mõtled, et seda pole, siis kuhu veel? Poodi meil pole. Tegelikult ei ole ju meil ... mis meid siis veel koos hoiab. Mis veel meile annab põhjuse kodust välja minna. Ma arvan, et võib-olla mõni memm, kes täna lauluringi tuleb või siia astub sisse raamatukokku, ta saab mõned asjad siin ära aetud, ta saab suhelda. Et noh, minu meelest, ma arvan, et inimesed lihtsalt manduvad ära, kui nad ei saa käia. See on kogukonna kokkuhoiu koht. Keda ühendavad veel kool siin, õpitud aastad jne. (Rm_3: 163)

Eriti olulised ongi kodulähedased kultuuriasutused just vanemate inimeste jaoks, kes ei hakkaks käima suure Lääne-Saare valla kaugemal asuvates paikades. (Rk_2: 43, Rm_1: 57)

Nojah, üks nad igal pool ju, need rahvamajad ja raamatukogud, olgu ta Sõrves või Torkus, kui neid ei ole, pead kaugele minema, siis inimesed istuksid kodus ja irduksid üksteisest lihtsalt ära. Võta kasvõi see vanade inimeste lauluansambel, need istuksid kõik kodus üksinda ja ei teaks nad mitte midagi üksteisest. Nad ei hakkaks kuskil käima, kus nad ikka käiksid siis needsamad kaugemalt naised siin. Selles eas inimesed ei hakka ju kuskilt mujalt omale seda meelelahutust otsima. (Rk_2: 47)

Kuigi vanemad inimesed arvavad, et noortel on rohkem tahtmist ja võimalust kultuuriteenust kaugemal tarbimas käia, leiavad ka nemad, et odavam ja mugavam on kodu lähedal oma vaba aega veeta, oma hobidega tegelda. Siia saab tulla ka jalgsi või jalgrattaga ja praktiliselt ei maksa see midagi. (Rm_1: 59, 123, 0_2: 233, 0_3: 183)

Kogukonna liikmed peavad kultuuriasutuste konkreetseks rolliks erinevate tegevuste ja ettevõtmiste pakkumist, mistõttu on olemas valikuvõimalus ja igaüks leiab „oma“. (Rm_1: 53, 0_3: 105) Kõige tihedam side on selle paigaga ilmselt taidlejatel, kes käivad majas sageli ja kelle jaoks see on väga kodune. (Rk_2:31, 01_60) 30 aastat kahes taidlusringis kaasa löönud naine leiab, et päris palju inimesi käib taidluskollektiivides ja neid päris mitmeid. (Rm_1: 13, Rk_2: 47, Rm_1: 57, Rm_2: 163)

Toimuvad mitmesugused üritused (Rk_2: 31, Rk_3: 29. 35, 0_1: 60, 66), kogunetakse rahvakoosolekuteks (0_1: 116) või talguteks (Rk_3), kasutatakse raamatukogu teenuseid. (Rm_2: 85, Rm_3: 163, 0_1: 74, 85) Maja, kus kultuuriasutused paiknevad, asub ilusas kohas ja selle ümbruses käiakse tihti jalutamas ja külalistelegi näitamas ning sportimas, eriti jalgpalli mängimas. (Rk_2: 107, 0_1: 100, 0_2: 235) Samas on võimalik kasutada maja ruume

erinevateks perekondlikeks sündmusteks, nagu näiteks laste sünnipäevad või juubelid. (Rm_2: 47)

/.../ siin on ju laulupeod, siis on ju need tantsimised, laulmised. Ma ei näegi muud kui autod voorivad, jälle mingi õhtu, jälle mingi proov, jälle näidend ... Näidend töötab täie rauaga, raamatukogus käivad Tallinnast inimesed. Ma ei tea, pidusid saab organiseerida, kes tahab, küla matuseid. Mis sa veel tahad. Noored saavad jalgpalli mängida, kõik on oodatud /.../ Kokkutulekuid ja mis siin kõik tehakse ja siis on laagrid ja /.../ spordipäevad ja /.../ Vaata kui palju suvel, pole ju ruumigi, kõik on vahest laagrid ja /.../ Seda võiks laiendadaagi, suuremaks teha, mingi suurem majutuski või /.../ (0_2: 71, 73)

Läbi mitmekülgsete ettevõtmiste ja tegevuste pakuvad kultuuriasutused kogukonna liikmetele rutiinist väljatulekut, akude laadimist, vaheldust igapäevastele toimetamistele nii tööl kui ka kodus. (Rm_1: 61, Rm_2: 97, 0_3: 105, Rm_3: 47, Rk+Rm_1: 165) Segarahvatantsurühmas kaasa lööv naine leiab, et tantsuproovis ta ei räägi paragrahvidest, ei räägi tööst, vaid on absoluutselt teises rollis. Ja kui ta igapäevaselt teeb istuvat tööd, siis see liigutamine annab teistpidi tagasi. (Rm_3: 129)

Piirkonna inimesed leiavad, et rahvamaja ja raamatukogu olemasolu on elulise tähtsusega, sest ilma selleta ei oleks siin absoluutselt mitte mingit tegevust, asi läheks miinuse poole, igaüks jääks omaette oma koju nokitsema, piirkond hargneks, ääremaastuks ja küla sureks välja. (Rk_2: 41, Rm_2: 85, 141, Rm_3: 45, 0_2: 85, 107, 147, Rm_3: 47, Rk+Rm_2: 159) Viisteist aastat piirkonnas elav naine arvab, et kui inimene ei tunne ennast selle koha liikmena, siis tal on ju ka vähem põhjust siin elada. „Et võib-olla kuskil mujal, et lähen ära ja siis kaobki see koht ära.“ (Rm_2: 141)

Praegu on kohalik kogukond kokkuhoidev ja nooremapoolne, piirkonda on tulnud noori ja lapsi ja tundub, et siin meeldib elada. (Rm_1, Rm_3: 17) Peale kohalike elanike on kultuuriasutustel oma roll ka nn suvesaarlaste jaoks, sest nendel on võimalus siia tulla ja siit osa saada, nende võimalused on siin laiemad ja seetõttu tunnevad nad ennast siin mugavamalt. (Rm_2: 143, Rk+Rm_2: 133)

/.../ Kui poleks siin rahvamaja, poleks raamatukogu, siis valguks nii laiali lõpuks. Nojah ja siis ta oleks veel rohkem ääremaa kui ta on praegu on. Aga praegu on punt koos siin ja pole nii hull see asi midagi. (Rk_2: 47, 49)

Intervjueeritavad tunnevad muret muutuste pärast, mis võivad piirkonnas tekkida seoses Lääne-Saare ühendvalla moodustumisega.

/.../ see ongi see, et kuidas need ühendvalla eestseisjad ja üleval seal olivad ennast selle kohaliku olustiku ja kommetega kurssi viivad, kuivõrd nemad tunnetavad selle olulisust. Ja nemad nagu peaksid ikkagi ka aru saama nendest inimestest, kes siin koha peal on, mitte hakkama kohe sealt ühe mütsiga kõike niimoodi lööma ja ühe malli sisse panema. See kohalik inimene on sellega nii harjunud, et selline olukord siin on ja sellised võimalused siin on ja need üritused ja need kooskäimise traditsioonid. Et neid ei tohiks kohe kindlasti ära lõhkuda, nendel uutel tegijatel. Nemad peavad pigem ennast siia sisse sulandama ja võimalusel ise osa võtma nendest ja aru saama nende olemusest ja tähtsusest sellele kandile. (Rm_2: 139)

Piirkonna elanikud ei soovi osaleda üritustel kaugemal asuvates suuremates rahvamajades. (Rk+Rm_1: 53) Ka praegused taidlejad arvavad, et nad ei hakkaks käima Lümandas laulmas, tantsimas ega näitlemas. (Rk+Rm_2: 77, 121) Samas lisatakse mööndusega, et näitlema võib-olla veel läheks ning tantsima sel juhul kui „juhendaja läheks ees“. (Rk+Rm_2: 135, Rk+Rm_3: 77)

Kokkuvõte

Kohalikud kultuuriasutused on Taritu kandile lisandväärtuseks, mis aitavad oma olemasolu ja tegevusega kaasa sotsiaalse sidususe loomisele ja hoidmisele piirkonnas. Pakkudes kooskäimise võimalust ja erinevaid tegevusi, edendavad nad kogukonnaliikmete omavahelist seotust ning läbi põlvest põlve kandunud traditsioonide alalhoidmise säilitavad kultuuripärandit ja tugevat identiteeditunnet. Peale teiste asutuste kadumist on rahvamaja ja raamatukogu olemasolu piirkonna jaoks eriti oluline – nad hoiavad küla välja suremast. Pakkudes mitmekülgseid ning erinevale maitsele sobivaid ettevõtmisi ja meelepäraseid tegevusi, mis annavad vaheldust igapäevastele toimetamistele nii tööl kui ka kodus, parandavad kohalikud kultuuriasutused inimeste elukvaliteeti. Soovi Taritu kandis elada annab kohalikule elanikule kuuluvustunne just siia piirkonda. Kohtadena, kus saab teistega suhelda, tekitavad just rahvamaja ja raamatukogu inimeste omavahelist kokkuhoidvus- ja

kogukonnatunnet ning seeläbi liidetakse inimesi. Seejuures on kultuuriasutustega kõige tihedamalt seotud taidluskollektiivide liikmed. Peale kodulähedase kooskäimise võimaluse pakkumise nii kohalikele lastele, noortele kui ka vanemaealistele inimestele, on rahvamajal ja raamatukogul oma roll ka nn suvesaarlaste piirkonna ellu integreerimisel. Nende seotus siinse sotsiaälvõrgustikuga võib tuua piirkonnale nii materiaalselt kui ka immateriaalselt kasu ja samas ka mõjutada otsust Taritu kanti alaliselt elama asuda. Oma osa inimeste ligimeelitamisel on ka rahvamaja ja raamatukogu käsutuses olevatel ruumidel ja ümbrusel, kus toimuvad erinevad ettevõtmised ja tegevused. Niisiis võib öelda, et kultuuriasutused aitavad muuta piirkonda atraktiivsemaks, mis suurendab praeguste elanike Taritu kanti jäämise võimalust ja soodustab uute elanike tulekut.

4.1.3 Raamatukogu roll kogukonnas

Raamatukogu olemasolu piirkonnas peetakse iseenesestmõistetavaks, selliseks asjaks, mis sul ongi olemas ja millest sa ei mõtle iga päev, et miks ta on või mis tast kasu on. (Rk_1, 48, Rk+Rm_1: 203, Rk+Rm_2: 61, 133, Rk+Rm_3: 21) Peamiselt lastele lugemist laenutav ema võrdleb seda elektriga – kui sul seda enam ei ole, siis sa alles saad aru kui palju sa sellest puudust tunned. (Rm_3: 97)

/.../ raamatukogu on läbi aegade olnud olemas, olgu esimene, teine või kolmas Eesti Vabariik või kasvõi tsaariaeg, ta on kogu aeg ikka olnud. Kui pole raamatuid ega raamatukogu, siis oleks pool elu siin kogukonnas olemata, ilma raamatukoguta ei saa ju. (Rk_2: 133)

Kõige tähtsam on inimeste jaoks see tunne, et sul on siinsamas lähedal see koht olemas ja et sa saad kodukandis selle teenuse kätte. (Rk_1:130, 138 Rm_1: 67, 145)

Lugemisvara pakkumine

Raamatukogu peamiseks rolliks peetakse piirkonna elanikele lugemisvara pakkumist. (Rk_1: 50, 130, Rm_1: 67, Rm_2: 49, 123 0_1, 66, 166, 170, 0_2: 77, 209, 0_3: 109, Rk+Rm_1: 203, 205, Rk+Rm_2: 61, 125,127, Rk+Rm_3: 83) Usutakse, et raamatukogu olemasolu soodustab lugemishuvi suurenemist ning et mida rohkem inimene loeb, seda avaram silmaring tal on. (Rk_3: 81, 0_1: 68) Paljude jaoks on lugemine võib-olla ainus vaba aja veetmise vorm. (Rm_1: 67) Koolimaja hoone vahetus läheduses elav pensionär on kindel, et kui siin seda

raamatukogu ei oleks, siis ta ei loeks raamatuid „nii kangesti või noh nii palju kui praegu“. (Rk_2: 45) Tõenäoliselt ei loeks paljud inimesed sellisel juhul raamatuid üldse, sest endale kirjanduse otsimiseks ilmselt linna minema ei hakataks. (Rk_3: 77, 0_3: 109, 231, 239, Rk+Rm_3: 93)

Kust ma siis saan raamatuid? Et miks ma siis peaksin teistmoodi olema kui linnainimene. Et ta astub kaks sammu ja saab raamatu kätte, ma pean mingi 30 kilomeetrit maha sõitma, et raamatut kätte saada. (Rk_3: 194)

Peale koduläheduse peetakse oluliseks, et raamatukogu poolt pakutav teavikute kasutamise teenus on tasuta. (Rm_1: 67) Inimestel ei ole võimalik kõiki huvipakkuvaid raamatuid koju osta ja nad ei näe selles ka sügavat mõtet. (Rk_2: 131, Rm_2: 49, 123) Ka ajalehti ja ajakirju peetakse mõttekamaks raamatukogust koju laenutada või kohapeal sirvida kui koju tellida. (Rm_2:49, 0_1: 66, 166, Rk+Rm_1: 207, 211, Rk+Rm_3: 83, 0_3: 109) Peale selle on raamatukogust võimalik nõu ja soovitusi saada, et mida lugeda. (Rm_2: 123) Samas ei ole raamatukogu aga ainult koht, kust raamatuid laenutada. (Rk_1: 130)

Üritused

Intervjueeritavad tähtsustavad raamatukogu kui erinevate ürituste organiseerija rolli kogukonnas. Puhtalt nõ raamatukogunduslikeks ettevõtmisteks peetakse arutelusid kirjanduslikel teemadel ja kohtumisi erinevate elualade inimestega, sh kirjanikega. (Rk_2: 131, Rm_1: 135, 0_1: 66, 170)

/.../ See ikka harib /.../ natuke rohkem. See, et ma elan maal, see ei tähenda ju, et ma ei pea teistest asjadest midagi teadma /.../ et kui mind see kirjanik huvitab, ma tulen ja kuulan või isegi kui ta ei huvita ... selles mõttes ... neid ei käi nii tihti siin ... ikkagi, kui mind raamatud huvitavad, muidugi ma tulen ja kuulan, mis ta räägib. (0_3: 243)

Pensionärist lugeja leiab, et ta on koos abikaasaga raamatukogus saanud väljaspool oma ringide tööd rohkem kui rahvamajas. (Rk+Rm_1: 181) Vanemaealine naine tõdeb, et ta on kohalikest üritustest kõige rohkem osalenud nendel, mis on „raamatukogu kaudu tehtud“, sest need toimuvad päeva ajal ja seetõttu sobivad vanemas eas inimestele. (Rk_2: 33, 37) Märgetud on ka lastele korraldatud üritusi. (0_1: 66)

Kohal ja koos käimise koht

Raamatukogu vajalikkust rõhutatakse kohana, kuhu saab alati tulla ja kus on „kenasoe tuba ja lahke pererahvas.“ (RK_2: 131, Rm_3: 123, 0_1: 166) Naabervalla raamatukogutöötaja peab oluliseks, et Taritu raamatukogus on täis töökoht, mistõttu uks on alati avatud ja inimene saab tulla „kasvõi iga päev, kui sul tuleb tahtmine.“ (Rm_1: 65, 137) Võrreldes rahvamaja taidluskollektiividega, mis eeldavad neis osalemiseks teatud võimed, ei ole raamatukogu küllastamiseks mingeid piiranguid ja siia on oodatud kõik. (Rm_1: 65, Rk+Rm_1: 205)

./.../ on inimesi, kes ei käi ./.../ kuskil ringis, võib-olla tervis enam ei luba, aga ta saab siin ikkagi käia ./.../ Ei pruugi andeid olla tõesti ja tõesti vanus on võib-olla see, et kes ei saa tantsida, kellel on jalad haiged. Lauluhäält samamoodi ei pruugi ju kõigil olla kaasa antud. Et siis ikkagi see raamatukogu ./.../ (Rm_1: 67)

Peale selle on raamatukogus võimalus teiste inimestega kokku saada, koos aega veeta, kellegagi rääkida, külaprobleeme või üleüldist ühiskonnas toimuvat arutada. (Rm_2:123, 0_1: 68, Rk+Rm_3: 21) Sellise inimeste kokkuhoidva ja siduva kohana tekitab raamatukogu ühtekuuluvuse tunnet. (Rk_2: 42, 45, Rk+Rm_1: 181)

Arvuti kasutamise võimalus

Raamatukogu pakub arvuti ja interneti kasutamise võimalust ning printimis- ja paljundamisteenust. (Rk_1: 130, Rm_2: 127, 0_1: 166, 0_3: 245, 247, Rk+Rm_2: 61, 133) Lisaks saab siit nõu küsida „selle interneti ja arvuti koha pealt.“ (Rm_2: 127) Raamatukogu juhataja aitab koostada erinevaid ametlikke dokumente, sh PRIA kirju. (Rm_1: 130)

./.../ on hästi palju inimesi, kes ei tegele iga päev arvutiga ja kui tal on vaja ./.../ mingi dokument kuskile saata. Tänapäeval meil on ju e-riik, et sa ei saagi paberkandjal paljusid asju viiagi, sul on noh mingi päring kuskilt või midagi. No sul on lihtsalt vaja mingi kiri saata arvutist läbi või täita mingisugune formular kuskil. Et siis ma arvan, et paljudel inimestel on esimene mõte see, et kui nad ei oska, et nad tulevadki raamatukokku, et siin ikka keegi oskab teha või et teen siin ära. (Rk_1: 132)

Kuna piirkonnas ei ole kõigil arvutit ega internetiühendust ja sageli jääb puudu ka oskustest, on pakutav teenus jätkuvalt vajalik. (0_3: 245, 247, 0_1: 166)

Eriteenused

Raamatukogu asukohast ja väiksusest tingituna on välja kujunenud mitmed nõ eriteenused, sh laenuspunktid ja koduteenindus. (Rm_3: 195, 0_1: 130) Kaugemates külades asuvate laenuspunktide elushoidmist peab praegusel ajal raamatukogu teenuseid mitte väga aktiivselt kasutav naine oma inimeste hoidmiseks, väärtustamiseks, hindamiseks ja nendele tähelepanu juhtimiseks. „Täpselt seesama inimene tunnebki ennast olulisena, et mulle tuuakse see asi kätte“. (Rm_3: 195) Lõmala küla elanik leiab, et kui külas laenuspunkt ei tegutseks, siis „nad oleks ju puhta hädas, sest kustpoolt nad siis raamatuid saaks, mitte kuskilt.“ (Rk+Rm_3: 93)

Vajadusel viib raamatukogu juhataja raamatu soovijale koju, paneb postkasti või viib endale koju, kust laenutaja selle talle sobival ajal kätte saab. Kogukonna liikmed kasutavad ka võimalust soovitud teavikut saada raamatukogu kinnioleku aegadel. (Rm_3: 195, 0_1: 95, Rk+Rm_2: 61)

Ma ei kujuta ette kui ma Kuressaare keskraamatukogust kellelegi helistan /.../ ja keegi ei tule seda raamatukogu lahti tegema. See on nisukene külaraamatukogu eripära, et see ongi /.../ erinevus selle suure ja väikse koha vahel. Et inimesed käivadki omavahel läbi ja tunnevad ja siis ei ole niisugust takistust või tõrget. Et võtangi telefoni ja helistan sulle ja sa hea inimesena tuled teed raamatukogu ukse lahti ja laenutad raamatu, olenemata kellaajast. (Rk_1: 118)

Raamatukogul on kogukonnas informatsiooni vahendaja roll. Inimesed küsivad teavet väga erinevatel teemadel ja sageli ollakse nõ vahelülisiks, sest eriti vanematel inimestel on kodusem helistada oma küla inimesele kui näiteks vallamajja. Samas toimub info vahendamine ka vastassuunas, st vallamajast piirkonna elanikeni. (Rk_1: 130, 132)

Tähtsus erinevate lugejarühmade jaoks

Raamatukogu peetakse tähtsaks eelkõige laste jaoks. Piirkonnas on erinevas vanuses lapsi ja noori, kes käivad ka raamatukogus. (Rm_1: 137, Rm_2: 49, Rm_3: 97, 99, 0_2: 77, 0_2: 77, 209, Rk+Rm_3: 61, 133) Koolilastel on eelkõige vaja laenutada kohustuslikku kirjandust. „Suurtes raamatukogudes, kui on mingi hooaeg näiteks, et vaja kõigil seda lugeda, siis sa seda

ei saa, aga sinu käest võib-olla saab.“ (0_2: 209) Peale endale laenutamise viivad lapsed raamatuid ka oma vanematele. (Rm_3: 199) Mitmele lapsele on raamatukogu kujunenud meelispaigaks, kus on tore suurem osa päevast mööda saata.

*.../ mul on nii turvaline lihtsalt lastele öeldagi, et noh, minge vahetage raamatud ära. Ma tean, et nad saavad sellega ise hakkama. Ma tean, et võin nad siia üksi lasta ja asi saab aetud
.../ Tegelikult on ju nii, et meie talu lapsed veedavad kodus igavaks läinud hetked tihtipeale ületee avatud lastehoius, kus juhuslikult on mõni raamat ka ja ma olen sulle väga tänulik kannatlikkuse eest. (Rm_3: 197)*

Mitmest aspektist sh raskendatud liikumisvõimaluse pärast, peetakse kohalikku raamatukogu oluliseks vanemaealiste inimeste jaoks. (0_3: 231, 241) Raamatukogu ligiduses elav pensionär nendib, et tal on hea, et saab siin käia ja ta arvab, et elu oleks ikka hulga igavam veel kui seda raamatukogu siin poleks. (Rk_2: 113)

Raamatukogu kui piirkonna lisandväärtus

Raamatukogu peetakse piirkonna jaoks lisandväärtuseks, mis rikastab koha omapära ja avardab selle võimalusi. (Rm_2: 127) Leitakse, et ta on informatsiooni talletamise koht, mäluasutus, mis on siin kogu aeg olnud ja mis toimib. (Rk_1: 138, Rm_1: 137)

.../ raamatukogul on juba selline pärandkultuuri väärtus. Et ta on ju siin aastakümneid olnud juba. Kõik see rahvas mitme põlvkonna jooksul on siin olnud. See on juba selline asi, mida peaks hoidma. See on asi, mis .../ lihtsalt kuulub siia kogukonda. Ma arvan, et see on väärtus selle kogukonna jaoks, et siin see raamatukogu on. Ja samas siin ju, siin on ka selle kogukonna ajalugu. Öeldakse, et raamatukogu mitte ainult ei laenuta, vaid ka säilitab ju kultuuripärandit ja kõike seda ajalugu. Et Taritu raamatukogu on ju koht, kus selle piirkonna ajalugu ja selline ... see asub tegelikult siin ja sina ikkagi ju hoiad ja säilitad seda ja siin on ju päris palju materjali tegelikult kogukonna kohta. Ta on kogukonna identiteedi säilitaja ja hoidja. Ja see ongi tähtis. (Rm_1: 147)

Kokkuvõte

Raamatukogu saab sotsiaalset sidusust luua nii asutuse enda eestvedamisel kui ka rahvamajaga ühistöös korraldatavate ürituste ja ettevõtmiste kaudu ning samuti pakkudes

võimalust inimestel igapäevaselt siin kohtuda ja suhelda. Kuna lugemine on paljude, eriti vanemaealiste jaoks sageli ainus vaba aja veetmise vorm, tõstab nii lugemisvara kättesaamine kodukoha lähedalt kui ka teised raamatukoguteenused inimeste elukvaliteeti, olles üheks piirkonna atraktiivsuse allikaks. Sotsiaalse sidususe loomist soodustab asjaolu, et raamatukogu külastamiseks ei ole erinevalt taidluskollektiivis osalemiseks mingeid piiranguid (vanus, tervis, teatud võimed, näit lauluhääl) ja siia võib igäüks igal ajal tulla. Seejuures on enamasti raamatukogu poolt pakutavatest teenustest, sh arvuti ja interneti kasutamine, inimestele tasuta, samuti antakse vajadusel nõu, abi ja infot erinevatel teemadel. Võrdseid võimalusi raamatukoguvarade kasutamiseks tagavad ka nõu eriteenused, sh laenutuspunktid ja koduteenindus. Raamatukogu peetakse tähtsaks kõigi vanusegruppide, aga eelkõige laste ja vanemaealiste inimeste jaoks. Kuna raamatukogu säilitab piirkonna kultuuripärandit ja ajalugu, võib teda pidada kogukonna identiteedi säilitaks ja hoidjaks.

4.2 Kogukonna liikmete kokkupuuted kohaliku rahvamaja ja raamatukoguga

4.2.1 Kokkupuuted rahvamajaga

Praegused kokkupuuted rahvamajaga

Kohaliku kogukonna liikmete kokkupuudete intensiivsus rahvamajaga on varieeruv.

Praegu on sellised tagasihoidlikud ... ma ei ole praegu /.../ üldse aktiivne siin /.../ olen ise natuke nagu kõrvale kaldunud nende tegemistest ja ma võib-olla siia liiga tihti ei satu ka ... (Rk_1: 60, 84)

Oi, ma ei tea mis vahele on jäänud. (Rm_3:147)

/.../ kui siin rahvamajas ikkagi mingid üritused on, siis ikka enamasti /.../ ikka kõigest üsna. (Rm_1: 91)

/.../ mulle õnneks või kahjuks on see maja nii lähedal, et igal võimalikul hetkel saab siin käidud. (Rm_3: 153)

Ma jah, niiviisi ei käi. (0_1: 78)

Rahvamaja külastatakse vaba aja veetmiseks, positiivse emotsiooni saamiseks ja akude laadimiseks, sest „muidu on ainult töö ja töö, mandub ära.“ (Rk_1: 24, 38, 66, 0_1: 140, Rk+Rm_1: 15) Üritustest on külastatavaim igasuvine Taritu laulupidu. (Rk_1:72, Rk_2: 39, 85, 87, Rk_3: 89, Rm_1: 91, 93, Rm_2: 73, Rm_3: 147, 149, Rk+Rm_1: 65, 91, Rk+Rm_2: 101, Rk+Rm_3: 51, 0_1: 96, 0_2: 100, 117) Ligi 30 aastat taidluskollektiivides kaasa löönud naine ei suuda meenutada, et „sealt oleks päris ära oldud ja seejuures ei ole mitte ainult osa võetud, vaid esinetud seal alati.“ (Rm_1: 91)

Laulupidu on alati emotsionaalne üritus ja tore /.../ ta on 50 aastat olnud ja ei saa vist, ei taha sellesse valgusesse sattuda, et nüüd seda enam ei ole või on esimene, kes ütleb, et seda ei tee enam või sinna ei lähe /.../ kõik on siin käinud kunagi ja tulevad ju selleks ajaks kokku /.../ sa näed inimesi, keda sa võib-olla muul ajal ei näegi. (Rk_1: 78, 80)

Teine traditsiooniline üritus, millest rohkearvuliselt osa võetakse ja mis kiidusõnu pälvib, on 26. detsembri jõulupidu. (Rk_2: 79, Rk_3: 89, Rm_1: 93, Rk+Rm_1: 71, Rk+Rm_2: 101, Rk+Rm_3: 51, 0_1: 82, 98, 0_2: 117, 0_3: 117) Kaheteistkümnendat aastat taas kodukandis elavale naisele meeldivad nii laulupidu kui ka jõulupidu seetõttu, et siis on rohkem rahvast kohal, sh mandri omad, kes on koju tulnud ja kõik on koos, nii vanad kui noored. (0_1: 98)

Meeleldi käiakse vaatamas kohaliku näiteringi esietendusi, vähem aga teiste näiteseltskondade ülesastumisi. (Rk_1: 70, Rk_2: 81, 89, Rm_1: 91, Rm_3: 147, Rk+Rm_1: 65, 0_1: 22, 78, 82, 0_3: 117) Meenutamist väärivaks ja eriliseks peetakse paar aastat tagasi toimunud pannileivapidu, mis tuletas meelde ja aitab seeläbi loodetavasti elus hoida ühte siitkandi pikaajalist traditsiooni. (Rk_1: 94, Rk+Rm_1: 69)

/.../ ta on jällegi selline asi, mis sellekandi inimestele hästi korda läks ja see nagu selline hingeline või lähedane asi, et ikkagi võib-olla paljud ei teegi või ei teagi kuigi enamasti seda teatakse /.../ seda pannileiba. Et see oli ilmselt asi, mis puudutas paljusid sellekandi inimesi ja sellepärast oli see osavõtt ka selline. See on ka selline nostalgia, paljudele ka lapsepõlve nostalgia /.../ Ja ta ikkagi leidis ju sellist laiemat kajastust ka nii meedias kui ka televisioonis ja rahvast oli palju. (Rm_1: 99, 101)

Intervjueeritavatele on meeldinud ka kooride ühiskontsert koos Raul Talmariga laululava avamisel, jõulumaa üritused, Lääne-Saare pärimuspäev, Andres Otsa esinemised - nii üksinda

kui ka koos Väino Uiboga, ja retrodisko. (Rm_1: 93, Rm_2: 39, 79, Rm_3: 77, 147, 149, Rk+Rm_2: 101, Rk+Rm_3: 51, 0_2: 117) Rahvamajas mitmel alal aktiivselt kaasategev naine leiab, et enim meeldinud üritusi ei saa välja tuua, sest iga kord on ikka midagi toredat ja sellist asja ei ole, et pole ühtegi meeldinud. Iga aasta on omad asjad. (Rm_2: 67) Pensionäripõlve pidav naine nendib, et rohkem köidavad teda praegusel ajal päevased üritused. (Rk_2: 39)

Erinevatest taidluskollektiividest olid uuringus osalejate seas esindatud segakoori, segarahvatantsurühma, memme-taadi lauluklubi ja näiteringi liikmed. (Rm_1: 75, 77, 83, Rm_2: 59, Rm_3: 77, 107, Rk+Rm_1: 61, Rk+Rm_2: 71, Rk+Rm_3: 23) Kahest ringist peaaegu et 30 aastat osa võtnud naise sõnul on rahvamaja tema jaoks väga oluline koht olnud väiksest peale. (Rm_1: 75) Kui taidluskollektiivist osavõtt ka mingiks ajaks katkestatakse, naastakse sageli hiljem endise tegevuse juurde.

/.../ ma jäin tantsimast ära, kui ma oma esimest last ootama jäin /.../ 18 aastat tagasi /.../ kui ma poega magama ükskord siin panin ja kui rahvamaja juhataja ütles, et tule tantsima, siis ma hetkekski nagu ei kahelnud ka. Et selles mõttes on nii tunne õige, et sa teed õiget asja /.../ kõik need inimesed tulevad ju jälle rõõmsate nägudega kohale /.../ (Rm_3: 77)

Enamasti võetakse osa ühest või kahest taidlusringist, kuid samas leidub ka silmapaistvalt aktiivselt kultuurielus osalejaid.

/.../ kõigepealt ma olen ju tantsija, et ma olen siin juba praktiliselt siis 15 aastat varsti tantsinud. Siis ma olen siin laste näiteringi juhendanud. Üks suvi me tegime ka ühe laste tantsu siin tantsupeoks, olen teinud lasterühma. Ja siis ma olen osalenud näiteringi tegevuses, jõulumaa etendustes olen osalenud. Et ainus, mis must puutumata on jäänud, on laulu pool. Nende ürituste ettevalmistamise protsessis osalisena olen olnud siin majas /.../ (Rm_2: 59, 75)

Rahvamaja ruumides on käidud kursuse kokkutulekul, matustel ja sünnipäevadel, Taritu Arenguseltsi üritustel, vaipa kudumas ja riideid laenutamas, ka lihtsalt juttu ajamas, sest „eks tekib mingeid asju aeg-ajalt, no küsida või konsulteerida või suhelda.“ (Rk_1: 82, Rm_2: 75, Rm_3: 151, 0_2: 115, 129, 131, 0_3: 97, (Rk+Rm_1: 125, (Rk+Rm_2: 71, 111, Rk+Rm_3: 63) Koolimaja ümbruse spordiplatsid leiavad kõige rohkem kasutamist laste ja noorte jalgpallurite poolt. Neid juhendab hobikorras kohalik spordientusiast, kes on teinud

hindamatut tööd nii FC Taritule aluse panemisel kui ka neile järelkasvu koolitamisel. (0_3: 131-141) Noor vanaema tunnistab, et on käinud lastelastega koolimaja ümbruses jalutamas ja ka tuttavatele on näidanud, mis siin ilusat on. (0_2: 131)

Varasemad kokkupuuted rahvamajaga

Uuringus osalejad meenutavad sooja tundege kunagi toimunud suuri traditsioonilisi ettevõtmisi nagu naistepäevapidu ja emadepäevapidu, millega kaasnes alati käsitöönäitus, ning pensionäridele mõeldud küünlapäevapidu, samuti nääripidu. (Rk_2: 51, 0_2: 101, 115, Rk+Rm_1: 75, 83) Mäletatakse arvukaid teatrietendusi, kontserte, kohvikklubi õhtuid, jaaniõhtuid ning samuti riiklike tähtpäevade tähistamisi ja komsomoliüritusi. (Rk_2: 103, 0_1: 115, 117) Meelde on jäänud mögapunkti ja rahvaülikooli tegevus, beebikool jt toimetamised lastega, üritused tervele perele, meeskooride laulupäev, kohtumised huvitavate inimestega, Lauri Leesi juhendatud peotantsukursused jne. (Rk+Rm_1: 13, 83, 137, 143, Rk+Rm_2: 73)

Leesiga oli kohtumine ja /.../ peotantsu kursused, tantsisin Lauri Leesiga tangot. Aga see oli ikka kena, sul oli jälle tükk aega sisustatud. See peotantsu värk käis mitu aega ja kõik need sambad ja rumbad tantsisime ära ju /.../ nagu päriselt ikka. Käisime Lümandas veel sellega esinemas. (Rk+Rm_1: 83)

Erinevatest huvi- ja taidlusringidest, millest intervjueeritavad on läbi aegade osa võtnud, nimetatakse meesansamblit, näiteringi, segakoori, segarahvatantsurühma, naisansamblit, naisrahvatantsurühma, neidude tantsurühma, neidude lauluansamblit ja noorte lauluansamblit. (Rk_1: 26, 62, 64, Rk_2: 13, 17, 73, Rm_1: 79, 81, 83, Rm_2: 59, Rm_2: 75, Rm_3: 12, 0_2: 103, 115, Rk+Rm_1: 7, 63, Rk+Rm_2: 73) Seejuures on märksõnaks ikka ja jälle järjepidevus.

Ma mäletan kui vanaema veel laulis /.../ memmede ansamblis /.../ Siis hääli oli vähe ja ma olin siuke noh ... kui ma pakun, siis siuke kaheksa. Siis tõmmati memmede ansamblisse. Siis läks natuke aega mööda, siis ma olin noorte ansamblis /.../ et kui sa oled nagu selliste geenidega, siis laulmine ei saa nagu mööda minna kuskilt otsast /.../ Jah, ilmselt on selle rinnapiimaga nagu päris palju edasi tulnud ja edasi pärandatud /.../ see on siuke ajalugu ilmelt, mis on läbi kondi ja läbi vere käinud /.../ et sellest ikka nii lihtsalt ilmselt üle ei lähe. (Rm_3: 75-77, 85)

Praegune memme-taadi lauluklubi juhendaja on olnud meesansambli ja segarahvatantsurühma saatja. (Rk+Rm_1: 63) Nüüdseks rahvamaja tegevusest tagasi tõmbunud meesterahvas mainib pidudel tekstide lugemist ja teadustamist, samuti erinevaid projekte. (Rk_1). Heade tunnetega meenutatakse aega, mil piirkonna elanikel oli võimalus kohapeal käia kinos. (Rk_2 25, Rm_3: 85, Rk+Rm_1: 151) Sooje sõnu leitakse nii varasemate lihtsalt pilli järgi tantsimiste kui ka hilisemate tantsupidude ja diskode kirjeldamisel. (Rk_2: 25, 27, 63, 101, 115, Rk+Rm_1: 153) Vanas rahvamajas toimunud pidusid, sh taidlejate jõulupidu, aastalõpupidu, krempleenipidu ja tordipidu hinnatakse ilusateks, lahedateks ja rahvarohketeks ning leitakse, et „ärksamad asjad on kõik sellesse aega jäänud.“ (Rk+Rm_2: 105, 107, 109, Rk+Rm_3: 57, 59)

/.../ Need laulupäeva nõ tantsuõhtud on ka kuidagi hääbund. Kõik on väiksemaks jäänd kuidagi. Enam ikka siukest asja pole, et kui valgeks läheb, siis lõpetatakse ära. Selliseid pidusid on jäänd jah, vähemaks /.../ (Rk+Rm_3: 61)

Varasemat tegevust hinnatakse aktiivsemaks (Rk+Rm_1: 15) sest „kogu aeg oli kuskil mingi tegevus, kogu aeg kuskile jooksmine, millegi tegemine.“ (Rk+Rm_2: 137) Praegune pensionär, kelle kokkupuuted kohaliku rahvamajaga said alguse juba kooliajast, leiab samuti, et võrreldes varasema ajaga on praegu rahvamajas ettevõtmisi tunduvalt vähem. (Rk_2: 25)

Ma mäletan seda, et polnd ju sellist õhtut üldse, et sa oleksid saand kodus olla, iga õhtu oli midagi – lauluproov, tantsuproov, ansambliproov, kaks korda nädalas oli kino ja siis laupäeva õhtul käisime tantsimas niisama. Ega siis pole ju midagi vaja olnud, et mingit tantsuõhtut organiseerida. Lihtsalt läksime ja kes pilli hakkas mängima, need mängisid pilli ja lihtsalt tantsisime. /.../ Ja ümbruskonna inimesed juba teadsid, et Taritus on laupäeva õhtu ja pühapäeva õhtu tants. Ja kõik olid kohal, mitte mingit kuulutust pole kuskil üleval olnud. (Rk_2: 25, 27)

Rahvamaja tegevuses mitteosalemise põhjused

Intervjueeritavad põhjendavad rahvamaja tegevuses mitteosalemist eelkõige ajapuudusega. Ollakse hõivatud muude toimetustega ning kõike ja igale poole lihtsalt ei jõua. (Rk_1: 58, Rk_3: 93,99, Rm_2: 61, Rm_3: 113, 117, 123, 0_2: 111, 125, 133, 0_3: 95) Kaugemal tööl käijad jõuavad koju hilja ja vahel ei sobi töögraafik. (0_2: 99, 0_3: 95)

/.../ minul on ju töö siuke, et ma ei saa alati ju käia, sellepärast on takistuseks. Läheks ju igale poole. Täpselt sama on koorilauluga ka /.../ et ma käin ju nii erinevalt tööl ja kui siis ei saa proovi ja siis ei saa neid selgeks ja ... Mulle ei meeldi niimoodi. Et kui ma midagi olen lubanud ja siis ma ei ... /.../ (0_2: 99)

Teise suurema põhjusena tuuakse huvipuudus, kõik inimesed lihtsalt ei tahagi rahvamaja töös kaasa lüüa. (Rk_1: 92) Teist aastat piirkonnas elav naine tunnistab, et ta lihtsalt ei viitsi, siiani on juba piisavalt käidud ja nähtud ning kodus on hea olla. (0_2: 95, 125) Vahel ei vasta taidlusringid, kuhu osalema kutsutakse, kogukonna liikmete huvidele. Nelja intervjuueeritavat on kutsutud segakoori, aga kaks neist on pigem huvitatud näiteringist ning kolmas tantsib juba segarühmas ega „tunne sidet, et tahaks segakoori minna.“ (Rk_3: 101-123, Rm_3: 117, 0_2: 93)

/.../ sellepärast mind ei huvitagi see laulmine ja rahvatants, et noh, see ei ole nagu minu ala, ma praegu tunnen. Võib-olla ma kunagi hiljem hakkam tantsima. Ma ei ütle kunagi, et ei. Aga praegu ma tunnen, et see ei ole lihtsalt minu jaoks /.../ Et siis ma ei hakka sinna ennast toppima. Kui oleks mõni trenn, siis ma kindlasti tuleks. (03_155, 161)

Tagasihoidliku iseloomuga rahvamajast mõne kilomeetri kaugusel elaval naisel on taidluskollektiivi tulekuks vaja eelkõige julgust koguda ning seejuures oleks abiks hea kaaslane, kellega koos tulla, samuti ootaks ta ehk rahvamaja poolset tugevamat ja tõsisemat kutsumist. (Rk_3: 125-131) Kahe lapse ema ei ole enam huvitatud jõulupeol käimisest, sest oma lapsed on suureks kasvanud ja sellel peol enam ei osale. (0_3: 117) Vahel ei paku kohalikus rahvamajas taidlemine midagi uut ja vaheldust otsitakse mujalt. (Rk_1: 56)

/.../ kui tekib mingi rutiinne käik ühes kohas hästi palju, siis võib-olla seda positiivsust jääbki /.../ mujalt saab nagu värskema laengu. (Rk_1: 56)

Tervise tõttu tuli proovides ja esinemistel käimine lõpetada kauaaegsel segakoori lauljal. (Rk_2: 75, 94) Potentsiaalne uus laulja ei söanda aga kollektiiviga liituda, sest hääl on sageli ära. (0_2: 95)

Rahulolu rahvamaja tegevusega

Uuringus osalejad on rahvamaja tegevusega üldiselt rahul, sest siin toimub nende arvates palju asju ja midagi negatiivset öelda ei saa. (Rm_1: 97, Rm_2: 77, 0_1: 104, 0_2: 135, 0_3: 197, Rk+Rm_1: 129) „Kõik toimib ja kõik on hästi tehtud, mis siamaani tehtud on.“ (Rk_3: 133, 135) Kui endine õpetaja arutleb hinnet pannes: „no kas päris kolm on, aga noh neli, aga rohkem pole ka, kui ma võtan üldiselt“ (Rk+Rm_1: 127), siis samas arvatakse, et ääremaa ja üldse nende olude kohta on rahvamaja töö väga hea. (0_3: 255, Rk+Rm_2: 113, Rk+Rm_3: 65)

Siin on see traditsioon juba nii tugev. Et ongi see maja ja ongi see toimiv süsteem, et siis ei ole vaja organisatsiooniliste küsimustega oma pead üldse vaevata. (Rk_1: 106)

Taidluskollektiividest kiidetakse segarahvatantsurühma, mis asub kõige väiksemas kohas aga kus on kõige rohkem tantsijaid, samuti näiteringi, mis on üks Saaremaa parematest. Kõrgelt hinnatakse koloriitset memme-taadi lauluklubi, mille liikmed pakatavad elurõõmust, ning samuti laulukoori. (0_1: 106, Rk+Rm_3: 113, Rk+Rm_3: 129) Positiivsena nähakse kangakudumise võimalust. (Rk_1: 90, Rm_2: 93, 0_1: 108)

/.../ siin on nüüd siis mingi kangakudumise seltskond tekkinud. Vot see ongi, et ei ole nii, et on inimesed, kes ei laula, ei tantsi, aga kes hea meelega õpiksid kudumist või mingit asja või mingid niuksed tegevused, et mingid töötoad või asjad /.../ (Rk_1: 90)

Ollakse rahul, et siin on kodune ja hubane ja usutakse, et sellel on oma osa ka rahvamaja juhatajal, kes „oskab kohe kuidagi selliseks koduseks ja mõnusaks kõik teha.“ (Rk_3: 95, Rm_1: 93) Leitakse, et eestvedaja on hea ja tegijad on tublid. (0_2: 135, 0_3: 101)

Rahvamaja tegevust takistavad intervjuueeritavate arvates rahapuudus, ajapuudus, inimeste passiivsus, huvipuudus, elanike, sh laste ja noorte vähesus piirkonnas, kooli ja lasteaia puudumine. (Rk_1: 92, Rk_2: 105, Rm_1: 103, 115, Rm_2: 61, 87, 91, 0_2: 109, Rk+Rm_1: 89, Rk+Rm_2: 105, 109, Rk+Rm_3: 61, 67) Leitakse, et ülemäära ei saa neid asju teha, sest rahvas tahab oma elu ka elada ja „oma maja ka vaja kõpitseda.“ (Rk_3: 139, Rm_2: 77) Erinevatele üritustele tulijaid ei oleks ehk nii palju „et tasuks ära midagi teha.“ (Rk_2: 95, Rm_1: 115)

Lihtsalt rahvast on vähemaks jäänud. Need, kes olid 10-15 aastat tagasi sellised noored, need on kõik Saaremaalt ära läind juba, neid ei ole lihtsalt enam. Üks asi on see, et publikut on vähe ja teine asi, et korraldajal on ka nii palju riske rohkem, et sa ei saa nagu seda pappi tagasi kuidagi. Ja inimesed on mugavamaks ka läind, ei tule kodust välja, istuvad arvutis. /.../ Aga noh, ise ka, võib-olla oma vanus pole ka enam et /.../ ja noori ei ole /.../ Sa oled juba kõiki asju näind, et mis siis ikka, sa ei saa ju lõpmatuseni /.../ mingil hetkel ikka /.../ (Rk+Rm_3: 61)

Ettepanekud töö parandamiseks

Peamised ettepanekud rahvamaja töö parandamiseks on ettevõtmiste mitmekesistamine ja inimeste senisest aktiivsem kaasamine. Intervjueeritavad arvavad, et siinkandis peavad säilima traditsioonilised, aastast aastasse korduvad üritused, aga samas on vaja ka midagi uut. (Rk_1: 90, Rm_2: 69, 79, 0_3: 203) Seejuures võiks üritusi olla ka rohkem, sh peoõhtuid; kontserdiga võiks tähistada emadepäeva. (Rk+Rm_1: 71, Rk+Rm_2: 103, 105, 115) Pensionärist õpetaja leiab, et igasuvisel laulupeol võiksid esineda kohalikud lapsed. (Rk+Rm_1: 145, 147)

Ideaalis võiks see toimida nii, et /.../ pikalt lahti hoida /.../ et täna on siin kohvikklubi, homme on tantsurühma proov /.../ et mida rohkem sellist erinevaid asju, seda rohkematele inimestele see maja ju tegelikult omasemaks saab /.../ mida muuta, siis /.../ mitmekesistamine. Et me ei oleks kinni selles mõttes, kinni traditsioonides, et ongi ainult traditsiooniline tantsurühm, laulukoor ja mingi asi veel. (Rk_1: 90)

Uuringus osalenud mees ootaks selliseid üritusi, mis annavad teadmisi, näiteks viktoriini, mälumäng, vestlusring või kohtumine huvitava külalisega. (Rk_1: 98) Naised tunnevad puudust käsitööringist. (Rm_2: 91, 93, 95, 99, 0_1: 112, 0_3: 205)

/.../ siin on ju tegelikult olnud ka neid viltimise tubasid /.../ Võib-olla lihtsalt veel mingisuguse lainena uuesti üle käia /.../ see käsitöö pool on siin haaramata. No muidugi see kangatuba nüüd ju on. /.../ Ega ei peagi ju need olema massid, mis siin siis koos käivad. Võib-olla olekski vaja, et niimoodi alguseks vähemaga pihta hakata ja siis võib-olla laieneb see asi ja

tekib juurde huvi /.../ lapiteki mingi tegemise, õmblemise mingi kampaania teha /.../ Asi võib ju projektidena käia, et noh, ei pea ju pidevalt olema /.../ (Rm_2: 91-93, 99)

Nii koolieelsete kui ka kooliskäivate laste vanemad leiavad, et rohkem peaks tegelema lastega ja soovivad korraldada laste laagreid, loodusmatku, jalgrattaretki ja piknikke ning seejuures haarata kaasa ka nõ suvelapsi, kes ei ole aastaringselt siinkandis. (Rm_2: 81, 83, Rm_3: 207, 0_2: 109, 0_3: 207, Rk+Rm_1: 143)

Ma mäletan oma lapsepõlvest /.../ loodusmatkasid. Kui hästi tunnen mina puid /.../ ja miks mina kodus üksinda trimmerdan /.../ Et kõik see looduse tundmine /.../ et mu meelest olid need nagu haruldased ... selliseid käimised või olemised või tegemised /.../ mida me koos tegime ja mida nad täpselt sulle 20 aasta pärast räägivad miks nad oma lapsed siia kinnistavad, miks nende lapsed on täna siia tulnud tagasi. Et tegelikult on see ... see ongi see kvaliteetaeg. See on nii tähtis. (Rm_3: 158, 161)

Üldiselt leitakse, et ka „vanadele inimestele on vähe tegevust.“ (Rk_2: 95, Rk+Rm_1: 101, 135) Pensionealistest on toimekad memme-taadi lauluklubi liikmed, kuid selle taidlusringi tegevusest osavõtul on takistuseks näiteks lauluhääle puudumine või ka halb tervislik seisund. (Rk_2: 77, 95, Rm_1: 115, Rk+Rm_1: 137) Positiivse näitena tuuakse naabervallas tegutsev keskpäevaklubi selliste eakamate inimeste jaoks, kes ei soovi osaleda taidluskollektiivis, vaid lihtsalt koos käia, kuulata erinevaid loenguid, üksteisega suhelda. (Rm_1: 113, Rk+Rm_1: 47, 133)

Usutakse, et piirkonnas elab selliseid noori, „kellel pole kuskil käia.“ (Rk+Rm_1: 142) Nooremad naised sooviksid kohapealset tennis käimise võimalust, kas joogat, võimlemist vms (0_3: 161, 163, 173) ning leitakse ka, et sagedamini võiks korraldada talguid. (Rm_3: 157) Samuti mõeldakse kino ehk filmivaatamine võimaluse peale „et kasvõi kui nüüd tuleb suvi, siis vabaõhu kino.“ (Rk_2: 81) Noored leiavad meelepärast tegevust sageli mujalt. (Rk_2: 99) Nii käiakse Salmel, Lümandas ja Kuressaares tennis, Kuressaares ujumas, Karalas keraamikat ja Salmel käsitööd tegemas. (Rm_1: 115, Rm_2: 91, Rm_3: 115, 0_1: 112, 0_2: 163, 179, 185, 187, 189) Sobiva tegevuse puudus võib olla põhjuseks piirkonnast mujale elama kolimiseks.

Et siis läheks võib-olla linna /.../ Kuna lapsed on juba suured, mul jääb rohkem vaba aega iseendale. Ja siis ongi see, et siis mul oleks vaja millegagi tegeleda /.../ midagi, mida ma tahaksin kõrvalt teha. Aga siin mul ei ole seda /.../ (0_3: 265)

Avalike ürituste toimumise sagedus sõltub eelkõige taidlejate vajadustest.

Kuna põhilised osavõtjad nendest üritustest on taidlejad, siis võib-olla nemad ka ei tunne nii suurt puudust kuna ikkagi need kollektiivid, need saavad väljas käia. Kutsutakse külla, toimub mingi teise kollektiivi juubel, esinemiskutsed. Et võib-olla ta ei tunnegi vajadust, et nüüd siin kohapeal ka midagi on. (Rm_1: 103)

Peale ettevõtmiste mitmekesistamise peaks kogukonnaliikmete arvates piirkonnas elavaid inimesi senisest aktiivsemalt kaasama rahvamaja tegevusse. Leitakse, et tegevus peaks olema laiapõhjalisem, st igapäevale midagi pakkuv, mitte ainult ringidekeskne nagu praegu, mil „haaratud on ainult pisike käputäis“. Tõdetakse, et kõik ei saa taidluskollektiivides osaleda, sest „kõik ei laula, kõik ei tantsi, kõik ei näitle“ ja „mõni tavaline inimene tahaks midagi tavalist asja“ ning avaldatakse lootust, et inimesed tuleksid küll, kui neid kutsutaks ja oleks midagi põnevat. (Rk_1: 86, 90, Rm_2: 89, 91, Rk+Rm_1: 47, 87, 89, 97, 99, 103 131, 137, Rk+Rm_3: 67, 69)

/.../ kui meid on nii vähe ja kui siis on mingisugune kontingent, kes nagu siia ei satu või kellele nagu ei tule meelde, et nisuke koht ka olemas on, siis võiks ju kuidagimoodi mõelda selle peale, et kuidas seda ühiskonna segmenti haarata /.../ kindlasti on ka mingi seltskond, kes võib-olla teeks aga kes ise ei ole nii aktiivsed, et tuleksid ja koputaksid ukse peale ja küsiks /.../ Et kuidagi need siis üles otsida /.../ et noh, kindel, et neid on /.../ on inimesed, kes ei laula, ei tantsi, aga kes hea meelega õpiksid kudumist /.../ või mingit asja või mingid töötoad või asjad. (Rk_1: 86)

Endine aktiivne taidleja leiab, et vanasti oli kogu aeg üks ärgitamine, aga nüüd ei ole enam ärgitajat ega tagant torkimist ja sellepärast jääb ka kaugemaks. (Rk_2: 49) Praegune aktiivne kultuuritöös osaleja ja naabervallas tantsuringi juhendav naine leiab samuti, et „utsitamine“ on vajalik.

/.../ tasub utsitada. No ongi see, et tuleb nina enne piima sisse panna, et küll siis võib-olla hakkab jooma ka ja vägagi maitsema hakkab /.../ ma tean omast kogemusest, et ühte tantsijat me kolm aastat ennem meelitasime ja tirisime ja ta ei tahtnud ja ta ei tahtnud ja nüüd kui kohal on, nüüd on väga rahul, et on kohal /.../ (Rm_2: 89-91)

Kogukonnaliikmete aktiivsemaks kaasamiseks rahvamaja tegevusse soovitatakse korraldada mõttetalgud ja küsida inimeste käest, millest nad puudust tunnevad ning kutsuda üles oma ideid välja pakkuma ehk „teha selles mõttes inventuur, et vaadata kes meil siin on ja mis nendele inimestele võiks pakkuda.“ (Rk_1: 90, 98, Rm_2: 93, Rm_3: 91, 158)

Memme-taadi lauluklubi juhendaja tõdeb, et juhendamine võtab rohkem energiat, ta sooviks mõnd üritust nautida nii, et „ei pea ise käsipidi sees olema“, samuti ootaks ta ringi juhina rahvamaja poolt suuremat toetust. (Rk+Rm_1: 47, 55, 99)

Kokkuvõte

Kohalik elanik külastab rahvamaja poolt korraldatavaid üritusi ja ettevõtmisi vaba aja veetmiseks, positiivse emotsiooni saamiseks ja akude laadimiseks ning seejuures tihenevad tema seosed teiste inimestega, mis omakorda tekitab võimaluse sotsiaalse sidususe suurenemiseks kogu piirkonnas. Tugevamat potentsiaali omab seejuures rahvarohke igasuvine laulupidu, aga ka traditsiooniline jõulupidu, millest võtavad osa igas eas inimesed. Oma osa on ka teistel huvipakkuvatel ettevõtmistel, nagu näit kohaliku näiteringi esietendused, siinset pärandkultuuri väärtustanud pannileivapidu jt. Võrreldes rahvamaja ürituste külastamisega, tekitab sotsiaalset sidusust enam taidluskollektiividest - segarühmast, segakoorist, memme-taadi lauluklubist ja näiteringist - osavõtt. Enamasti ollakse ühe või kahe kollektiivi liikmed. Rahvamaja käsutuses olevates ruumides on käidud ka kursuse kokkutulekul, matustel ja sünnipäevadel, Taritu Arenguseltsi üritustel, vaipa kudumas ja riideid laenutamas ning lihtsalt juttu ajamas. Koolimaja ümbruses on käidud jalutamas ja kohta ka tuttavatele näitamas. Arvatakse, et ääremaa ja olemasolevate olude kohta on tegevust piisavalt ja et ülemäära ei ole mõtet asju teha. Ka Štrik (2015) leiab, et rahvamaja peab olema see, mille järele tuntakse nõudlust vastavalt paikkonnale, sealsele vajadusele ja maja võimalustele.

Kui lähtuda eeldusest, et rahvamaja saab sotsiaalset sidusust piirkonnas luua läbi oma põhifunktsioonide täitmise, siis üldiselt rahulolev suhtumine asutuse töösse peaks näitama sellealast väga head olukorda piirkonnas. Kriitilised märkused, mis üldisest positiivsest

suhtumisest eristuvad, samuti varasemal ajal toimunud rohkearvulised, mitmekesised ja rahvarohked üritused ja ettevõtmised ning paljude taidluskollektiivide tegutsemine, ka kino toimimine, tekitab samas küsimuse praegusel ajal samaväärse aktiivse tegevuse mittetoimumise põhjuste kohta. Rahvamaja mittekülastamist põhjendatakse eelkõige aja- ja huvipuudusega ning samuti terviseprobleemidega, kuid ka vähese asutusepoolse ärgitamisega. Enamus tööelistest käib väljaspool piirkonda tööl, koju jõutakse hilja ja keeruline on taidluskollektiivi kogunemisele minekuks aega leida. Takistustes rahvamaja tegevuses peetakse rahapuudust, inimeste passiivsust, elanike, sh laste ja noorte vähesust piirkonnas, kooli ja lasteaia puudumist. Muuhulgas on selline olukord vähendanud võimalust kapitalide konverteerimiseks rahvamaja külastamise kaudu. Sotsiaalse sidususe olemasolu või puudumise tähtsust näitab selle seotus piirkonnas elamise otsusega – muuhulgas sobiva tegevuse puudumise tõttu rahvamajas on piirkonnaga sotsiaalselt nõrgalt seotud perekonnal plaan kolida mujale elama. Olukorra parandamiseks soovitatakse ettevõtmiste arvu suurendada ja mitmekesistada ning inimesi senisest aktiivsemalt kaasata. Leitakse, et tegevus peaks olema laiapõhjalisem, st igapäevaseks midagi pakkuv, mitte ainult ringidekeskne nagu praegu, mil „haaratud on ainult pisike käputäis“. Kogukonnaliikmete aktiivsemaks kaasamiseks rahvamaja tegevusse soovitatakse korraldada mõttetalgud ja küsida inimeste käest, millest nad puudust tunnevad ning kutsuda üles oma ideid välja pakkuma.

4.2.2 Kokkupuuted raamatukoguga

Praegused kokkupuuted raamatukoguga

Intervjueeritavate raamatukogu külastamise sagedus on väga erinev:

Võib-olla just iga päev nüüd ei ole, aga päris tihti. (Rk_1: 110)

Siis kui raamatud läbi saavad, keskmiselt vist kahe nädala tagant. (Rk_2: 111)

Korra kuus vähemalt, talvel tihemini, suvel harvemini. (Rk_3: 145)

Ma arvan, et ma ise tahaksin nagu sagedamini külastada /.../ (Rm_2: 103)

Sagedus on kaootiline. Aga me teame täpselt, et sa juulis puhkad ja et igal juuli teisel teisipäeval saab raamatukokku tulla. (Rm_3: 165)

Raamatukogu kasutakse kõige laiemas mõistes informatsiooni hankimiseks, kas siis soovitakse mõnda teavikut laenutada või tahetakse lihtsalt midagi teada, näiteks soovitakse infot oma piirkonna kohta. (RK_1: 112, 120) Peamiseks põhjuseks raamatukogu külastamiseks ongi teavikute, sh raamatute ja ajakirjade laenutamine. (Rk_1: 24, 48, 112, 120,

114, 138, Rk_2: 115, Rk_3: 149, Rm_2: 49, 105, 135, Rk+Rm_2: 125, 0_2: 157, 0_3: 111)
Teavikute valikul väärtustatakse eelkõige uudiskirjandust. (Rk_1: 120, 138)

*Raamatukogust leiad ikka midagi uut. Inimesed loevad ju päris aktiivselt uusi raamatuid /.../
(Rk_1: 138)*

Teist aastat püsivalt piirkonnas elav naine tõdeb, et ta on vist selle aja jooksul kaks korda raamatukogust laenutanud ja arvab, et seda on tema kohta täitsa palju. (0_2: 155) Järjest sagedamini soovitakse ilukirjanduse asemel pigem praktilisi nõuandeid jagavaid teavikuid: „Siis kui on jälle siuke terrassi ehitus, siis tulen otsin mõne vahva raamatu.“ (Rm_3: 175)

Raamatuid laenutatakse nii endale kui ka teistele, näiteks lastele, kui nad ise ei saa tulla või siis lapsed viivad raamatuid omakorda vanematele. (Rk_3: 151, Rm_3: 99, 165, Rk+Rm_2: 127) Koimla küla elanik tõdeb, et tegelikult ta laenutabki rohkem õele ja õelastele, kes elavad Kuressaares - tuleb välja, et raamatuid on kergem saada Taritu raamatukogust kui linnast. (Rk_1: 114) Ka Kuressaares gümnaasiumis õppiva tütre ema nendib, et sageli linnast raamatut ei saa, maalt aga küll. (Rm_3: 45) Naabervalla raamatukogutöötaja on kasutanud mitmeid kordi RVLi (raamatukogudevaheline laenus) teenust ja seejuures on esimene koht, kust soovitud teavikut küsida, ikkagi oma kodukoha raamatukogu. (Rm_1: 135)

Peale kojulaenuuse loetakse ja uuritakse teavikuid, eelkõige ajalehti ja ajakirju, ka kohapeal. (Rk_1: 138, Rm_2: 49, 105, 135, Rk+Rm_2: 125, Rk+Rm_3: 83) Seejuures väärtustatakse raamatukogu kui kohta, kus on ligidal käia ning kus on soe tuba ja mõnus keskkond. (Rk_2: 111)

/.../ raamatukogu külastad siis, kui sul on aega ja tahad olla ... tahad omale raamatut võtta, tahad nagu tõesti enda jaoks aega /.../ kus sa lähed ... võtad nagu ... lugemissaalid on /.../ Sa võtad time out, et sa saad ikka rahulikult seal lugeda /.../ meil on ju töö juures siuke lärm ja möll /.../ Et siukest vaikust ja rahu saada, siis lähen parem võtan sealt raamatud ja loen ja tutvun ... et on aega, tuleb hea uni. (0_2: 91, 157, 179)

Raamatukogu ruume on kasutatud erinevatel otstarvetel, näiteks kui tehti laste näiteringi proove, loeti siin juhendaja eestvedamisel näidendi teksti. (Rm_2: 113) Siin toimusid kahe aasta vältel ülesaaremaalise mälumängu kohalikud voorud. (Rk_1: 122, Rk+Rm_2: 131,

Rk+Rm_3: 83, 89) Taritu memme-taadi lauluklubi juhendaja leiab, et raamatukogu on nende jaoks väga oluline, sest enne lauluharjutust kogunetakse just nendesse ruumidesse. (Rk+Rm_1: 177)

/.../ kui me siia tuleme, lauluproovi, siis on kõikidel esimene asi raamatukogu. See on nagu aamen kirikus /.../ See'p tule üldse kõne alla, et saaks ennem laulma hakata /.../ et kõik /.../ kes võtab siit ajakirju või lehitseb neid niisama või võtab kaasa või /.../ ja raamatute laenutamine, see on ju ka tore kui inimene /.../ tuleb, saab kodunt välja ja võtab omale siit raamatuid. (Rk+Rm_1: 173)

Arvutit ja internetti kasutatakse võrreldes varasema ajaga vähem. (Rk_1: 48, 120, Rk_2: 119, Rk_3: 171, Rm_3: 175, 0_1: 142) Siiski ei ole vajadus selle teenuse järgi päris kadunud. (Rm_2:49)

/.../ sõidan töölt ära ja enne kui koju jõuan, keegi helistab mulle, et kuule, saad selle meili saata või midagi, et siis läpakas jäi töö juurde laua peale ja siis, et mitte 20 km tagasi sõita, siis keerad korraks siia sisse, käid netis ära ja küsid kuidas läheb ja vaatad, mis uuemaid raamatuid on tellitud. (Rk_1:120)

Kuigi raamatukogu peetakse üldiselt nõo individuaalse käimise kohaks (Rk_1: 48), võetakse siiski osa ka pakutavatest üritustest.

/.../ Siis kui sa midagi siin teed, siis ikka katsuks tulla. Raamatukogu korraldatud üritused kõlbavad alati. (Rk_2: 115)

Kohtumistest erinevate elualade inimestega on kogukonna liikmeile enam huvi pakkunud kokkusaamised Mati Õunaga, Virve Osilaga, Lembit Uustulndiga ja Andres Otsaga. (Rk_2: 118, 121, 123, Rk+Rm_1: 49, 77, 169, 171) Raamatukogu 90. juubeli tähistamisest võtsid peale kohalike elanike osa ka kolleegid Saare maakonna teistest raamatukogudest, sh naabervalla raamatukogutöötaja. (Rk_2: 117, 118, 121, 123, Rm_1: 133)

Lembit Uustulndiga kohtumine mulle väga meeldis. See oli nagu kaheosaline. Üks oli kirjanduslik ja teine oli laul ja isetegevus. Ja Lembit on ise selline eestvedaja tüüp. „Ja siis see sinu raamatukogu juubeliüritus kui Penu Priit rääkis. Küll see oli hea jutt /.../ Mulle nii

meeldis see. Ta oskas nii kenasti rääkida. Ta ei hakanud lihtsalt korrutama, ta tõi need olulised või just huvitavad asjad välja. (Rk_2: 121, 123)

Uudistatud on ka raamatukogu poolt korraldatud näitusi. (Rk_1: 122) Kuigi ise ei ole üritustest alati osa võetud, on info nende toimumisest siiski inimesteni jõudnud. Märkatud on kuulutus bussipeatustes, reklaami kohalikus ja maakondlikus ajalehes, samuti on info levinud suusõnaliselt. (Rk_3: 165, Rm_2: 111, 0_1: 134, 0_1: 165) Juba toimunud ürituste kohta on loetud eelkõige maakondlikust ajalehest, kuid muljeid on kuulnud ka üritustel osalejailt. (Rk_1: 122, Rm_3: 169, 0_2: 159, 161, Rk_3: 157)

Tean, et raamatukogu on korraldanud väga toredaid üritusi. Aga kahjuks olen lugenud nendest hiljem alles /.../ ma tean, et kohtumisi lugejatega on siin olnud ja kellega iganes /.../ (Rk_1: 122)

Lõpuks on raamatukogus käidud maksu maksmas, sest raamatukogu juhataja korjab küla prügiraha. (Rk_2: 119, 0_2: 167)

Raamatukogu mittekülastamise põhjused

Sarnaselt rahvamajaga põhjendatakse ka raamatukogu mittekülastamist eelkõige ajapuudusega. Eriti napib raamatukogu külastamise ja lugemise aega töö- ja kooliskäijatel ning väikeste lastega emadel. (Rm_2: 115, Rm_3: 179, 0_1: 124, 144) Ilukirjanduse asemel loetakse pigem spetsiifilist erialakirjandust, mida hangitakse eelkõige internetist. (Rm_2:103, 0_1: 124, 144)

/.../ seda erialast kirjandust /.../ osa ma loen netist, osa mul on kodus Ega ilukirjandust ei olegi aega eriti lugeda ja ma ei ole seda viimasel ajal lugenud. Kuigi ma peaks oma elu natuke teisiti sättima, et ei tea, kas ükskord saab seda ka lugema hakata jälle. Et praegu ma loen seda väga vähe. (0_1: 124)

Kuressaares töö käiv naine kasutab ka ajakirjade hankimiseks muid variante - osa on tal koju tellitud, osa neist käib töö juures ja ajakirju ka vahetakse töökaaslastega omavahel. (0_1: 122, 124, 126) Spetsiifiliste teemade vastu huvi tundev mees tõdeb, et neid raamatuid, mille vastu

ta huvi tunneb, on raamatukogus väga vähe ja kuna kauplusse jõuavad need tunduvalt varem, siis pigem ta ostab need endale, sest „millal ta veel raamatukokku jõuab, mul selleks ajaks loetud juba.“ (Rk+Rm_2: 81, 83)

Naabervallas töötav pereõde nendib, et ta kasutab eelkõige töökoha vahetus läheduses asuvat raamatukogu, mistõttu pidev vajadus kodukohas asuva vastava teenuse järele puudub. (Rk+Rm_2: 23) Sama valla raamatukogutöötaja tunnistab, et ta käiks kodukandis asuvas raamatukogus palju rohkem kui ta ei töötaks samas valdkonnas ja kui tal ei oleks teenus käe-jala juures. (Rm_1: 65, 131) Ürituste mittekülastamise põhjuseks on asjaolu, et raamatukogus on üks töötaja ja ust ei taheta kinni panna. (Rm_1: 133)

Ka teised kaugemal tööl käijad kurdavad, et neil ei ole võimalik raamatukogu selle lahtiolekuaegadel külastada ega osaleda üritustel. (Rk_1: 122, Rk_3: 153, Rm_2: 107, Rk+Rm_2: 129, Rk+Rm_3: 87, 0_1: 126, 0_3: 48) Püüdes olukorrale lahendust otsida, leitakse, et „ega siis polegi siukest head aega, et kõigile sobiks.“ (Rk_3: 169)

/.../ ma arvan, et siin on suur osa inimestest, kes siin käisid, on ju need, kes võib-olla õhtul ei tuleks, seesama, see vanem generatsioon, nisukesed pensionärid /.../ kes siin nagu aktiivselt käivad /.../ nemad tõenäoliselt jälle õhtul ei tule välja. Et siin on jälle kompromissi koht, et õigem on ilmselt teha päeval. (Rk_1: 124)

Lõpuks nimetatakse raamatukogu mittekülastamise põhjuseks lugemishuvi puudumist. (0_2: 79, 0_3: 217)

Rahulolu raamatukogu tegevusega

Intervjueeritavad on üksmeelselt raamatukogu tegevusega rahul, avaldades arvamust, et midagi pole ette heita ja et võiks jätkata samamoodi. (Rk_1: 126, Rk_2: 125, Rk_3: 186, Rm_1: 139, Rm_2: 117, Rm_3: 189, 0_1: 148, 0_2: 185, Rk+Rm_1: 189, 193, 195) Endine õpetaja leiab, et hindeks võib panna viis pluss, sest „no siia ei saa küll vähem panna“. (Rk+Rm_1: 189) Tõdetakse, et siit on alati abi saadud ja et „kui on vaja mingit raamatut, mida kohapeal ei ole, siis saab kusagilt mujalt hankida raamatukogudevahelise laenutusega.“ (Rk_1: 116, Rm_2: 117, Rk+Rm_1: 195) Ollakse tänulikud võimaluse eest kasutada raamatukoguteenuseid ka väljaspool tööaega. (Rk_1: 118, Rk+Rm_1: 189, Rk+Rm_2: 127)

Et mis on nagu just tore, et sa võid helistada kell pool kaheksa hommikul või kell kaheksa õhtul, kui laps on unustanud mingi raamatuasja ära ja kui oleme helistanud, siis oleme selle raamatu kell kaheksa õhtul ka kätte saanud, mida homme vaja on kindlasti. (Rk_1: 118)

Positiivsena nähakse, et raamatukogu on viis päeva nädalas täistööpäevadel lahti ja inimene saab igal ajal tulla. (Rm_1:141) Raamat pannakse vajadusel postkasti, jäetakse taidluskollektiivi proovi ajaks kokkulepitud kohta, tuuakse koju jne. (Rm_1:135, Rm_3: 181, O_1: 148)

Ja ma arvan, et kes ka käivad iga päev tööl, need ei jää ka teenusest ilma sellepärast, et ma ju tean, et sa teed ka täiesti nõ koduteenust, kodukande teenust, võtad kasvõi enda kätte koju ja inimene tuleb sinna järgi ja tegelikult ju kasutad ikka kõik võimalused ära, et inimene saaks ju raamatu kätte. (Rm_1:137)

Ollakse rõõmsad, et “selline koht on olemas, kus saab sedamoodi käia“ ning kiidetakse ruumide soojust ja hubasust, mis aitavad stressi maandada. (Rk_2: 131, O_2: 91, 153, 185, 207, Rk+Rm_11: 133) Rahul ollakse ka raamatukogutöötaja kui tubli, hea ja vastutuleliku inimesega. (Rk+Rm_11: 189, Rk+Rm_2: 61, O_2: 151) „Aga no mis see põhjus siis on, et me kõik siin raamatukogus käime, sa oled alati nii vastutulelik“. (Rk_3: 190)

/.../ minu meelest on see nagu nii iseenda eest rääkiv tagasiside või peegeldus, et lapsed ei karda tulla. Tihtipeale võib jäädagi lihtsalt blokk nagu inimese pärast ette /.../ et ma ei taha sinna minna või et ma kardan, et ta ütleb või nii edasi.. Et minu meelest on see juba tõesti töövõit või ... see on kõik inimese taga kinni. Aga mul on ka nagu selle üle hea meel, et /.../ kui on vaja üks minna, kui teine ei saa /.../ et siis nad ei karda ka üks tulla. (Rm_3: 191)

Rahvamaja tegevuses aktiivselt kaasa lööv naine arvab, et raamatukogule on lisandväärtus see, et siin korraldatakse üritusi, sest see meelitab inimesi siia rohkem käima. „Kui rohkem on inimesi, rohkem on lugejaid, siis seda rohkem ta on kaardil ning inimesed tunnetavad seda kohta, koha olemust.“ (Rm_2: 133) Lõmala külas elav segarahvatantsurühma vanem peab tänuväärseks nähtuseks laenutuspunkte, sest seeläbi tuuakse kaugemates küldes elavatele inimestele, sh tema emale, raamatud kord kuus praktiliselt koju kätte. Eeskujuliku teenuse näitena toob ta muuhulgas võimaluse tantsuproovi minnes ka raamatud ära vahetada. (Rk+Rm_3: 87)

Minu meelest siin toimib kõik. Kõik nii nagu vaja. Ja see, et ta jälle ei ole mõne teise kohaga võrreldav. Et kõik need asutused ongi mõnes mõttes selle piirkonna nägu. Et kõik selle koha suurus ju loeb, asukoht loeb, kooli ja lasteaia olemasolu, kõik sellised asjad. Et need mõjutavad minu meelest. Vaadates nüüd seda Taritu piirkonda, minu meelest toimib kõik nii nagu peab ja oled sa kuulnud, et keegi ei ole rahul millegagi, mina küll ei ole. (Rm_2: 141)

Positiivses võtmes nähakse isegi asjaolu, et raamatukogu uks on vahel suletud. Ollakse rahul, et sellest on alati teavitatud, mistõttu osatakse sellega juba arvestada ja võetakse ajutise nähtusena. (Rk_2: 125, O_2: 187)

Mul ei ole kriitikat. Alati oled sa kohal kui on vaja. Ja kui ei ole, siis on see ette teada, et sind ei ole ja see, et sa õpid, see ei ole mingi miinus, et sa ei ole kohal, vaid ainult teretulnud nähe. (Rk+Rm_10: 195)

Raamatukogu tegevust takistavateks asjaoludeks peetakse kogukonna väiksust, rahapuudust kulukate ürituste korraldamisel ja arvatakse ka, et „maal ei saagi kõiki teha.“ (Rk_2: 129, O_1: 162, 164)

Ettepanekud töö parandamiseks

Sagedane osavõtja raamatukogu poolt korraldatud üritustest arvab, et neid üritusi võiks ju vahetevahel ikka teha, kui on selline võimalus või on mõni tähtpäev. (Rk_2: 129, (Rk+Rm_10: 56, 193) Konkreetselt soovitatakse kutsuda mõnd reisil käinut oma reisimuljeid rääkima ja sellest pilte näitama või organiseerima näiteks toitumisteemalisi loenguid. (O_1: 154, 160) Laste näiteringi juhendanud naine leiab, et võiks uuesti kogukonna lapsed ära kasutada. (Rm_2: 51)

Kasvõi teedki /.../ mingisuguse raamatukogu öö /.../ kirjanduslik õhtu ja öö /.../ mõne muinasjututegelasega /.../ võib-olla lastele nagu natuke rohkem ikkagi panustada, et /.../ hakkaksid tundma ennast rohkem selle kogukonna liikmena ja osana siit ja siis nad paratamatult kasvades ei võõrdu siit ära nii kergesti /.../ maast madalast nagu juurutada seda asja sisse, siin majas käimist. Ja vaata, suvel on ju neid nõ suvelapsi ka, kes ei ole aastaringselt siinkandis, vaid on suvel rohkem. Et need ära kasutada, et neid kohapeal hoida. (Rm_2: 51, 81-83)

Suures ühendvallas info viletsa liikumise pärast muret tundev naine leiab, et raamatukogutöötaja võiks jätkata oma Lümanda valla Teataja juures alanud toimetaja tegevust ja seda infoedastajana Lääne-Saare valla lehte.

Meie sündmused said nagu kajastatud seal /.../ me teadsime, mis tuleb, teadsime sündmusi, asju, kõike me teadsime /.../ see oli tõesti leht, mille sa kaanest kaaneni nagu läbi lugesid, kõik läks nagu korda /.../ nii kahju, et see suur jääb nagu kaueks /.../ ilmselt ei ole see raamatukogu roll aga samas, miks ta ei võiks olla. Et kui see memm tulebki siia laulurühma ja räägib entusiasmiga, et noh, kus me käisime või mis me tegime või mis me kuulsime või mis me nägime /.../ või kui inimene kurdab /.../ et tegelikult siis kurdab nagu asja pärast, ilmselt teda häirib miski /.../ Et samamoodi on ju see infovahetus, mida kogu aeg nagu räägitakse, et me ei tea, mis toimub jne. See on tegelikult üks koht, mis selle mure nagu ära elimineerib. (Rm_3: 201, 205, 209)

Arvatakse, et Taritu raamatukogu võiks olla selline innovatiivne asutus, et teeb teatud üritustest, näiteks huvitavate inimestega kohtumistest, salvestuse ja siis näeks seda pärast kuskilt, näiteks kodulehelt. (Rk_1: 124)

Raamatukogu ruumidega üldiselt rahul olev naine arvab siiski, et ruumi oleks rohkem vaja, et saaks panna eraldi laua kuskile nurga taha, et istuda ja lugeda. Olemas võiks olla võiks ka veeautomaat ja kohviautomaat. (O_2: 91, 195-199) Mõeldakse ka variantide üle, kuidas kaugemal tööl käiv inimene õhtul raamatukokku jõuaks.

/.../ kui raamatukogu oleks mingi päev nagu õhtul lahti /.../ pikemalt, et seesama tööinimene raamatukokku jõuaks üldse. Aga ma saan aru, et seda on katsetatud ja ega neid inimesi siis väga palju ei käi. See ongi nagu see, et see peaks siis olema pikemalt, et see on seesama traditsiooni küsimus. (RK_1: 128)

Kokkuvõte

Raamatukogu kasutatakse eelkõige teavikute laenutamiseks ja ka nende kohapeal sirvimiseks, samuti erineva info hankimiseks ning seejuures eelistatakse uudiskirjandust, järjest sagedamini ka praktilisi nõuandeid jagavaid teavikuid ning olemas on vajadus ka erialase kirjanduse järele. Siiski on raamatukogu ka kokkusaamispaigaks ja asutuse ruume on

kasutatud erinevateks kogunemisteks, nt näiteringi proovide või mälumängu läbiviimiseks, memme-taadi lauluklubi kogunemiseks jne. Raamatukogu väärtustatakse hubase kohana ja samas leitakse, et ruumi oleks rohkem vaja, et tekitada eraldiolev lugemisnurk, samuti võiks olemas olla ka veeautomaat ja kohviautomaat. Sotsiaalset sidususe loomisele on aidanud kaasa ka raamatukogu eestvõtmisel korraldatud kohtumised erinevate elualade inimestega ning raamatukogu 90. juubeli tähistamine. Leitakse, et selline tegevus on raamatukogule lisandväärtuseks, sest see meelitab inimesi siia rohkem käima ja seda rohkem on ta kaardil. Seetõttu võiks erinevaid ettevõtmisi, sh lastele, toimuda sagedamini. Tänuväärteteks nähtusteks peetakse raamatukogudevahelise laenutuse kasutamist, koduteenust, laenutuspunkte ja raamatute laenutamist väljaspool tööaega.

Sarnaselt rahvamajaga on ka raamatukogu külastuse kaudu vähenenud võimalus kapitalide konverteerimiseks. Raamatukogu mittekülastamist põhjendatakse eelkõige ajapuudusega, aga ka lugemishuvi puudumisega. Rahaliste vahendite nappuse tõttu ei ole kõigile pakkuda neile vajalikku kirjandust, nt spetsiifilist erialakirjandust. Vahel muretsevad inimesed endale huvipakkuvad raamatud kauplusest, sest sinna jõuavad need võrreldes raamatukoguga tunduvalt varem. Kaugemal tööl käijatel ei ole võimalik raamatukogu selle lahtiolekuaegadel külastada ega osaleda üritustel. Raamatukogu tegevust takistavateks asjaoludeks peetakse kogukonna väiksust, rahapuudust kulukate ürituste korraldamiseks ja arvatakse ka, et „maal ei saagi kõiki teha.“ Kogu piirkonda väärtustaks ettepaneku järgimine, mille kohaselt raamatukogutöötaja võiks jätkata oma Lümända valla Teataja juures alanud toimetaja tegevust ja seda kohaliku info edastajana Lääne-Saare valla lehte. Arvatakse ka, et Taritu raamatukogu võiks teatud üritustest, näiteks huvitavate inimestega kohtumistest, teha salvestuse, mida hiljem oleks võimalik kodulehelt vaadata.

4.3 Rahvamaja ja raamatukogu osatähtsus sotsiaalse sidususe loomisel piirkonnas

4.3.1 Sotsiaalse sidususe eeldused ja ilmingud piirkonnas

Taritu piirkond ja Taritu piirkonna inimesed

Intervjueeritavad iseloomustavad Taritu kandi elanikke kui väga toredaid, lahkeid, heatahtlikke, töökaid, aktiivseid, seltskondlikke ja ka lõbusaid inimesi, kes hindavad oma juuri ning hoiavad elus kohalikke kombeid ja traditsioone ning kes ei virise. (Rk_1: 14, Rk_2: 21, Rk_3: 17, 19, Rm_1: 9, Rm_2: 15, Rm_3: 19, 39, 0_1: 12, 0_2: 19, 0_3: 21, Rk+Rm_2: 5)

Üksmeelselt leitakse, et siinsed inimesed on kultuurilembesed. (Rk_1: 11, Rk_2: 11, Rm_2: 11, Rm_3: 17, 0_1: 10, 12, 14, 64, 0_2: 29) Peale selle kasutatakse kogukonna elanike iseloomustamiseks selliseid omadussõnu nagu kokkuhoidvus, abivalmidus, koostöövalmidus, hoolivus ja üksteisega arvestamine. (Rm_1: 9, Rm_3: 17, 19, 0_2: 19, Rk+Rm_1: 23, 43, Rk+Rm_2: 11)

No mina arvan, et ta on selline, kes hoolib oma kodukohast, oma sellest /.../ see on nagu see kultuuriline aura või see kogukond, kes siin nagu laiemalt /.../ Mitte ainult see maja, kus ta elab, vaid laiemalt see kodukoht ja see kogukond, kes tal on. Ja siis ta tahab /.../ on ka ikkagi osaline nendest asjadest, mis siin korraldatakse. Ja aitab kaaslast. Et ei ole see üksi tegija, vaid ikka kui vaja, siis lähen aitan teisel ka teha ja pakun oma abikäe juurde. Abivalmis ja hooliv /.../ (Rm_2: 11)

Negatiivse poole pealt märgitakse, et inimeste vahel on olnud ka väikseid konflikte ning et piirkond ei ole päris ühtne: Koimla küla keskel „on nagu eraldi küla“ ehk on „siinpool küla ja sealpool küla.“ (Rk+Rm_2: 7, 21, 27, 0_2: 237, 0_3: 19, 21) Kuigi avaldatakse arvamust, et mandrilt tulnuid ei võeta siin kergesti omaks (0_3: 13), tuuakse ka vastupidiseid näiteid:

Esimene oli naabrimemm, kes oli ... kui ma siia kolisin, siis ta oli kohe tuhlikorviga ukse taga ja tegi ennast tuttavaks ja siis ta ütles, et tema on siit majast pärit ja siis memm jäigi siin käima ... tänu memmele oli sisseelamine väga lihtne. Sellepärast et tema teadis kõiki inimesi ja rääkis ja toimetas ja ... tema kaudu hakkasid need asjad /.../ (Rk+Rm_2: 7)

Leitakse, et Taritu kant ise ongi siin elavate inimeste nägu, sest nad kõik panustavad kõigesse sellesse, mis ümber on. (Rm_3: 57) Muuhulgas peetakse piirkonda nooruslikuks, sest viimasel ajal on siia tulnud elama, sh kodukohta naasnud, mitmed noored pered. (Rm_1: 9, Rm_3: 17, 0_2: 29) Külalised on avaldanud arvamust, et siin on mingi eriline fluidum või aura, mida on nimetatud ka Taritu vaimuks ning et siin elavad mingid väga erilised inimesed, kes „kõike jõuavad ja kõike teevad.“ (Rk+Rm_1: 11, Rk+Rm_2: 15, Rk+Rm_3: 5) Öeldakse, et Taritu on selline koht, kuhu tahaks tagasi tulla. (Rk+Rm_1: 117)

Kokkuhoidvuse ja ühistegevuse toimimise põhjused

Piirkonna kokkuhoidvuse ja ühistegevuse toimimise olulisimaks põhjuseks peetakse selle väiksust. Leitakse, et „mida väiksem koht, seda kokkuhoidvam see on.“ (Rk_1: 42, Rk_2: 21)

/.../ see kant on ju selline kant, et pole nii hirmus laiali, 10 või 20 kilomeetrit, et punt on koos rohkem. See tähendab ise palju juba. Raadius siin kusagil kolm kilomeetrit, see ju ka väga tähtis. Kollektiivi vaim tuleb peale siis. (Rk_2: 21)

Võrreldes linna või vallakeskusega, kus naabreid ei pruugi tundagi ega nende tegevusest midagi teada, otsitakse ja märgatakse väikeses piirkonnas teist inimest rohkem ja omavahelised sidemed on tugevamad. (Rk_1: 14, 20, Rm_3: 23, 49) Oluliseks peetakse seda, et „siin sa ikka tunned ja tead, kes su ümber elavad, et sa ei ole üksik, üksiküritaja. (Rm_2: 19) Mandri-Eestist Saaremaale elama kolinud naise arvates suhtleb Taritu kant omavahel rohkem kui eelmise elukoha inimesed ning „mis iganes üritused siin on, rahvas tuleb ju kokku.“ (Rk_3: 23, 29)

Peale piirkonna väiksuse põhjustavad intervjuueeritavate arvates siin kokkuhoidvust ja ühistegevuse toimimist võrdlemisi keerulised elutingimused. Arvatakse, et mida keerulisemates oludes inimesed elavad, seda rohkem nad teineteise toetust vajavad. (Rk_1: 20)

/.../ Sa peadki käima kuskil kaugemal tööl, sul on päev pikk /.../ mugavusi on vähem /.../ see panebki inimesi otsima ja leidma neid võimalusi ... Et teist märkama /.../ poes peab kaugemal käima ja kui buss käib nagu ta käib, et siis pead ju kellegagi /.../ Näiteks kellel autot pole, läheb naabrimehega koos /.../ kui sul on ikkagi mingit asja või mingit nõu vaja, siis lähed nagu julgelt naabrimehe juurde või kellegi tuttava juurde. Selles mõttes ikka aidatakse /.../ (Rk_1: 18, 22, 24, 92)

Kinnitatakse, et kui kellelgi on vaja mõni töö ära teha ja abikäsi vaja, siis on need alati võtta, sest lisakätt anda pole kahju kellelgi. (Rm_1: 9, 13, Rm_2: 13, 0_1: 22, 0_2: 19, 33) Alati tullakse appi siis, kui kellelgi on rasked ajad - mõni õnnetus või suured probleemid. (0_1: 20, Rk+Rm_1: 9, Rk+Rm_2: 23)

Üheks põhjuseks, miks inimesed on Taritu kandis kokku hoidvad ja ühistegevus toimib, peetakse ka kogukonna liikmete järjepidevat paiksust. Nad on juba põlvkondade kaupa ühe koha peal elanud ja „kõik tunnevad enam-vähem kõiki.“ (Rk_3: 67, Rm_3: 81) Mandri-Eestist pärit naine on tähele pannud, et „kui mõni üksik sisse tuleb, et siis lihtsalt nurgad lihvitakse maha, et ta sobiks siia.“ (Rk_3: 67) Seejuures oleneb mujalt piirkonda elama tulnute nõ sissesulandumine Taritu kandi püsielaniku arvates inimesest endast ja sellest, mida ta ise ootab ja soovib. (Rm_3: 87, 92)

Vaata see ongi, et mida keegi otsib. Et kui sa tuled selleks siia, et rahu ja vaikust otsida ja mitte kellegagi nagu läbi käia /... /et ilmselt ta leiab ka selle oma koha. Aga kui sa ikkagi oled selline, kes otsib seda midagi, mida teha /.../ et ilmselt on nendel nagu väga lihtne tulla. /.../ Niisiis võib öelda, et see, kuipalju inimene siin kogukonna elus osaleb, et see oleneb palju inimesest endast. (Rm_3: 87, 92)

Järjepidev paiksus on muuhulgas soodustanud harjumuste ja pikaajaliste traditsioonide teket, mis samuti soodustavad kokkuhoidvust ja ühistegevust. Ikka ja jälle räägitakse põlvkondade jooksul tekkinud harjumusest ja vajadusest koostööd teha, perekondlikult suhelda või „kuskil koos käia, sest see lihtsalt on siin olnud aegadest saadik, teistmoodi lihtsalt ei olegi, niimoodi on lihtsalt harjutud elama.“ (Rk+Rm_3: 15)

/.../ see taust on juba nii tubli siin, et lihtsalt inimesed ongi, et kuidas ei saa, eluaeg on saadud ja see üksi juba, see on nagu harjumus. See on kaasa sündind juba, see on inimestel veres, nad on selle asja sees sünnist saati ja noh, põlvkonniti /.../ Siin on ikkagi see traditsioon ja järjepidevus nii pikk. Siin tantsurühmas on ju emad-isad tantsind ja vanaemad-vanaisad tantsind ja laulukoor ju samamoodi. Ja harjumus on juba selline, et nii peabki olema, et ei teki üldse küsimusigi, et miks peab niimoodi olema. Näiteks kui keegi kuskil hakkab mingit taidlust tegema, et ei saa aru /.../ Siin on kõik nii iseenesestmõistetav. loomulik, elu osa. (Rk+Rm_3: 6)

Nii ühiskondliku tegevuse kui ka traditsioonide tekkimise eelduseks peetakse aktiivsete inimeste olemasolu piirkonnas. (Rk_1: 34)

Ühistegevuse ilmingud külates

Intervjueeritavate arvates on külates toimiva ühistegevuse peamiseks ilminguks aeg-ajalt aset leidvad talgud. (Rk_3: 39, 41, 45, Rm_1: 9, 13, 21, 23, 37, Rm_2: 31, 33, Rm_3: 65, 0_1: 17, 24, 46, Rk+Rm_1: 23) Kotlandi külas toimuvatel talgutel korrastatakse Pihla randa ja seal asuvat külaplatsi ning kuna rahvas on siis koos, saab „muid asju ka arutada.“ (Rk_3: 39, 41, 45) Koimla külas on talgutegevus uuringus osalejate arvates soikunud. Viimati töötati koos kolm aastat tagasi, mil korrastati teeääri enne külatee mustkatte alla viimist. (Rm_1: 9, Rm_2: 31, Rm_3: 65, 0_1: 24, 0_3: 53)

/.../ ühe korra on olnud ka niimoodi Teeme ära talgute raames see küla tänava nagu korrastamine, see tee äärte korrastamine. See on ühe korra olnud aga minu ajal rohkem pole olnud niimoodi, kus kogu küla tuleks koos tegema. (Rm_2: 31)

Külates toimib ühistegevus sageli „naaber aitab naabrit ja töö töö vastu“ vormis. (Rm_3: 65, Rk+Rm_3: 11) Nii on üheskoos katuseid vahetatud, suuri puid maha võetud, põrandat ja/või vundamenti valatud. (Rm_1: 9, 27, Rm_2: 13, 19, 27, Rm_3: 65)

Erinevad on intervjueeritavate arvamused piirkonna suurima, Koimla küla ühistegevuse kohta. Kui üldiselt leitakse, et endise poe ja külamaja ümbrus on räämas ja peaks jätkama kunagist talgutraditsiooni ning platsi üle riisuma (Rk+Rm_1:2931, 0_2: 51, 0_3: 61) või trimmerdama (Rk+Rm_2: 43), siis arvatakse samas, et probleem saab lahendatud kui igaüks hoiab oma aia ja aiataguse korras. (Rm_1: 25, Rm_2: 33) Positiivse näitena trimmerdasid käesoleval aastal kolm külameest enne jaanipäeva külamaja ümbrust. Arvamused lahknevad ka jaanitule osas. Aastaid tagasi katkenud jaanitule korraldamise traditsioon on ühe intervjueeritava arvates taastumas (Rm_2: 25), kuid samas leitakse, et ühist jaanituld kõigile sobivas asupaigas, kus kõik tunneksid end oodatuna, ei ole. (0_2: 120, 0_3: 79, 81, 83) Arvatakse, et Koimlas tervet küla haaravat ühistegevust niiväga ei ole ja pigem käivad koos ja suhtlevad omavahel teatud pered ja/või naabrid. (Rk+Rm_2: 23, 25, 27) End pigem passiivseks kogukonnaliikmeks pidav külaelanik avaldab arvamust, et Koimlas ei ole midagi eriti korraldatud ja mäletatakse vaid ligi 20 aasta tagust küla kokkutulekut. (Rk_2: 63)

/.../ kuna siinkandis rahvamaja ja raamatukogu tegutsevad, siis seda külaseltsi tegevust võib-olla nii aktiivset ei ole. Küla seltsi Koimlas minule teada olevalt ei ole ja ühistegevus on ka nii

ja naa. Et mingites piirides ta kindlasti on, et ma ei ole siuke aktiivne toimetaja seal. Aga teatud tutvusringkond või sõprusringkond kindlasti toimetab seal ja korraldatakse mingeid asju ka siis /.../ ma ei ütleks, et ta on nüüd vabariigi kõige tugevam külaühiskond /.../ (Rk_1: 32)

Samas võib protsess olla vastastikune – inimesed koonduvad kohalike kultuuriasutuste ümber seetõttu, et külaes elav kõiki elanikke haarav ühistegevus ei ole eriti aktiivne.

Kokkuvõte

Arvan, et eeldused sotsiaalse sidususe tekkimiseks, selle säilimiseks ja tugevnemiseks on piirkonniti erinevad ja need sõltuvad konkreetse koha omapärast, seal elavatest inimestest, oludest jne. Taritu kandi inimesi iseloomustatakse kui väga toredaid, lahkeid, heatahtlikke, töökaid, aktiivseid, seltskondlikke, kultuurilembesed, kokkuhoidvaid, abivalmeid, koostöövalmeid, hoolivaid, üksteisega arvestavaid ja ka lõbusaid inimesi, kes hindavad oma juuri ning hoiavad elus kohalikke kombeid ja traditsioone ning kes ei virise. Kõik need omadused on soodus pinnas sotsiaalse sidususe tekkimiseks, samas on tegemist vastastikuse protsessiga – sotsiaalselt sidus kogukond taastoodab just selliste omadustega inimesi.

Peale selle peetakse piirkonna kokkuhoidvuse ja ühistegevuse toimimise põhjusteks selle väiksust, sest siis otsitakse ja märgatakse teist inimest rohkem ja omavahelised sidemed on tugevamad; võrdlemisi keerulisi elutingimusi, sest mida keerulisemates oludes inimesed elavad, seda rohkem nad teineteise toetust vajavad ja kui kellelgi on vaja mõne töö juures abi, siis ikka aidatakse; kogukonna liikmete järjepidevat paiksust, sest kuna kõik on juba põlvkondade kaupa ühe koha peal elanud, siis kõik tunnevad kõiki; pikaajalisi traditsioone; aktiivsete inimeste olemasolu piirkonnas. Annist (2006) toob välja, et külasid, kus puudub kooskäimise traditsioon ja omavahel ei suhelda, on rohkem korruselamute, linnalähialade ja suvilate piirkonnas. Taritu piirkonda kuuluvad nõ traditsioonilised külad, mis võib olla veel üheks põhjuseks ühistegevuse toimimises.

Külaes käiakse koos ja suheldakse omavahel peamiselt naabrite ja/või teatud perede tasandil. Ühistööna on katuseid vahetatud, suuri puid maha võetud, põrandat ja vundamenti valatud. Tervet küla haarav ühistegevus ei ole eriti hoogne, aeg-ajalt korraldatakse talguid. Põhjus võib olla siin ka kohaliku rahvamaja ja raamatukogu aktiivses tegutsemises.

4.3.2 Rahvamaja ja raamatukogu osatähtsus sotsiaalse sidususe loomisel

Uuringus osalejate jaoks seostub piirkonna ühistegevus ja koosolemine eelkõige kohalike kultuuriasutustega. (Rk_1: 28) Koolimaja hoonet, milles rahvamaja ja raamatukogu paiknevad, peetakse piirkonna keskuseks, kus toimub sotsiaalne suhtlemine, mis liidab inimesi tekitades kokkuhoidvus- ja kogukonnatunnet. (Rk_2, Rk_3: 75, 141, 143, 208, Rm_1: 49, Rm_2: 43, 85, 114, Rm_3: 47, 67, 163, 0_1: 50, 104, 114, 116, 0_2: 145, 0_3: 107, Rk+Rm_1: 35, 181, Rk+Rm_2: 59, Rk+Rm_3: 17, 79) Leitakse, et algatus erinevateks ettevõtmisteks peab kusagilt tulema ja esmane kokkukutsuja on just kas raamatukogu või rahvamaja. (0_1: 54, 58)

/.../ ta ongi selle kogukonna süda ju tegelikult. Siin on see kokkusaamise koht ja siin on rahvamaja, kes hoiab nagu seda kultuurilist poolt elus ja siin on raamatukogu, kus siis saavad inimesed ikka käia, kui neil on vaja midagi ja lugemist võtta endale ja /.../ No meil ei ole eraldi seltsimaja ja ma arvan, et meil ei olegi vaja, sest et noh, meil ongi seesama rahvamaja siin olemas, endine koolimaja /.../ (Rm_2: 43, 151)

Intervjueeritavate arvates tekitavad kokkuhoidvus- ja kogukonnatunnet nii regulaarselt koos käivad taidlusringid kui ka erinevad üritused ja ettevõtmised, sh koolimaja hoone läheduses korraldatavad iga-aastased talgud, mille käigus on korrastatud koolimaja ümbrust, nt metsa maha võetud, riisunud ja oksid põletatud, küttepuid lõhutud ja kuuri pandud ning värvitud ja koristatud vana rahvamaja hoonet. (Rm_1: 15, 21, 23, Rm_2: 21, 23, 129, Rm_3: 49, 51, 65, 0_1: 24, 0_3: 41, 43, 47, Rk+Rm_1: 41, Rk+Rm_2: 51, 53, Rk+Rm_3: 13, 63) Talguid peetakse vajalikuks, sest „siis saab ju palju kiiremini esiteks tehtud ja inimesed hakkavad rohkem tundma siis teineteist.“ (0_3: 57) Leitakse, et koos tegutsetakse inimestega, kellega muidu kokku ei puutu ning ühise eesmärgi nimel väljas olnud inimestel tekivad omavahel palju soojemad tunded. (Rm_3: 57, 59)

Ka teisi rahvamaja ja raamatukogu poolt korraldatud üritusi peetakse suures osas tähtsaks just sotsiaalse suhtluse pärast. Sageli tullaksegi näiteks traditsioonilisele laulupäevale ja jõulupeole eelkõige seetõttu, et siin saab tuttavatega kokku ja omavahel juttu ajada.

Kokkuvõte

Rahvamaja ja raamatukogu üheskoos on Taritu piirkonna keskuseks, kogunemise kohaks ja kogukonna südameks, mis tõmbab piirkonna inimesi ja külasid kokku. Läbi erinevate tegevuste ja ettevõtmiste toimub sotsiaalne suhtlemine, mis liidab inimesi tekitades kokkuhoidvus- ja kogukonnatunnet ning see on omakorda on aluseks sotsiaalse sidususe tekkimisele. Sageli ongi rahvamaja ja raamatukogu poolt korraldatud ürituste külastamise peamiseks põhjuseks võimalus tutvavatega kokku saada ja suhelda.

Kokkuhoidvus- ja kogukonnatunnet tekitavad nii regulaarselt koos käivad taidlusringid kui ka erinevad üritused ja ettevõtmised, nt koolimaja hoone läheduses korraldatavad iga-aastased talgud, mille käigus on osavõtjatel võimalus üksteist paremini tundma õppida ja uutel elanikel kiiremini kogukonda sulanduda, mis omakorda võib olla sotsiaalse sidususe tekkimise alguspunktiks.

Taidluskollektiivide osatähtsus

Taidluskollektiivides osalemist peetakse peale ühise konkreetse tegevuse – laulmise, tantsimise, näitlemise – harrastamise, oluliseks ka võimaluse tõttu võtta osa seltsielust. Inimestel on olemas koht, kuhu heameelega tullakse ja kus tahetakse koos olla, see annab neile palju nii emotsionaalselt kui ka hingeliselt. Siin tuntakse end hästi, sest koos on ühiste huvidega inimesed, kes tegelevad ühe ja sama asjaga. (Rm_1: 51, 55, 63, Rm_3: 77, 85, 141) Samas toimub ka vastupidine protsess – ühine tegevus tekitab ühise huvi ja teema, millest rääkida. (Rm_1: 125) Teistega koos tegutsedes tuntakse end milleski osalisena, kuhugi kuuluvana ning seetõttu vajaliku ja väärtuslikuna. (Rm_2: 129, Rk_3: 105) Eriti oluliseks peetakse seda võimalust nende jaoks, kes oma töö tõttu väga palju ei liigu või ei suhtle, sh vanemate inimeste jaoks, kusjuures leitakse, et selline koostegemine on neile elurõõmu allikaks. (Rk_3: 106, Rm_3: 139, 0_1: 70)

/.../ ma just mõtlen eriti seda memme-taadi lauluklubi /.../ et see on nendele ikka väga oluline, et nad saavad välja tulla ja ma arvan, et nad tunnevad küll ennast selle tõttu paremini ja nagu kasulikumalt, et nad saavad veel midagi anda ja teistele ka näidata ja lihtsalt saavad suhelda ja ma usun, et see nendele on väga oluline. (Rm_1: 57)

Endine taidleja tähtsustab rahvamaja kollektiivide juures omavahelist läbikäimist ja toetust. Peale taidluskollektiivi puududutavate teemade lahatakse siin ka muid probleeme. (Rm_2: 45, 75) Inimesed annavad üksteisele nõu, mistõttu ei olda oma hädade ja muredega üksi, vaid on võimalus kellegagi vähemalt rääkida. „Kui palju sellest küll kasu on aga sa tunned, et keegi on sind kuulanud ja on sinu asjas osaline“. (Rk_2: 107) Kohalik pereõde leiab, et enamasti ei ole abi ja toetus niivõrd käega katsutav ja materiaalne, vaid pigem on olemas julgus üksteisele teatud teemade ja probleemide korral helistada, näiteks tellib ta nüüd ühes näidendis koos mänginud külalistemajapidajalt leiba. Ise annab ta näitemängukaaslastele soovitusi ja nõustab neid meditsiinalaselt. (Rk+Rm_2: 81) Ka enda ja raamatukogu juhataja hea suhte algpõhjuseks peab ta koos näiteringis osalemist ning julgeb seetõttu helistada, et näiteks hilja õhtul vajalikku raamatut laenutada. (Rk+Rm_2: 127)

/.../ kui on kellelgi abi vaja /.../ ehitusalast nõu näiteks /.../ kuna ma olen ehitaja siis sa saad ju soovitada midagi /.../ ikka tuleb jutuks /.../ Ega siis ainult ei räägita sellest teatrist ja rahvatantsust. Ja siis sellega seoses ongi, et kellel on võib-olla mingi mure mingi asjaga /.../ annad kasvõi nõugi oma arust /.../ Aitad kedagi /.../ kui vanasti vool ära oli, siis sai Randole helistatud /.../ (Rk+Rm_3: 43)

Materiaalse kasu konkreetse näitena tegi üks segarühma liige teisel prillid terveks (Rk+Rm_2: 83), teine tõi kolmandal plaadid autoga ära (Rk+Rm_3: 43), kolmas käib neljandal põldu sahkamas. (Rk+Rm_2: 47) Üks segakoori liige on heameelega nõus tulema bussijuhiks, kui näiteringil või tantsurühmal on vaja kuskile välja sõita, teisele segakoori liikmele helistati ja küsiti, mida ta poest sooviks saada ning toodigi soovitud toidudained koju - teati, et sel päeval ei olnud tal võimalik ise poodi minna. (Rk+Rm_2: 83) Üks memme-taadi lauluklubi liige toob teistele kasutatud riideid, lille- ja kurgitaimi, peete ja porgandeid, teine laulja toob vihtade viisi piparmünti, kolmas jagab pärnaõisi ja kummeleid, neljas pakub kala. (Rk+Rm_1: 113)

/.../ kogu aeg kui meitele keegi kala pakub, ma olen mitu korda mõtlend Helga peale näiteks. Et helistan Helgale, et tahad sa ka kala. Ta vahel ütleb ikka, et oh, oleks ma ka teadnud. Aga mõni teine, kes pole meie ansambli liige, no selle peale ma ei hakka niimoodi mõtlema ju. Et tahab ta ka või ei taha või. Või ükskord ma küsisin isegi seda, et hakkasime linna minema /.../ no vahest ta ütleb, et läks jälle bussiga /.../ Aga noh, ikka tuleb meeles küll rohkem kui mõni teine. (Rk+Rm_1: 111)

Taidluskollektiivide liikmed tõdevad, et koos toimetades tekib ühise pere tunne. Segarahvatantsurühma liige meenutab seejuures ühised higipisaraid, villis varbaid ja kõrvetavat päikest. (Rm_3: 135, Rk+Rm: 75) Selline „meie tunne“ kiirgab ka väljapoole ning peamiselt pika staažiga tantsijatest koosneva segarahvatantsurühma kohta on öeldud, et „teil on siuke oma punt“ ning uued tulijad on esialgu veidi peljanudki rühmaga ühineda. Samas ei soovi praegused liikmed just selle „hea pundi“ pärast oma praegust kollektiivi mitte mingil juhul uue vastu vahetada. (Rk+Rm_3: 27)

Ka memme-taadi lauluklubi juhile on korduvalt öeldud, et „teil on nii kena punt“ ning kuna otsene vajadus puudub, siis nad ei soovigi käesoleval ajal endi sekka uusi liikmeid. (Rk+Rm_105, 116, 119) Kuigi näitering toimib pigem projektipõhiselt ja liikmeskond vahetub, on siiski ka selles välja kujunenud oma tuumik ning kui alates 1999. aastast kollektiivis osalenud harrastusnäitleja sel hooajal sobiliku osa puudusel kõrvale pidi jääma, tundis ta end lausa altveetuna. (Rk+Rm_2: 75, Rk+Rm_3: 39, 31) Nii näiteringis kui ka segarahvatantsurühmas osalev taidleja tähtsustab taidlusringides eelkõige oma inimeste kaasalöömist.

Näitering on rohkem siuke projekt. Et muidugi, omad inimesed, oma seltskond aga tantsurühm on põhiliselt ühed ja samad näod kogu aeg, pole ju tulemas kuskilt, ju need vanad peavad vastu veel /.../ Ega seal tegelikult vahet ei ole /.../ minu jaoks /.../ no muidugi kui siin linnast käisid mingid gastroleerijad, siis mulle see küll ei meeldind, ma vaatasin küll vingus näoga /.../ mulle küll ei sobind. Kui teeme, teeme oma jõududega, teeme nii hästi kui on, et ei pea võtma /.../ tahaks ikka omadega. Samamoodi on selle tantsuringiga ka, et kõik on omad. (Rk+Rm_3: 31-37)

Positiivse erandi näiteks on Taritu ja Lümanda näiteringi ühislavastus, mille kohta räägib pereõest harrastusnäitleja, et kui alguses olid kõik „jumala võõrad inimesed“, siis ühise tegevuse käigus sai ta palju häid tuttavaid ja sõpru, kellega suheldakse siimaani.

Igal kollektiivil on välja kujunenud oma ja teistest erinev „meie tunne“, mis ei ole omavahel võrreldav. Kui kõrvaltvaatajatele tundub, et näiteks rahvatantsijad või memme-taadi lauluklubi liikmed hoiavad omavahel rohkem kokku kui näiteks segakoori lauljad või näiteringi liikmed, siis taidlejad ise nii üks-üheselt asju ei näe ja leiavad, et kõik sõltub konkreetsetest inimestest ja olukordadest. (Rk_2: 31, Rm_1: 127, 129, 137, Rk+Rm_1: 123,

Rk+Rm_3: 31, 35, 37) Ühel meelel ollakse selles, et rahvamaja üritustele on lihtsam tulla taidluskollektiivi liikmetel, sest neile on see koht kodune ja välja on kujunenud oma tutvusringkond. Pealegi toimib see asi põlvest põlve. (0_1: 60, Rk+Rm_3: 71) Samuti arvatakse, et ka taidluskollektiiviga liituda on kergem neil, kes on varemgi selle töös osalenud.

/.../ ilmselt see tagasi tantsima tulemine oli ka sedavõrd lihtsam, et sa ju valdavalt kõiki teadsid. Et ainult vähesed on ju vaheldunud /.../ kui rahvamaja juhataja ütles, et tule tantsima, siis ma hetkekski nagu ei kahelnud ka. Et selles mõttes on nii tunne õige, et sa teed õiget asja /.../ (Rm_3: 77, 137)

Taidluskollektiivide liikmed tõdevad, et peale proovides käimise ja esinemiste teevad nad koos asju ja suhtlevad omavahel ka väljaspool rahvamaja. (Rm_1: 55, Rk+Rm_1: 109, Rk+Rm_2: 81) Seejuures tõdetakse, et tihedat suhtlust ei toimu küll kõigiga aga samas „kui sa jälle teises situatsioonis selle inimesega kokku saad, siis on täiesti see ühine teema olemas.“ (Rm_1: 127, 129, 137)

Võrreldes küla ja taidluskollektiivide ühistegevust leiab taidluskollektiivides mitteosalev naine kõrvaltvaatajana, et „rohkem hoiavad kokku need, kes käivad siin nendes ringides ja teised ajavad oma asja“ ning et külas on kokkuhoidvust vähem. (0_3: 29, 75) Ka taidlejad ise tunnistavad, et kuigi naabrite ja nende perede vahel, kellega tihedamalt lävitakse, on päris tugevad sidemed, suheldakse siiski nendega, kellega koos taieldakse, rohkem. (Rm_2: 75) Usutakse, et kuskilt peab asi alguse saama ja see algus ongi just taidluskollektiivis ning kui seda poleks, „oleks see muidu koos käimine ka palju nõrgem.“ (Rk+Rm_2: 97, Rk+Rm_3: 17) Seda kinnitab ka näiteringi liikme konstateering, et tema suhtlus teise külaelanikuga tihenes peale ühes näidendis mängimist tunduvalt ning pealegi haarati kaasa ka pered. (Rk+Rm_2: 81)

/.../ alguses kuskile harjutusele või proovi sa nõ pead minema ja kui sa siis nendega suhtled seal tihedamalt ja kui nüüd keegi /.../ jätab seal käimise pooleli, siis iseenesest see suhtlus väheneb. Tekivad teised, kellega sa rohkem suhtled, kellega sa nagunii suhtled. Kellega sa oled nagu rohkem koos ja siis tekivad nagu ühised teemad, värskemad teemad. (Rk+Rm_3: 49)

Sageli on omavahelised suhted mitmetahulised ja läbipõimunud. Nii võivad ühe küla inimesed olla samal ajal nii naabrid, peretuttavad, mitmes taidluskollektiivis koos tegutsejad, sugulased jne. Sellised suhted tekitavad eriti tiheda koostöö ilminguid.

/.../ istusime sõprade pool ja mehed tulid küla pealt ja ütlesid, et nad sõid naabrite juures kõhu suppi täis, et naabrinaine pakkus seljankat. Ja sõprade tütar hakkas selle peale nõudma, et ta tahab ka seljankat saada. Ja siis võeti üks telefonikõne ja siis läks kümme minutit mööda, naabrite tütar tuli purgiga suppi tooma /.../ Kui elektrit ei olnud väga pikalt ühel jaanuarikuu mitmel päeval /.../ siis /.../ Kaiel ei ole /.../ tavalist pliiti ja meil on ja kuna elektrit ei olnud, siis ta ei saand süüa teha, siis me hõikasime, et me teeme nüüd sellest kellaajast tule pliidi alla. Siis Kaie tuli oma pudrupoti ja supipotiga meile, siis me keetsime koos süüa. Et said nemad ka söönuks. /.../ Ja teinekord läks meil elekter ära ja minul oli vaja just kana praadida, pliidi all oli tuli küll aga oleks vaja olnud siukest erku tuld kanafilee jaoks. Tarmo võttis panni ja kana ja läks Kairi juurde gaasipliidi peale kana praadima. Pärast tõi ära, oli veel broileri maitseainet ka peale pandud. Nii et kasu missugune. /.../ Eelmine aasta Mart tõi liha, ütles, et tal hakkab hapuks kätte ära minema, et sööge ära. Ja Mart veab ju tervele külale kilu ja räime, ämbrite viisi, võta palju tahad. (Rk+Rm_2: 87-93)

Rahvamaja taidluskollektiividel on olnud oluline osa uute inimeste sulandumisel piirkonna ellu. Nii kohalik pereõde kui ka endine õpetaja mäletavad. kuidas endine kultuuritöötaja Linda Laht võttis nende kui äsja siiakanti elama asunutega kohe ühendust ja meelitas taidlusringidesse. Mõlemad on nõus, et see aitas kiiresti kohalikku ellu sisse elada, seeläbi tulid sõbrad ja tuttavad. (Rk+Rm_1: 7, Rk+Rm_2: 7, 9, 11, 13)

/.../ kohe oli ka rahvamaja /.../ tollaegne juhataja /.../ Linda võttis kohe ühendust /.../ lossihoovis oli mingi üritus ja siis kutsuti sinna, pandi bussi koht kinni ja et sa pead tulema ja siis järgmine etapp oli see, et meil on tantsuring ja me teeme näitemängu /.../ Selles suhtes oli küll jah, et Linda kohe hakkas toimetama /.../ Ega siin mingit mõtlemisaega väga ei olnud, kohe hakkas pihta. (Rk+Rm: 7-11)

Nüüdseks 15 aastat piirkonnas elanud rahvatantsu harrastajal tuli esimene teadmine Taritust ja Koimlast läbi tantsurühma ja tantsupeo, kus ta rühmaga kohtus. Läbi selle tantsurühma liikmete tulid järgmised inimesed ja niimoodi vaikselt ta siia sisse sulanduski. (Rm_2: 5)

Seejuures kinnitatakse ikka ja jälle, et piirkonda sisse elamise kiirus ja edukus sõltub paljus ka inimesest endast. (Rk+Rm_2: 119)

Kokkuvõte

Taidluskollektiivide liikmed suhtlevad omavahel tihedalt, mistõttu on olemas küllaldaselt potentsiaali sotsiaalse sidususe tekkeks. Kollektiivide kogunemistel käiakse heameelega, siin tuntakse end hästi, kuna koos on ühiste huvidega inimesed, kes tegelevad ühe ja sama asjaga. Samas toimub ka vastupidine protsess – ühine tegevus tekitab ühise huvi ja teema, millest rääkida ka muul ajal. Toimib seltsielu ning teistega koos tegutsedes tuntakse end milleski osalisena, kuhugi kuuluvana ning seetõttu vajaliku ja väärtuslikuna. Eriti oluline on see vanemate inimeste jaoks. Tähtsal kohal on omavaheline toetus ja üksteise abistamine, sh hea nõu andmine, nt meditsiini- või ehitusalane nõustamine. Konkreetseid näiteid sotsiaalse kapitali konverteerimisest majanduslikuks kapitaliks vt ptk 4.3.1 alalõigust „Taidluskollektiivide osatähtsus”.

Koos toimetades tekib ühise pere ehk oma pundi tunne, mis kiirgab ka väljapoole ning potentsiaalsed uued tulijad mõnikord kas pelgavad kollektiiviga ühineda või siis praegused olijad ei soovigi oma kampa uusi liikmeid. Positiivseks erandiks oli ühislavastus kohaliku ja naaberpiirkonnas tegutseva näiteringiga, mis tõi kaasa palju häid tuttavaid ja sõpru, kellega suhtlus kestab senini. Igal kollektiivil on välja kujunenud oma ja teistest erinev „meie-tunne“, mis ei ole omavahel võrreldav, sest kõik sõltub konkreetsetest inimestest ja olukordadest.

Rahvamaja üritustele on lihtsam tulla taidluskollektiivi liikmetel, sest neile on see koht kodune ja välja on kujunenud oma tutvusringkond ning ka taidluskollektiiviga liituda on kergem neil, kes on varemgi selle töös osalenud. Rahvamaja taidluskollektiividel on olnud oluline osa uute inimeste sulandumisel piirkonna ellu, sest just seeläbi tulid sõbrad ja tuttavad. Võrreldes küla ja taidluskollektiivide ühistegevust, on külas kokkuvõttevust vähem ning usutakse, et see kokkuvõttevust saab alguse rahvamaja kollektiividest ning soodustab ka muul tasandil koos käimist. Sageli on omavahelised suhted mitmetahulised ja läbipõimunud. Nii võivad ühe küla inimesed olla samal ajal nii naabrid, peretuttavad, mitmes taidluskollektiivis koos tegutsejad, sugulased jne. Sellised suhted tekitavad eriti tiheda koostöö ilminguid. (vt ptk 4.3.1 alalõigust „Taidluskollektiivide osatähtsus”)

Raamatukogu osatähtsus

Kuigi uuringus osalenud tootmisjuht arvab, et raamatukogu on pigem individuaalse käimise koht, leitakse samas, et asutusel on läbi inimeste kokku- ja ühtekuuluvustunde tekitamise ja hoidmise kogukonna liitmisel ja sidumisel oma kindel roll. (Rk_1: 48, Rk_2: 45, 142, Rk_3: 85, Rm_1: 71, Rm_2: 123, 125, 0_1: 68, 70, 104, 0_3: 245) Raamatukogus kohtutakse ja suheldakse üksteisega tavapärase külastuste ajal ning ka asutuse poolt korraldatud ürituste ja ettevõtmiste käigus. Asutust tähtsustataksegi eelkõige kohana, kus „sa võid kasvõi iga päev käia, kui sul tuleb tahtmine“ ja kuhu on kõik inimesed oodatud.

Ma kujutan ette, et raamatukogus käiakse ikkagi rohkem /.../ sellepärast, et /.../ kõigil ei ole seda näitlemise või laulmise andi üldse ju. Nojah, et kes kultuuriga, see kultuuriga aga raamatukogusse /.../ ikkagi palju tullakse lugema ja lihtsalt arutama ja /.../ teinekord on mõni kohtumisõhtu või mis iganes /.../ mõlemal on ühtne roll kogukonna kokkuliitmisel või noh, selle kooshoidmisel. (0_1: 168-170)

Leitakse, et raamatukogus võib kellegagi kogemata kokku sattuda ja siis „võib-olla ajad muidu ka juttu veel pool tundi pärast, kasvõi räägid raamatukogu juhatajagagi juttu, kuuled uudiseid.“ (Rk+Rm_3: 21) Kotlandi küla elanik tõdeb, et ta kohtab raamatukogus Koimla küla elanikke, keda ta muidu ei kohtaks kuskil mujal. (Rk_3: 73) Siin on muuseas võimalus arutada raamatute teemal, üksteisele soovitada, kuulda raamatukoguhoidja soovitusi ning samas arutada ka külaprobleeme või üleüldist ühiskonnas toimuvat. (Rm_1: 71, 0_1: 68)

No see on ikka jälle seesama välja tulemise koht. Võimalus tulla kuskile koos aega veetma, kellegagi rääkida /.../ see on ju ka oluline, eriti nõ vanemale inimesele. Et kellegiga suhelda ja ilma uudiseidki kuulda või rääkida. Ikka seesama kooskäimine ja põhjus välja tulla. (Rm_2: 123)

Intervjueeritavad tähtsustavad raamatukogu harivat rolli - siit saab teadmisi ja informatsiooni, mis omakorda võivad muuta inimese elukäiku ja/või suhtumist. Nii tunnistab kohalik pereõde, et tema otsust Saaremaale elama asuda on otseselt mõjutanud kaks konkreetset raamatut. Kotlandis elav naine usub, et mida rohkem inimene loeb, seda avaram silmaring tal on ja siis „võib-olla mõistab teisi inimesi, kes ei ole tema moodi, hakkab asjale teise pilguga vaatama.“ (Rk_3: 81, Rk+Rm_2: 17)

Kokkuvõte

Raamatukogu on pigem nn individuaalse käimise koht ja võrreldes rahvamajaga on raamatukogu võimalused luua sotsiaalset sidusust läbi oma põhifunktsioonide väiksemad, kuid samas on asutusel läbi inimeste kokkukuuluvustunde tekitamise ja hoidmise kogukonna liitmisel ja sidumisel oma kindel roll olemas. Raamatukogus kohtutakse ja suheldakse üksteisega asutuse poolt korraldatud ürituste ja ettevõtmiste käigus ja ka igapäevaste külastuste ajal. Siin on võimalus teiste inimestega kokku saada, koos aega veeta, suhelda, külaprobleeme või üleüldist ühiskonnas toimuvat arutada. Sellise inimeste kokkuhoidva ja siduva kohana tekitab raamatukogu ühtekuuluvuse tunnet. Siia on kõik inimesed, hoolimata nende erinevustest, igal ajal oodatud. Inimeste võrdset kohtlemist ja neisse võrdelt suhtumist soodustab raamatukogu hariv funktsioon – siit saadud teadmised ja informatsioon avardab silmaringi, mis omakorda aitab mõista inimesi, kes teistest erinevad.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

5.1 Rahvamaja ja raamatukogu roll kohalikus kogukonnas. Rahvamaja ja raamatukogu roll sotsiaalse sidususe loomisel.

Taritu Rahvamaja ja Taritu Raamatukogu tegutsevad piirkonnas, kus on aegade jooksul välja kujunenud tugev kogukond. Lauristin (2010) leiab, et kogukonnas, milles valitseb sünnipärane ühistunne, „loomulik“ ehk „mehaaniline“ solidaarsus, peetakse ühiseväärtusi „enesestmõistetavateks“ ja nende üle ei arutleta. Taritu piirkonnas toimivat kogukonda võib pidada üheks selle kujukaks näiteks. Ühistegevus on toiminud põlvest põlve ning rahvamaja ja raamatukogu peetakse elu loomulikuks osaks, milleta ei kujutata Taritu piirkonda ette. Samas on asutustel olnud tähtis osa kogukonna ühiseväärtuste tekkel ja alalhoidmisel.

Kogu ühiskonnas toimunud muutused on muuhulgas avaldanud mõju kogukondade, sh Taritu piirkonnas toimiva kogukonna olemusele ja toimimisele. Tõnniese (1996) kirjeldatud traditsioonilise kogukonna jooned, mida iseloomustab mehaaniline, inimeste ühetaolisusel, pere- ja naabrussuhetel põhinev kokkukuuluvustunne, mille abil suudetakse funktsionaalselt üksteise vajadusi rahuldada, on Taritu piirkonnas jätkuvalt olulisel kohal, kuid samas on järjest enam märgatavad Anderseni (1996) kirjeldatud tendentsid, mille kohaselt geograafilise läheduse asemel on koondumise aluseks pigem identiteet. Niisiis kehtib siin ka Vihma ja Lippuse (2014) tõdemus, et ühes piirkonnas võib tegutseda mitu kogukonda, kusjuures need kogukonnad võivad omavahel kattuda ja üksteist mõjutada. Samas ei pruugi need üksteisega suhestuda. Kuna Taritu piirkonnas on töökohti väga vähe, on suur osa elanikest sarnaselt Annisti (2011) uuringus kirjeldatud olukorrale nn pendelrändajad. Samuti on siin nii aktiivselt kogukonna elus kaasalõjaid kui ka kõrvalejääjaid. Kuna piirkonna lapsed õpivad erinevates koolides, võiks rääkida Lümända Põhikoolis ja Salme Põhikoolis õppivate laste ja nende vanemate kogukonnast. Külades on märgata erinevaid grupeeringuid, mille aluseks on sotsiaalne positsioon, taidlusringides või sporditegevuses osalemine, klassi- ja või koolikaaslus, sugulus- ja/või sõprussidemed. Tinglikult võib eristada rühmi, kellel on kõrgklassi, keskklassi või alamklassile omaseid jooni, paljusid võib pidada internetipõhiste

kogukondade liikmeteks jne. Selline jätkuv killustumine võib ehk viia tulevikus traditsioonilise kogukonna kadumiseni, aga käesoleval ajal võib Taritu kogukonnast Vihma ja Lippuse (2014) määratlusele toetudes rääkida veel kui geograafiliselt piiritletud alal esinevast kogukonnast, sest valdav osa elanikest mõtestavad oma tegevust siinsest ühisest kogukonnast lähtuvalt või sellele suunatuna.

Lauristin (2010) ning Vihma ja Lippus (2014) leiavad, et piirkonnas tegutsevatele tugevale kogukonnale omistatakse üldjuhul positiivseid jooni, tipnedes ideoloogiatega, mis näevad kogukondlikku ühiskonnakorraldust kui normatiivset ideaali. Teisalt võib kogukonnaga kaasneda negatiivseid kaasnähte kui üldise harmoonia ja tasakaalustatud ühiskonna loomise asemel hoopis välistatakse mingid sotsiaalsed grupid ja ollakse omavahel konkurendid. Kuigi mõnes mõttes võib kogukonnas teatud lõhet tekitada rahvamaja taidluskollektiivides osalejate ja mitteosalejate üksteisest kaugenemine (vt alljärgnevalt), ei ole Taritu kogukonnas siiski alamkogukondade vahel märgata sügavaid vastuolusid. Pigem püütakse olemasolevate inimeste vahel säilitada häid suhteid, sest sõpru ei ole nõ valida. Usun, et kogukonna erinevaid kihistusi on koos hoidnud ja tugevast killustumisest siiaani päästnud just kohalike kultuuriasutuste olemasolu ja tegutsemine piirkonnas, kes erinevad alamkogukonnad oma ettevõtmiste ja tegevustega kokku koondab ja koos hoiab.

Kohalik rahvamaja ja raamatukogu on oma tegevusega pehmenanud pärast Eesti taasiseseisvumist alanud muutuste negatiivset mõju külaühiskonnale. Sarnaselt Annisti (2011) ning Vihma ja Lippuse (2014) uuringutele kadusid ka siinses paikkonnas mitmed asutused, ka ühismajand likvideeriti ning paljud kaotasid seetõttu töö ja mõned ei ole suutnud seda leida siiani. Varem vastastikused suhted muutusid ühesuunaliseks või kadusid sootuks. Samas on inimestel kohalike kultuuriasutuste näol olnud mingigi pidepunkt, mis on alati olemas olnud ja millele toetuda. Võib öelda, et kui paljudes Eestimaa paikkondades on kogukondlikku aktiivsust toitnud kultuuriline isetegevus sõltunud ühiskonnas toimunud muutustest ning iseloomulikud on katkestused ja taasalusdamised (Annist 2011, Vihma ja Lippus 2014), siis Taritu piirkonnas on kultuuritegevus kestnud järjepidevalt põlvest põlve ligi sajandi. Kindlasti on piirkonna elule kogu ühiskonnas toimunud muutused oma tugevad jäljed jätnud, kuid samas usun, et paljuski on Taritu rahvamaja ja raamatukogu katkematu tegevus päästnud piirkonna tõsistest ja sügavatest negatiivsetest muutustest.

Vihma ja Lippuse (2014) uuringu järgi peetakse traditsioonide ja järjepidevuse tekkimist enda organiseeritud tegevuses (külapeod, laadad, festivalid) kõige olulisemaks aktiivsuse kasvatajaks ja säilitajaks. Taritus on pikad kultuuritraditsioonid kestnud aastakümneid ja nende säilitamise kaudu kultuuriasutuste poolt säilib piirkonnas ka aktiivne tegevus. Oluliseks toeks traditsioonide tekkimisel ning kogukondade püsimisel on ühises kasutuses olev kinnisvara: kas seltsimaja või -plats. (Vihma ja Lippus 2014) Taritu piirkonna kultuuriasutuste jaoks on väga olulisel kohal endise koolimaja hoone, kus asutused tegutsevad ning mille ruume ja ümbrust kasutatakse erinevate sündmuste ja ettevõtmiste läbiviimiseks.

Taritu Rahvamaja ja Taritu Raamatukogu tegutsemine ühes majas toob korraga kokku rohkem inimesi, mistõttu tihenevad nendevahelised suhted ning see ühendab kohaliku kogukonna liikmeid ja suurendab sotsiaalse sidususe tekkimise võimalusi. Pakkudes välja idee multifunktsionaalsest keskusest soovitab ka Misiünienè (2014) koondada maapiirkondades teenuseid pakkuvad asutused ühtekokku. Kuigi mitmetes uurimustes (Dunstan, Vulikh, Owen ja Jolley 2006, Mirotznik, Feldman ja Stein 1995, Artinian, Washington ja Templin 2001) soovitatakse rahvamaja kohana, kus võiks tegelda näiteks tervishoiualaste probleemidega, seavad reaalsed võimalused ja olud (kaalukaim neist on inimestevähesus piirkonnas) oma piirangud ja pakutavaid teenuseid on pigem vähemaks jäänud. Nii lõpetas Taritu koolimaja hoones patsientide vastuvõtmise perearst, sest kohapealsed ruumid ei ole selleks sobilikud ja puudub ka vajalik meditsiiniline aparatuur. Kulutuste tegemine teenuse taastamiseks kohapeal ei ole aga majanduslikult otstarbekas, sest potentsiaalseid patsiente on kohapeal vähe.

Piirkonna suurimaks probleemiks, mis on takistuseks ka kohalike kultuuriasutuste tegutsemisele, ongi eelpool mainitud inimeste, sh laste ja noorte vähesus. Putnam (1999) leiab, et "põlvkondade vahetumine" on üks sotsiaalse kapitali ja kodanikuosaluse vähenemise kõige olulisem põhjus. Suureks probleemiks on ka ajapuudus. Putnami (1999) tõdemus, et üha suurem osa ameeriklastest töötab, ning töötab üha kauem, ja nii ei jää neil ühistegevuseks lihtsalt aega, kehtib ka Taritu kandi inimeste puhul. Valdav osa tööealisest elanikkonnast töötab kodust eemal ja nii ei ole esiteks enam külaelanikega ühist töökollektiivi ega teiseks ka peale tööd aega oma küla elanikega tihedalt suhelda, sh rahvamaja üritustel käia ega taidluskollektiivis osaleda. Samas on asi ka valikutes. Rahvamajal tuleb konkureerida teiste vaba aja veetmise võimalustega, nt Putnam (1999) tõdeb, et meelelahutusliku televisiooni vohamine on põhjustanud umbes kolmandiku kodanikuosaluse langusest. Kuna kohalikud

elanikud külastavad rahvamaja poolt korraldatavaid üritusi ning osalevad erinevates tegevustes ja ettevõtmistes, on need järelkult piisavalt huvipakkuvad ja atraktiivsed. Taidluskollektiivides tekkiv meie-tunne on piisavalt tugev ja head enesetunnet andev, et inimene on nõus peale rasket tööpäeva diivanil mõnulemise asemel rahvamajja minema. Samas oleks vaja laiendada osalejate hulka.

Rahvamaja ja raamatukogu loovad sotsiaalset sidusust läbi oma igapäevaste väljakujunenud tegevuste ja ettevõtmiste. Kultuuriasutused on Taritu piirkonna keskuseks, kogunemise kohaks ja kogukonna südameks, mis tõmbab paikkonna inimesi ja külasid kokku. Läbi erinevate tegevuste ja ettevõtmiste toimub sotsiaalne suhtlemine, mis liidab inimesi tekitades kokkuhoidvus- ja kogukonnatunnet ning see on omakorda on aluseks sotsiaalse sidususe tekkimisele. Asutused on piirkonnale lisandväärtuseks, tõstes paikkonna mainet ja muutes seda atraktiivsemaks. Usun, et see on üks peamisi põhjuseid, miks kogukond on kokkuhoidev ning viimaste aastate jooksul on piirkonda elama tulnud mitmed noored pered, sealhulgas nii uusi kui ka tagasisiirdunud perekondi.

Putnam (2008) liigitas sotsiaalse kapitali siduvaks ja ühendavaks ning hiljem eristati linkiv kapital. Taritu Rahvamaja ja Taritu Raamatukogu poolt loodav kapital on peamiselt siduv, sest siin toimib koostöö valdavalt omasuguste vahel. Samas on oodatud sotsiaalselt ja kultuuriliselt erinevad inimesed ning kultuuriasutuste tegevuses on märgata ka teiste sotsiaalse kapitali liikide ilminguid. Putnami (1999) järgi võib sotsiaalne kapital sarnaselt füüsilisele ja inimkapitalile mõjutada nii indiviidi kui ka kollektiivi. Kuna Taritu rahvamaja ja Taritu raamatukogu omavahelised seosed ja koostöö on loodud erinevaid funktsioone täitvate, kuid samatasemeliste asutuste vahel, võib seda nimetada linkivaks sidususeks. Seejuures loovad ja hoiavad kultuuriasutused sidemeid ka oma valla teiste asutuste ja organisatsioonidega. Štrik (2015) leiab, et rahvamajal tuleb tagada koostöö teiste samalaadsete rühmadega teisest kultuuriasutusest. Taritu rahvamaja vastava tegevuse näiteks on kohaliku näiteringi ja Lümända näiteringi ühislavastus, mille tulemusel tekkisid tugevad sidemed koostööd teinud näiteringide liikmete vahel. Piirkonnale on oluline ja kasulik, et sellega oleks seotud võimalikult palju, sh ka siin paiksel mitte elavaid inimesi ja seda erinevatel tasanditel. Taritu koolimaja ruumides peetavad laagrid, kokkutulekud, sünnipäevad, pulmad jne, tekitavad ühendavat sotsiaalset kapitali, millel on potentsiaali muutuda majanduslikuks kapitaliks. Siit saadud elamus või positiivne kogemus võib mõjutada neist

sündmustest ja tegevustest osavõtjaid mingil teisel tasandil tooma oma tegevuse või otsuste kaudu piirkonnale kasu. Alati ei pruugi see kasu olla materiaalne, ka paljudest positiivsetest elamustekillukestest kujunenud üldine positiivne maine väärtustab piirkonda ja osutub kokkuvõttes kasulikuks. Usun, et muuhulgas on seetõttu Lääne-Saare vallavalitsusel väga raske ja praeguses situatsioonis lausa võimatu teha majanduslikult loogilist otsust lõpetada Taritu Rahvamaja ja Taritu Raamatukogu tegevus.

Spontaanse osalemise kõrval võib Taritu piirkonna kultuuriasutuste ümber koondunud tegevuses märgata kaasamise tundemärke. Lauristin (2010) leiab, et spontaanse võrgustikes ja liikumistes osalemise põhiline väärtus seisneb kuuluvustunde ja koostööl põhineva eluviisi viljelemises, kuid kaasamine on pigem ühesuunaline, ülalt-alla toimiv ratsionaalne protsess, milles aktiivsem pool otsib oma eesmärkide saavutamiseks tuge ja lisaressursi. Kultuuriasutuse puhul on aktiivsemaks pooleks selle juht, kelle jaoks on Štriki (2015) arvates olulisel koha oskus kaasata teisi tegutsema. Taritu rahvamaja tööd on läbi aegade eest vedanud tugevad juhid ning asutuse eduka toimimise seisukohalt on see vajalik, kuid samas võib tugev sõltumine liidritest ohtu seada traditsioonide jätkusuutlikkuse. Vihma ja Lippuse (2014) uuringu põhjal lõpetaks 65% kogukondadest ilma praeguste eestvedajateta tegevuse ja 32% kogukondadest toimiks halvasti. Tugevate juhtide olemasolu rahvamaja eesotsas läbi aegade on minu arvates ka üheks põhjuseks, miks muul tasandil, sh küldes, on ühistegevust vähe – puudub vajadus ise pingutada ja tegevust otsida ning vastav harjumus puudub mitme aastakümne jooksul. Ehk võiks seetõttu öelda, et tugev ja pikaajaline kaasamine võib mõningal juhul lämmatada spontaanse ühistegevuse tekkimise samas piirkonnas.

Kohalikel kultuuriasutustel on oma osa kogukonna kõigi gruppide, sh nii laste, noorte, vanemaealiste kui ka äsja piirkonda elama asunud inimeste liitmisel kohaliku kogukonnaga. Coleman (1988) leiab, et sotsiaalne kapital nii kogukonnas kui ka perekonnas mängivad rolli inimkapitali loomisel uues põlvkonnas. Seda arvamust täiendavad Audunson, Vårheim ja Aabo (2007), kelle arvates võib eeldada, et lapsevanemate sotsiaalsed kogemused ja nende roll mõjutavad sügavalt laste sotsiaalse usalduse mustreid. Kohalikke kultuuritraditsioone kantakse perekondades edasi põlvest põlve. Ka Taritu Rahvamaja ja Taritu Raamatukogu teadvustavad vajadust kaasata lapsi korraldatavatesse üritustesse, ettevõtmistesse ja erinevatesse tegevustesse, et seeläbi tekitada neis sidet kohalike kultuuriasutustega ning tagada kohalike traditsioonide jätkumine. Siinjuures on takistuseks asjaolu, et Taritus ei ole kooli ning lapsed käivad lähipiirkondade erinevates koolides ja jõuavad koju tagasi õhtul.

Taritu Rahvamaja taidlusringidest on noortel võimalus osaleda segakoori ja segarahvatantsurühma töös. Samas tunnevad nad vajadust kohapealse mitmekesisema tegevuse järele ning otsivad tegevust ka mujalt.

Liu ja Besseri (2003) uuring näitas, et sotsiaalne kapital ja kogukonnatunne on väga tähtsad vanemate inimeste osavõtmisel kogukonna arendusmeetmetest ja et paljud vanemad inimesed on aktiivselt haaratud oma kogukonda. Taritu piirkonnas osalevad aktiivselt Taritu Rahvamaja töös memme-taadi lauluklubi liikmed ja osa segakoori liikmetest ning takistuseks laiahaardelisemale osalemisele on halb tervis, lauluhääle puudumine ning meeldiva ja sobiva tegevuse puudumine.

Arvestades, et muutused tööturul sunnivad eestlasi oma elukohta muutma tihedamini kui varem, muudab see tulemus eriti oluliseks küsimuse, kuidas liita uusi elanikke kogukonnaga või soodustada uue kogukondliku tegevuse algatamist nende poolt. (Vihma ja Lippus 2014) Küllap on oma tõde arvamuses, et Taritu kogukonnas ei võeta lõpuni omaks mandrilt või mõnest Saaremaa teistest paigast Taritu piirkonda elama asunuid ning nn „õigeteks inimesteks“ peetakse mitmendat põlve kohapeal elavaid inimesi. Samas sõltub sulandumine väga palju inimesest endast, nt kas ta soovib tunnustada ja jagada kohapealseid väärtusi, sh siinseid kultuuritraditsioone ning läbi taidluskollektiivides osalemise aidata kaasa nende säilitamisele. Kõige kiiremini ja probleemideta on uued inimesed kohalikku kogukonda sulanduvad just kohalike taidlusringide kaudu. Seejuures võiks tegevusi mitmekesistada ja laiendada, et erinevate huvidega inimesed leiaksid rahvamajas tegevust.

Sotsiaalse sidususe loomiseks kohalike kultuuriasutuste poolt omavad kõige suuremat potentsiaali kohalikud taidluskollektiivid. Putnami (2008) liigituse järgi võib segarühmas, segakooris, näiteringis ja memme-taadi lauluklubis tekkivat kapitali nimetada siduvaks. Sarnaste huvidega inimesed tegelevad üheskoos meelistegevusega osaledes seejuures ka seltsielus ning seeläbi tekib sotsiaalne kapital, mis sageli transformeerub majanduslikuks kapitaliks. Taidlusringides kaasalööjad suhtlevad omavahel tavalisest tihedamini ka perekonniti, kaasa haaratakse naabrid ja lähemad sõbrad ning seeläbi tekkivat kapitali võib nimetada linkivaks. Samas kätkeb omasuguste koondumine eristumist nendest, kes on teistsugused ja see võib suurendada vastandumist inimeste ja gruppide vahel. (Westlund & Kobayashi 2013, Lauristin 2000) Nii tunnevad end mitte gruppi kuuluvatena ja rahvamaja tegevusest kõrvalejäetutena taidluskollektiivides mitteosalejad ja muuhulgas on neil seetõttu

keerulisem tulla ka rahvamaja poolt korraldatud avalikele üritusele. Samuti põhjustab tugev meie-tunne taidluskollektiivi liikmete usaldamatust uute potentsiaalsete liitujate suhtes. Siit tekib küsimus, kas kõigile mõeldud avalikul üritusel on taidluskollektiivist enam potentsiaali kogu kogukonda puudutava sotsiaalse sidususe loomiseks, kuna sinna on oodatud kõik inimesed. Niisiis tekitab taidluskollektiividest alguse saav meie-tunne kaks vastandlikku protsessi - ühelt poolt lõhet kogukonnas, kuid teiselt poolt laienevad taidluskollektiividest alguse saanud sidemed siiski edasi suurele osale kogukonnale. See omakorda vähendab võimalikke teiste alamkogukondade vahelisi lõhesid ning kindlustab ja suurendab kogukonna ühtsust, luues võimalusi sotsiaalse sidususe tekkeks. Vihma ja Lippuse (2014) arvates ühendab kogukondlik aktiivsus endas kahte vastandit: traditsiooni ja projektipõhisust. Kooskäimise traditsioon loob võimaluse omavaheliseks suhtluseks, mille põhjal aga tekib soodus pinnas uuteks, lühemaajalisteks ettevõtmisteks. Seejuures on kõige tugevamalt omavahel siiski seotud taidluskollektiivide liikmed ning sidemed nõrgenevad juhul, kui inimene enam kollektiivis ei osale.

5.2 Raamatukogu roll kohalikus kogukonnas. Raamatukogu roll sotsiaalse sidususe loomisel.

Ameerikas läbiviidud uuringu „*Buildings, Books, and Bytes: Libraries and Communities in the Digital Age*„ (1997) põhjal soodustab raamatukogu positiivseid sotsiaalseid muutusi oma kogukonnas ja tõstab selle liikmete elukvaliteeti. Ka Taritu piirkonna elanike jaoks on raamatukogul tähtis koht, mida peetakse enesestmõistetavaks ja piirkonna lahutamatuks osaks ning leitakse, et kodulähedane raamatukoguteenus on paikkonnale lisandväärtuseks ja parandab siinseid elutingimusi. Ka Audunson (2005) leiab, et kohalik rahvaraamatukogu on kohalikes kogukondades kindlalt kinnistunud, olles seotud selle tegevuste kõigi sektoritega.

Rahvaraamatukogu on universaalne institutsioon, mis pakub oma teenuseid kõigile ja tekitab seeläbi võrdsust, usaldust ja sallivust. (Audunson, Vårheim, Aabø ja Holm 2007) UNESCO rahvaraamatukogude manifesti (2015) ja Rahvaraamatukogu seaduse (1998) sätteid järgides püüab ka Taritu Raamatukogu tagada elanikele võrdset, vaba ja piiramatut juurdepääsu informatsioonile, teadmistele, inimõtte saavutustele ning kultuurile, toetada elukestvat õppimist ja enesetäiendamist, et seeläbi arendada nt eneseteostust ja sotsiaalset mobiilsust. Kuna seejuures ei tehta vahet kasutajate vanusel, keelel või sotsiaalsel seisundil ja kõik on

igal ajal raamatukokku oodatud ning seejuures on olemas võimalus omavaheliseks suhtluseks, võib raamatukogu pidada kodanike integreerijaks. Peale selle ei ole raamatukogu külastamiseks erinevalt taidluskollektiivis osalemiseks tähtsad teatud anded või võimed, nt lauluhääl. Seejuures on enamuse raamatukogu poolt pakutavatest teenustest tasuta. Kõigile piirkonna elanikele teenuste võrdse ligipääsu tagamiseks kasutatakse laenutuspunkte, koduteenust, laenutamist väljaspool tööaega jne. Nähes raamatukogu kohana, kus erineva vanusega, sissetulekuga kui ka erinevate rahvuste ja huvidega grupid võivad probleemivabalt kohtuda ja suhelda ning võimalik on liita erinevaid kogukondi, leiab Hein (2008), et rahvaraamatukogudel on suur perspektiiv sotsiaalse kapitali loomiseks. Kaudselt suurendab raamatukogu võrdsust oma hariva funktsiooni kaudu – endast erinevaid inimesi aitavad mõista siit saadud teadmised ja informatsioon.

Taritu Raamatukogu aitab kaasa sotsiaalse sidususe loomisele nii asutuse enda eestvedamisel kui ka rahvamajaga ühistöös korraldatavate ürituste ja ettevõtmiste kaudu ning samuti pakkudes võimalust inimestel igapäevaselt siin kohtuda ja suhelda. Seda võib nimetada ka mitteformaalseks sotsiaalseks suhtlemiseks, mis aitab kaasa kommunikatsioonile kogukonnas. (Buildings... 1997). Erinevate suhtlemisvõimaluste pakkumisega liidetakse ja seotakse kogukonda läbi inimeste ühtekuuluvustunde tekitamise.

Raamatukogusid nähakse sooja ja mugava kohana. (Buildings ... 1997) Ka Taritu Raamatukogu toimimist kogukonna kohtumis- ja tegevuspaigana soodustavad selle hubased ruumid. Samas on olemas vajadus ruume laiendada ja arendada. Eelpool mainitud uuringu (Buildings ... 1997) järgi ennustatakse raamatukogule sarnast multifunktsionaalse keskuse rolli nagu Misiünienè (2014) pakub välja rahvamajade puhul. Käesoleval ajal, mil teenuseid maapiirkonnas jääb järjest vähemaks, on selline keskuse loomine olemasolevate asutuste baasil teoreetiliselt tervitatav samm, kuid samas seab nt Taritus elanike arvu vähesus selle idee teostumisele oma piirid.

Williamsi ja Durrance'i (2009) järgi on raamatukogu kindlalt kinnistunud tänapäeva digitaalsesse ja virtuaalsesse reaalsusse, ühendades inimesi elektroonilisse maailma. Tänapäeva nõuetele vastavalt on ka Taritu Raamatukogu külastajatel võimalus kasutada arvutit ja internetiteenust, kusjuures e-teenused vajavad edasiarendamist.

Ameerikas peetakse raamatukogusid eriti tähtsaks laste jaoks. (Buildings ... 1997) Ka Taritu Raamatukogus käivad lapsed meelsasti, kuid tulemusrikkamaks tööks on takistuseks kooli puudumine piirkonnas. Lastele on küll vastavalt võimalustele erinevaid ettevõtmisi korraldanud, kuid kindlasti vajab see töölik tõhustamist.

Kui samas uurimuses (Buildings ... 1997) leitakse, et raamatukogud peavad tegema koostööd teiste infopakujatega, sh teiste raamatukogudega, koolidega, raamatupoodidega, kohalike valitsustega ja kommertsinformatsiooni pakujatega, siis Taritu Raamatukogu teeb koostööd eelkõige teiste maakonna raamatukogudega ning oma valla teiste kultuuri- ja haridusasutustega.

Raamatukogu on kogukonna jaoks oluline eelkõige kui kogukonna kultuuri, väärtuste ja identiteedi kandja. (Buildings ... 1997) Kuna Taritu raamatukogu säilitab piirkonna kultuuripärandit ja ajalugu, võib teda pidada kogukonna identiteedi säilitaks ja hoidjaks.

5.3 Ettepanekud sotsiaalse sidususe tugevdamiseks

Lähtudes eeldusest, et rahvamaja ja raamatukogu loovad sotsiaalset sidusust läbi oma põhifunktsioonide täitmise, saab olukorda parandada kultuuriasutuste töö hoogustamisega, keskendudes just sellistele tegevustele ja ettevõtmistele, mis aitavad suurendada sotsiaalset suhtlemist kogu kogukonnas, ning seeläbi tekitada kokkuhoidvus- ja kogukonnatunnet. Eesmärgiks peaks olema võimalikult paljude kogukonnaliikmete kokkutoomine neile meelepäraste ürituste ja tegevuste pakkumise kaudu. Seejuures on oluline vaadata nii kohalikke kultuuriasutusi kui ka kogu kogukonda ühiskonna osana. Vältima peaks liigselt enda tegevustesse kapseldumist, mis toob kaasa eraldumise ülejäänud keskkonnast, pigem peaks olema avatud ja tolerantne kõige uue ja endast erineva suhtes. Siduva sotsiaalse kapitali loomise kõrval peaks senisest enam astuma samme ka linkiva ja ühendava sotsiaalse kapitali tekitamiseks piirkonnas.

Kultuuriasutuste poolt pakutavate ettevõtmiste arvu peaks suurendama ja mitmekesistama ning inimesi tuleks senisest aktiivsemalt kaasata.

Erinevaid ettevõtmisi ja üritusi võiks korraldada senisest rohkem ning seejuures võiks mõelda endiste menukate peoõhtute, kontsertide, erinevate tähtpäevade tähistamise taastamise peale, nt pensionäride pidu, emadepäeva kontsert, käsitööde näitus jne. Kohalikele elanikele võiks pakkuda uuesti ka kino, sh suvel vabaõhukino, vaatamise võimalust.

Rahvamaja ja raamatukogu tegevust tuleks mitmekesistada. Piirkonnas peaksid säilima traditsioonilised üritused, aga samas on vaja pakkuda ka midagi uut, nt laiendada senist teemaderingi, otsida uusi ürituste vorme jne. Seejuures on vaja arvestada inimeste soovide ja ootustega, mille teadasaamiseks võiks korraldada nt mõttetalgud. Oma osa kohalike elanike vajaduste teadvustamiseks annab ka käesolev magistritöö, mille kohaselt oodatakse uusi teadmisi andvate ürituste korraldamist, sh viktoriin, mälumäng, vestlusring või kohtumine huvitava külalisega. Naised tunnevad puudust käsitööringist, kus saaks õppida lapiteki õmblemist, salvrätitehnikat, tikkimist, ilukarpide tegemist jne. Samas leiduks ilmselt ka meeste käsitööst ning lastele ja noortele sobivast meisterdamisringist osavõtmisest huvitatuid. Seejuures võiks tegevus käia projektidena ning teadmisi võiks pakkuda mitmetel erinevatel teemadel.

Rohkem, sh uusi ja huvitavaid tegevusi ja ettevõtmisi peaks korraldama nii lastele, noortele kui ka vanemaealistele inimestele. Lastele võiks pakkuda laagreid, loodusmatku, jalgrattaretki, piknikke jne, tegutseda võiks regulaarselt kooskäiv lastele mõeldud tantsuring, näitering ja/või mõni muu kollektiiv. Raamatukogus võiks sagedamini toimuda nt raamatukoguõid, kirjanduslikke õhtuid mõne muinasjututegelasega, viktoriine, meisterdamisvõimalusi ja teisi, sh uusi ja põneva vormiga ettevõtmisi ja tegevusi. Seejuures peaks panustama eelkõige koolivaheaegadele ja suvevaheajale, mil lapsed on ööpäevaringselt kodukandis. Muuhulgas võiks kohalike lastega tegelemise üheks väljundiks olla nende esinemine traditsioonilisel piirkonna aasta suurimal üritusel, kohalikul laulupeol. See aitaks kaasa kohalike kultuuritraditsioonide järjepidevuse hoidmisele ja annaks lootust edaspidi tagada rahvamaja üritustel käijate ja raamatukogu külastajate võimalik suur hulk. Peale selle tekib erinevates koolides käivatel kohalikel lastel seeläbi tugevam omavaheline side.

Noortele ja keskealistele võiks peale eespool mainitud teadmisi andvate ürituste ja käsitöö tegemise võimaluste pakkuda ka trenni, sh jooga- või võimlemistrenni võimalust. Praegune olukord, kus meelepärast tegevust otsitakse sageli piirkonnast väljaspool ning oma hobiga

tegelemise võimaluse puudumine kohapeal võib anda tõe piirkonnast ära kolimiseks, peaks olema kohalike kultuuriasutuste juhtidele tõsiseks häiresignaaliks.

Vanemaealistele inimestele peaks peale lauluhäält eeldava memme-taadi lauluklubi osalemise pakkuma ka muid võimalusi rahvamaja töös kaasa löömiseks. Ellu võiks kutsuda nn keskpäevaklubi, kus inimestel oleks võimalik lihtsalt koos käia, üksteisega suhelda ning samuti kuulata erinevaid loenguid huvipakkuvatel teemadel.

Piirkonnas elavaid inimesi peab senisest aktiivsemalt kaasama rahvamaja toimetamistesse, tegevus peaks olema laiapõhjalisem. Praeguse pigem ringidekeskse tegutsemise asemel tuleks mõelda kogu kogukonna liikmete, ka nn tavaliste inimeste vajadustele ja pakkuda neilegi sobivaid tegevusi. Kogukond on väike ja kõik inimesed, kes seni on kõrvale jäänud, on väärt, et nad nõ üles otsitaks ja kaasa haarataks. Et inimesed rahvamajja tuleksid, on vaja neid kutsuda, sh tagant torkida, ärgitada ja utsitada ning neile peab pakkuma midagi huvitavat ja põnevat.

Raamatukogus peaks sagedamini korraldama nii kirjanduslikke kui ka muudel teemadel üritusi nii lastele kui ka täiskasvanuile. Seejuures võiks osa neist aset leida õhtusel ajal, et osaleda saaksid ka tööealised inimesed. Projektide ja fondide abil peaks hankima rahalisi vahendeid, et arendada praeguseid ruume. Otsida tuleks võimalusi mitmekülgsema ja kõiki rahuldava teavikute sortimendi, samuti kaasaegsete tehniliste vahendite hankimiseks. Vajaduse ja võimaluse korral tuleks kultuuriasutustel pakkuda piirkonnale vajalikke lisateenuseid.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada kuidas ja mil määral tulevad Taritu Rahvamaja ja Taritu Raamatukogu kohaliku kogukonna liikmete arvates toime kaasaegse ühiskonna poolt esitatava nõudmisega – sotsiaalse sidususe loomisega piirkonnas ning pakkuda omapoolseid lahendusi olukorra parandamiseks.

Eesmärgi saavutamiseks otsisin vastust järgmistele küsimustele:

- Millisena näevad kogukonna liikmed rahvamaja ja raamatukogu rolli oma kogukonnas?
- Millised on kogukonna liikmete kokkupuuted kohaliku rahvamaja ja raamatukoguga?
- Mil määral tunnetavad kohalikud elanikud rahvamaja ja raamatukogu tegevust sotsiaalse sidususe loomisel? Milles see tunnetus seisneb, mida on märgatud?
- Kuidas saaksid rahvamaja ja raamatukogu sotsiaalset sidusust piirkonnas tugevdada?

Magistritöö tegemisel lähtusin sotsiaalse sidususe ja kogukonna teooriast. Kvalitatiivse uurimismeetodina kasutasin poolstruktureeritud individuaalintervjuud. 2015. aasta mais-juunis tegin 12 intervjuud Taritu piirkonna elanikega. Andmete analüüsil kasutasin kvalitatiivse sisuanalüüsi juhtumiülese ehk horisontaalse analüüsi (*cross-case analysis*) tehnikat.

Uuringust selgus, et kogukonna liikmete arvates aitavad Taritu Rahvamaja ja Taritu Raamatukogu sotsiaalse sidususe loomisele ja hoidmisele piirkonnas kaasa oma igapäevaste väljakujunenud tegevuste ja ettevõtmiste kaudu. Pakkudes kooskäimise võimalust ja erinevaid tegevusi, edendavad nad kogukonnaliikmete omavahelist seotust ning läbi põlvest põlve kandunud traditsioonide alalhoidmise säilitavad kultuuripärandit ja tugevat identiteeditunnet. Kohalikud kultuuriasutused on Taritu piirkonna keskuseks, kogunemise kohaks ja kogukonna südameks, mis tõmbab paikkonna inimesi ja külasid kokku. Läbi erinevate tegevuste ja ettevõtmiste toimub sotsiaalne suhtlemine, mis liidab inimesi, tekitades kokkuhoidvus- ja kogukonnatunnet, ning see on omakorda aluseks sotsiaalse sidususe tekkimisele. Peale teiste asutuste kadumist on rahvamaja ja raamatukogu olemasolu piirkonna jaoks eriti oluline, et

hoida seda välja suuremast. Asutused on paikkonnale lisandväärtuseks, tõstes selle mainet ja muutes atraktiivsemaks, mis omakorda soodustab uute elanike piirkonda kolimist ning endiste elanike paigalejäämist.

Sotsiaalse sidususe tugevdamiseks piirkonnas tuleks kultuuriasutuste tööd hoogustada, keskendudes just sellistele tegevustele ja ettevõtmistele, mis aitavad suurendada sotsiaalset suhtlemist kogu kogukonnas ning seeläbi säilitada ja tugevdada kokkuhoidvus- ja kogukonnatunnet. Eesmärgiks peaks olema võimalikult paljude kogukonnaliikmete kokkutoomine neile meelepäraste ürituste ja tegevuste pakkumise kaudu. Kultuuriasutuste poolt pakutavate ettevõtmiste arvu peaks suurendama ja mitmekesistama ning inimesi tuleks senisest aktiivsemalt kaasata. Siduva sotsiaalse kapitali tekkimiseks vajalike tingimuste loomise kõrval peaks senisest enam astuma samme linkiva ja ühendava sotsiaalse kapitali loomiseks piirkonnas. Oluline on näha end osana kogu ühiskonnast, olla avatud ja tolerantne kõige uue ja endast erineva suhtes.

SUMMARY

The aim of this master paper was to find out how and to what extent, in the opinion of local residents, Taritu Clubhouse and Taritu Library cope with the demands of modern society, namely, creating social cohesion in the area and making suggestions to improve the situation.

To achieve this goal, I aimed to find answers to the following questions:

- What is the role of the village clubhouse and library from the point of view of local residents?
- What are the contacts between residents and the local clubhouse and library?
- To what extent do the residents experience the activities of the clubhouse and library in creating social cohesion? What does such experience consist of, what has been noticed?
- How could the clubhouse and library strengthen the social cohesion in the area?

I compiled my master paper in the light of the theory of social cohesion and local community. A semi-structured individual interview was used as the qualitative research method. 12 interviews were conducted in May-June 2015 with residence of Taritu area. Qualitative cross-case analysis, or horizontal analysis, was used to analyze the data.

The research showed that in the opinion of local residents, Taritu Clubhouse and Taritu Library are helping to create and maintain social cohesion through traditional activities and other events. As they create opportunities to come together and engage in various activities, they improve interrelations between residents. Moreover, through traditions which have been handed from generation to generation, they help to preserve cultural heritage and a strong feeling of identity. Local cultural institutions are at the heart of Taritu area, they are meeting places that bring residents and villages together. Socialization happens through various activities and events, creating a sense of togetherness and community. That, in turn, gives rise

to the feeling of social cohesion. After disappearance of some other institutions, the library and village clubhouse have an especially important role in keeping the area from dying out. They strengthen the reputation of the area, which is conducive to attracting new residents and keeping the existing inhabitants in the community.

To strengthen social cohesion in the area, the work of cultural institutions should be helped in focusing on such activities and events that would assist in socialization in the whole area and thus create the feeling of togetherness and community. They should aim to bring as many community members as possible together through events and activities attractive to them. There should be more numerous and various events and people should be engaged more actively.

KASUTATUD KIRJANDUS

Anderson, B. (1996). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London ; New York: Verso.

Annist, A. (2011). *Otsides kogukonda sotsialismijärgses keskuskülas*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Artinian, N.T., Washington, O.G.M. ja Templin, T.N. (2001). Effects of home telemonitoring and community-based monitoring on blood pressure control in urban African Americans: a pilot study. *Kasutatud 26.01.2015*

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11343005>.

Audunson, R. (2005). The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context: The necessity of low-intensive meeting-places. *Kasutatud 16.01.2015*

<http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/00220410510598562>.

Audunson, R., Vårheim, A., Aabø, S. ja Holm, E.D. (2007). Public libraries, social capital, and low intensive meeting places. *Kasutatud 16.01.2015*

<http://www.informationr.net/ir/12-4/colis20.html>.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In: J. Richardson (Ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood, 241-258.

Kasutatud 15.02.2015

<https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm>.

Bovaird, T. (2007). *Beyond engagement and participation: User and community coproduction of public services*. *Kasutatud 11.01.2015*

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-6210.2007.00773.x/full>.

Bridger, J.C. ja Luloff, A.E. (2001). Building the sustainable community: Is social capital the answer? Kasutatud 11.01.2015

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1475-682X.2001.tb01127.x/abstract>.

Buildings, Books and Bytes: Libraries and Communities in the Digital Age. (1997). Kasutatud 06.01.2015

https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/8130/librarytrendsv46i1o_opt.pdf?sequence=1.

Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*. Kasutatud 04.01.2015

<http://www.jstor.org/discover/2780243?sid=21105098272241&uid=2&uid=387411281&uid=3737920&uid=3&uid=60>.

Council of Europe. A new strategy for social cohesion. (2004). Kasutatud 26.11.2014

http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/RevisedStrategy_en.pdf.

Dunstan, D.W., Vulikh, E., Owen, N. ja Jolley, D. (2006). Community center-based resistance training for the maintenance of glycemic control in adults with type 2 diabetes. Kasutatud 26.01.2015

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17130189>.

Durkheim, E. (1951). *Suicide, a study in sociology*. Kasutatud 05.01.2015

<https://archive.org/details/suicidestudyinso00durk>.

Eesti statistika. (2015). Kasutatud 06.08.2015

<http://www.stat.ee/>.

Falk, I. Kilpatrick, S. (2000). What is social capital? A study of interaction in a rural community. Kasutatud 05.01.2015

http://eprints.utas.edu.au/896/1/Sociologia_Ruralis_paper.pdf.

Forrest, R. ja Kearns, A. (2001). Social Cohesion, Social Capital and the Neighborhood, *Urban Studies*, 38, 2125-2143. Kasutatud 01.03.2015
<http://usj.sagepub.com/content/38/12/2125.full.pdf>.

Fraser, H. (2005). Four different approaches to community participation. Kasutatud 28.07.2015
http://www.ki.se/csp/pdf/Publications/A_new_approach_to_community_participation_assessment.pdf.

Friedkin, N.E. (2004). Social cohesion. Kasutatud 05.01.2015
<http://www.jstor.org/discover/29737700?sid=21105088839211&uid=2&uid=3737920&uid=4>.

Green, A., Preston, J. ja Janmaat, G. (2006). Education, Equality and Social Cohesion-A Comparative Analysis. Kasutatud 16.02.2015
<http://eprints.ioe.ac.uk/5179/>.

Hanifan, L.J. (1916). The Rural School Community Center. Kasutatud 15.01.2015
http://www.jstor.org/stable/1013498?seq=2#page_scan_tab_contents.

Hein, M. (2008). Valdade ja rahvaraamatukogude koostöö: väikese teeninduspiirkonnaga raamatukogud omavalitsusjuhtide ja raamatukoguhoidjate hinnangutes. Kasutatud 28.07.2015
<http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/6544/Hein-2008-VKA-Loputoo.pdf?sequence=1>.

Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. (2007). Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina.

Kalev, L. (2002). Sotsiaalne kapital. Mõiste, viljakus ja suhe teiste kapitalikäsitlustega. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Kasutatud 30.05.2015
<http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>.

Kasarda, J.D. ja Janowitz, M. J. (1974). Community attachment in mass society. Kasutatud 09.02.2015

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/2094293?sid=21105365999001&uid=3737920&uid=4&uid=2>.

Kawachi, I. ja Berkman, I.,L. (2000). Social cohesion, social capital, and health.

Kasutatud 05.01.2015

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/2094293?sid=21105300341341&uid=3737920&uid=60&uid=3&uid=387411291&uid=2134&uid=70&uid=2&uid=387411281>.

Kawachi, I. ja Kennedy, B.P. (1997). Socioeconomic determinants of health: Health and social cohesion: why care about income inequality? Kasutatud 16.02.2015

<http://www.bmj.com/content/314/7086/1037.short>.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. (1993). Kasutatud 10.03.2015.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/126032013006>.

Kõue, M. (2014). Kogukonnateenused maapiirkonnas Võru maakonna näitel. Kasutatud 05.05.2015

http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/42730/Koue_Maarja.pdf?sequence=1.

Laherand, M.-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Lauristin, M. (2004). Eesti ühiskonna kihistumine. Eesti elavik 21. sajandi algul. Ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest. Toim.: V. Kalmus, M. Lauristin, P. Pruulmann-Vengerfeldt. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 251-284.

Lauristin, M. (2010). Osalus ja kaasamine demokraatlikus riigivalitsemises ja võrguühiskonna võimalused. Kasutatud (27.07.2015)

http://www.ec.ut.ee/sites/default/files/ec_files/Kaasamise%20Akadeemia_Lauristin_Osalus%20%20ja%20kaasamine%20info%C3%BChiskonnas_2010_1.pdf.

Lauristin, M. (2000). Sotsiaalne kaasatus võitluses vaesusega. *Sotsiaaltöö*, nr 5, 20-23.

Lepik, K. (2014). Loengukonspekt. Kasutatud 27. november 2014
<https://moodle.ut.ee/course/view.php?id=2953>.

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. ja Strömpl, J. (2014). Intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim). Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Kasutatud 09.03.2015
<http://samm.ut.ee/intervjuu>.

Liu, A.Q. ja Besser, T. (2003). Social Capital and Participation in Community Improvement Activities by Elderly Residents in Small Towns and Rural Communities. Kasutatud 20.01.2015
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1549-0831.2003.tb00141.x/abstract>.

Lümanda valla koduleht. (2015). Kasutatud 30.05.2015
<http://www.lymanda.ee>.

McCabe, R.B. (2001). Civic librarianship: renewing the social mission of the public library. Lanham (Md.). London: Scarecrow.

Mirotznik, J, Feldman, J.L., Stein, R. (1995). The health belief model and adherence with a community center-based, supervised coronary heart disease exercise programm. Kasutatud 27.01.2015
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/7657857>.

Misiūnienė, G. (2014). Modelling of socio-educational activities of multifunctional centre in rural (territorial) community = Daugiafunkcio centro socioedukacinės veiklos modeliavimas kaimo (teritorinėje) bendruomenėje. Lietuvos edukologijos universitetas. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.

Mitchell, J. (2002). Ambivalent Europeans. Ritual, memory and the public sphere in Malta. Kasutatud 28.07.2015
<http://www.worldcat.org/title/ambivalent-europeans-ritual-memory-and-the-public-sphere-in-malta/oclc/67215688?referer=di&ht=edition>.

OECD. Perspectives on Global Development 2012: Social Cohesion in a Shifting World. (2012). Kasutatud 20.12.2014

doi: 10.1787/persp_glob_dev-2012-en.

Palts, M.-L. (2006). Kohalik võim ja kodanikeühendused kogukonna sotsiaalse kapitali kujundajana, bakalaureusetöö, Tallinna Ülikool.

PURR - Potentials of Rural Regions. (2015). Kasutatud 20.07.2015

http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/TargetedAnalyses/PURR/120705_PURR_Final_Report_FINAL.pdf.

Putnam, R. (1999). Kodanikuosavõtmatuse tänapäeva ameerika ühendriikides. Kasutatud 28.07.2015)

<http://oef.org.ee/fileadmin/media/valjaanded/foorumikogumikud/aef%20sotsiaalne%20kapital%20muutuv%20maailmas%20indd.pdf>.

Putnam, R. (1993b). Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton, Princeton University Press.

<http://press.princeton.edu/titles/5105.html>.

Putnam, R. (1993a). The prosperous community: social capital and public life. Kasutatud 29.12.2014

http://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=T8aiUYoQvBAC&oi=fnd&pg=PA249&dq=library+community&ots=YJ2TPchov2&sig=UP7tJBlaZizoweuped52q1iDQJY&redir_esc=y#v=onepage&q=library%20community&f=false.

Putnam, R. (2008). Üksi keeglisaalis: Ameerika kogukonnaelu kokkuvarisemine ja taassünd. Tartu: Hermes, 2008.

Raagmaa, G. (2011). Ääremaastumine on Eesti ühiskonnale kahjulik. Kasutatud 07.08.2015

<http://arvamus.postimees.ee/676632/online-vaitlus-aaremaastumine-on-eesti-uhiskonnale-kahjulik>.

Rahvaraamatukogu seadus. (1998). Kasutatud 05.05.2015

<https://www.riigiteataja.ee/akt/12798044>.

Rose, R. ja Urwin, D. (1969). Social cohesion, political parties and strains in regimes. Kasutatud 16.02.2015

<http://cps.sagepub.com/content/2/1/7.short>.

Salme valla koduleht. (2015). Kasutatud 30.07.2015

<http://www.salmevald.ee>.

Shirlow, P. ja Murtaugh B. (2004). Capacity-building, representation and intracommunity conflict, *Urban Studies*, 41 (1), 57-70. Kasutatud 28.07.2015

[http://pure.qub.ac.uk/portal/en/publications/capacitybuilding-representation-and-intracommunity-conflict\(a8817bf7-337b-43e8-a4a6-b489fab5a76d\)/export.html](http://pure.qub.ac.uk/portal/en/publications/capacitybuilding-representation-and-intracommunity-conflict(a8817bf7-337b-43e8-a4a6-b489fab5a76d)/export.html).

Smart, D., Volet, S. ja Ang, G. (2000). Fostering social cohesion in universities: Bridging the cultural divide. Kasutatud 16.02.2015 <http://researchrepository.murdoch.edu.au/8141/>.

Sotsiaalministeeriumi kodulehekülg. (2012). Kasutatud 20.12.2014

<http://vana.sm.ee/tegevus/>.

Štrik, M. (2014). Rahvamajad muutuvad ühiskonnas. Kasutatud 27.07.2015

http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/41730/%C5%A0trik_Mailis.pdf?sequence=1.

Taritu Rahvamaja põhimäärus. (2015). Kasutatud 28.05.2015

http://delta.andmevara.ee/laane-saare_vald/dokument/221106.

Trumm, A. (2010). Kuidas vaesust mõista, määratleda ja mõõta? *Vaesus Eestis*. Tallinn: Statistikaamet, 6-21.

Trumm, A. (2014). Sotsiaalne sidusus ja integratsioon. Kasutatud 20.12.2014

<http://sotsiaalained.weebly.com/sotsiaalne-sidusus-ja-integratsioon.html>.

Tööhõive maapiirkondades: tööhõive ühtlustamine. (2006). Kasutatud 28.07.2015
http://ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/ruralemployment/com857_et.pdf.

Tönniese, F. (1996). *Community and society*. New Brunswick : Transaction Publishers.

UNESCO rahvaraamatukogude manifest. (2015). Kasutatud 06.01.2015
<http://www.eru.lib.ee/www/index.php/raamatukogundus/dokumendid/rahvaraamatukogud/174-raamatukogundus/dokumendid/rahvaraamatukogud/166-rahvaraamatukogude-manifest>.

Vihma, P. ja Lippus, M. (2014). *Eesti kogukondade hetkeseis*. Kasutatud 28.07.2015
<http://www.linnalabor.ee/failid/n/52b5698cef1431087333dbf84a56380f>.

Westlund, H. ja Kobayashi, K. (2013). *Social Capital and Rural Development in the Knowledge Society*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 333 pp.
<http://www.e-elgar.com/shop/eep/preview/book/isbn/9781782540601/>.

Williams, K. ja Durrance, J.C. (2009). *Community informatics*. Kasutatud 20.01.2015
<http://people.lis.illinois.edu/~katewill/ci-in-china/readings/williams%20durrance%202010%20ELIS%20community%20informatics.pdf>.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Urve Vakker (sünnikuupäev: 23.08.1962)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Rahvamaja ja raamatukogu roll sotsiaalse sidususe loomisel Taritu piirkonna näitel, mille juhendaja on Pille Pruulmann-Vengerfeldt,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 24.08.2015